

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ BİLİM DALI

COVID-19 SALGINI SÜRECİNİN OKUL YÖNETİCİLERİ ÜZERİNDEKİ
SOSYO-PSİKOLOJİK ETKİLERİ
(İZNİK ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SÜMEYRA CANAVAR

DANIŞMAN
PROF. DR. OSMAN TİTREK

HAZİRAN 2023

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ BİLİM DALI

COVID-19 SALGINI SÜRECİNİN OKUL YÖNETİCİLERİ ÜZERİNDEKİ
SOSYO-PSİKOLOJİK ETKİLERİ
(İZNİK ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SÜMEYRA CANAVAR

DANIŞMAN
PROF. DR. OSMAN TİTREK

HAZİRAN 2023

BİLDİRİM

Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırladığım bu çalışmada:

- Tezde yer alan tüm bilgi ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve sunduğumu,
- Yararlandığım eserlere atıfta bulunduğumu ve kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değiştirmede bulunmadığımı,
- Bu tezin tamamını ya da herhangi bir bölümünü başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

Sümevra CANAVAR

ÖN SÖZ

Covid-19 salgını tüm dünyayı derinden etkileyen bir süreç oldu. Bu süreçten tüm sektörler büyük ölçüde etkilendi. En çok etkilenen ve en çok üzerinde konuşulan alanlardan biri şüphesiz eğitimdi. Ülke nüfuslarının büyük çoğunluğunu oluşturan öğrenciler ve eğitimcilerin bu beklenmedik durum karşısında yaşadığı zorluklar ve bu süreçte adapte olma çabaları oldukça yakından takip edildi. Eğitime ara verilmesi, uzaktan eğitim ve hibrit eğitim süreçleri yaşandı. Bu süreçler yaşanırken eğitimin yönetimini sorunsuz bir şekilde gerçekleştirmeye çalışan ve görevinin başında olan okul yöneticilerinin yükü şüphesiz çok büyüktü. Bu çalışmada okul yöneticilerinin Covid-19 salgını sürecinde sosyopsikolojik yönden nasıl etkilendiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Yüksek lisans eğitimim boyunca ve tez sürecimde bana ilgisini ve desteğini esirgemeyen, her an bilgi ve tecrübesiyle yol gösteren saygıdeğer hocam Sayın Prof. Dr. Osman TİTREK'e teşekkür ediyorum. Yaşamımın her alanında bana desteğini ve anlayışını esirgemeyen canım aileme çok teşekkür ederim.

ÖZET

COVID-19 SALGINI SÜRECİNİN OKUL YÖNETİCİLERİ ÜZERİNDEKİ SOSYO-PSİKOLOJİK ETKİLERİ (İZNİK ÖRNEĞİ)

Sümeysra CANAVAR, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Osman TİTREK

Sakarya Üniversitesi, 2023

Bu çalışmada 2020-2021 eğitim öğretim yılında Bursa ili İzmit ilçesindeki ilk (ilkokul, ortaokul) ve ortaöğretim (lise) düzeyindeki okullarda görev yapan okul yöneticilerinin, Covid-19 salgını sürecinin onlar üzerindeki etkileri konusundaki görüşleri incelenmiştir. Çalışmaya altısı kadın, on beşi erkek olmak üzere 21 okul yöneticisi katılmıştır. Katılımcılarla, araştırmacı tarafından geliştirilen 10 soruluk bir görüşme formu kullanılarak yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler MaxQda nitel analiz programında çözümlenmiştir. Katılımcı yöneticilerin görüşme dökümleri incelenerek kodlar oluşturulmuş ve okul yöneticilerinin salgını sürecinin etkileri konusundaki görüşleri dört tema ve bunlara ait alt temalar altında kümelendirilmiştir. Ulaşılan sonuçlar sosyal yaşam, psikolojik etkiler, aile yaşamı üzerindeki etkiler ile iş yaşamı üzerindeki etkiler temalarıyla ilişkilendirilmiştir. Okul yöneticileri Covid-19 salgını öncesinde aktif bir yaşamları olduğunu, salgınla birlikte bir miktar pasif bir yaşama geçtiklerini belirtmiştir. Okul yöneticilerinin salgından en fazla etkilendikleri konu psikolojik ve duygusal sağlık ile ilgilidir. Belirsizlik düşüncesiyle baş etmekte zorlanan yöneticiler, sorunların üstesinden gelmek için aile bireyleriyle daha fazla zaman geçirmeyi tercih etmişlerdir. Beklenenin aksine Covid-19 salgını okul yöneticilerinin iş yükünü azaltmamış, aksine daha önceki işlerinin yanına uzaktan öğretimin yönetilmesi sorumluluğunu da eklemiştir.

Anahtar Kelimeler: Covid19, iş ve aile yaşamı, okul yöneticisi, salgın, sosyal yaşam, psikolojik etkiler

ABSTRACT

SOCIO-PSYCHOLOGICAL EFFECTS OF THE COVID-19 OUTBREAK PROCESS ON SCHOOL ADMINISTRATORS

(SAMPLE OF İZNİK)

Sümeýra CANAVAR, Master Thesis

Supervisor: Prof. Dr. Osman TİTREK

Sakarya University, 2023

In this study, the opinions of school principals working in primary (primary, secondary) and secondary (high school) schools in Iznik district of Bursa province in the 2020-2021 academic year were examined on the effects of the Covid-19 outbreak process on them.. Twenty-one school administrators, including six women and fifteen men, participated in the study. Semi-structured interviews were conducted with the participants using a 10-question interview form developed by the researcher. The data obtained from the interviews were analyzed in the MaxQda qualitative analysis program. The codes were created by examining the interview transcripts of the participant administrators, and the opinions of the school principals on the effects of the salgınc process were grouped under four themes and their sub-themes. The results were associated with the themes of social life, psychological effect, effects on family life and effects on business life. School administrators stated that they had an active life before the Covid-19 outbreak, and they switched to a somewhat passive lifestyle with the epidemic. The issue that school principals are most affected by the salgınc is related to psychological and emotional health. Managers, who had difficulty coping with the idea of uncertainty, preferred to spend more time with their family members to overcome the problems. Contrary to expectations, it can be said that the Covid-19 outbreak did not reduce the workload of school administrators, but on the contrary, added the responsibility of managing distance education to their previous jobs.

Keywords: Covid-19, psychological effects, work and family life, school principals, outbreak, social life

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM	i
ÖN SÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR	x
BÖLÜM I	2
GİRİŞ	2
1.1. Problem durumu	2
1.2. Araştırmanın amacı ve önemi	4
1.3. Problem cümlesi	4
1.4. Alt problemler	4
1.5. Varsayımlar	5
1.6. Sınırlılıklar	5
1.7. Tanımlar	5
BÖLÜM II	7
ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
2.1. Eğitim Yönetimi	7
2.1.1. Okul yönetimi	8
2.1.2. Okul yöneticilerinin özellikleri	9
2.1.3. Okul yöneticilerinin görev ve sorumlulukları	11
2.2. Salgın	12
2.2.1. Tarihte görülen salgınlar	13

2.2.2. Covid-19 salgını	14
2.2.3. Covid-19 salgının psikolojik etkileri	16
2.2.4. Covid-19 salgınının sosyolojik etkileri	17
2.2.5. Covid-19 salgınının aile içi ilişkilere etkileri	20
2.2.6. Covid-19 salgınının iş yaşamına yansımaları	21
2.2.7. Covid-19 salgının uluslar arası eğitime yansımalar	22
2.2.8. Covid-19 salgınının Türk eğitim sistemine yansımaları	24
2.2.9. Covid-19 sürecinin okul yöneticileri üzerindeki etkileri	25
2.3. İlgili araştırmalar	26
2.3.1. Yurtiçinde yapılan araştırmalar	27
2.3.2. Yurt dışında yapılan araştırmalar	29
BÖLÜM III	31
YÖNTEM	31
3.1. Araştırmanın modeli	31
3.2. Çalışma grubu	32
3.3. Verilerin toplanması	34
3.4. Verilerin analizi	35
BÖLÜM IV	37
BULGULAR	37
4.1. Sosyal yaşam üzerindeki etkilere ilişkin bulgular	39
4.1.2. Covid-19 öncesi sosyal yaşam	42
4.1.3. Genel sosyal yaşantı	45
4.1.4. Arkadaş ilişkileri	48
4.2. Psikolojik etkilere ilişkin bulgular	49
4.2.1. Kişisel olarak hissedilen etkiler	52
4.2.2. Çevreyle ilgili hissedilen etkiler	55

4.3. Aile yaşamı üzerindeki etkilere ilişkin bulgular	56
4.3.1. Eşle ilişkilere etkisi	59
4.3.2. Çocuklarla ilişkilere etkisi	61
4.4. İş yaşamı üzerindeki etkilere ilişkin bulgular	62
4.4.1. Okuldaki sorumluluklara etkisi	65
4.4.2. Öğretmenlerle ilişkilere etkisi	68
4.4.3. Diğer yöneticilerle ilişkilere etkisi	71
BÖLÜM V	73
TARTIŞMA	73
5.1. Tartışma	73
5.1.1. Sosyal yaşam konusundaki tartışma	73
5.1.2. Psikolojik etkiler konusundaki tartışma	75
5.1.3. Aile yaşamı konusundaki tartışma	77
5.1.4. İş yaşamı konusundaki tartışma	79
5.2. Öneriler	81
KAYNAKLAR	83
EKLER	96

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcılara ait demografik bilgiler	32
--	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Çalışmanın tematik yapısı	38
Şekil 2. Covid-19 öncesi sosyal yaşam kodları ve görüş bildiren katılımcı sayısı.....	41
Şekil 3. Genel sosyal yaşantı kodları ve görüş bildiren katılımcı sayısı	44
Şekil 4. Arkadaş ilişkileri kodları ve görüş bildiren katılımcı sayısı.....	47
Şekil 5. Kişisel olarak hissedilen etkiler kodları ve görüş bildiren katılımcı sayısı	51
Şekil 6. Çevreyle ilgili hissedilen etkiler kodları ve görüş bildiren katılımcı sayısı	54
Şekil 7. Eşlerle ilişkilere etkisi kodları ve görüş bildiren katılımcı sayısı	58
Şekil 8. Çocuklarla ilişkilere etkisi kodları ve görüş bildiren katılımcı sayısı	47
Şekil 9. Okuldaki sorumluluklara etkisi kodları ve görüş bildiren katılımcı sayısı	64
Şekil 10. Öğretmenlerle ilişkilere etkisi kodları ve görüş bildiren katılımcı sayısı	67
Şekil 11. Diğer yöneticilerle ilişkilere etkisi kodları ve görüş bildiren katılımcı sayısı	70

SİMGELER VE KISALTMALAR

BM : Birleşmiş Milletler

DSÖ : Dünya Sağlık Örgütü

EBA : Eğitim Bilişim Ağı

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

TRT : Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

UNESCO : Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem durumu

İnsanlık tarihi boyunca birçok salgın hastalık ile karşılaşmıştır. İnsanın dünyayla olan ilişkisini sorgulamasına sebep olan bu salgın hastalıklar neticesinde, içinde bulunulan mevcut durumda değişimler meydana gelmiş ve insanlık farklı bir boyuta taşınmıştır (Gelir, 2020).

COVID-19, Türkiye’de ilk vakanın görüldüğü 11 Mart 2020 tarihinde, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından salgın olarak ilan edilmiştir. Salgının ilan edilmesinin ardından hükümetler tarafından ülkeleri adına bir takım önlemler alınmaya başlanmıştır. Alınan bu önlemler daha önce alışık olunmayan davranışları ve yasakları içermiştir. Salgının başlamasıyla birlikte önce Çin’de daha sonra neredeyse dünyanın her yerinde insanların hayatları değişmeye başlamıştır. Bütün sosyal aktiviteler iptal edilmiş, okullar kapatılmış, bir çok iş yeri kapanmış ve “Evde Kal” çağrısına uymak zorunda kalan milyarlarca insan evlerinden dışarıya çıkmamaya başlamıştır. Hızlı bir şekilde hayata geçirilen bu önlemlerin meydana getirdiği toplumsal etkiler zamanla kendini göstermeye başlamıştır (Afacan ve Avcı, 2020). COVID-19 salgını küresel ölçekte, birey, aile ve toplum sağlığında bir çok fiziksel, ruhsal, toplumsal ve iktisadi açılardan ani ve olumsuz etki yaratarak tüm dünyayı etkileyen bir kriz halini almıştır (Budak ve Korkmaz, 2020).

Tüm dünyayı önemli ölçüde etkileyen COVID-19 salgını sosyal hayatı da olumsuz bir şekilde etkilemiştir. İnsanlar arasında yüksek bulaşıcılığa sahip olan virüsün yayılımını azaltmak için insanların evlerinde izole bir hayat yaşamaları etkili bir yöntem olarak görülmüştür. DSÖ ve hükümetlerin aldığı kararlar doğrultusunda sosyal izolasyon uygulanmaya başlanmıştır (Üstün ve Özçiftçi, 2020). Salgının ilk zamanlarında evde zaman geçirilirken, salgının etkisini arttırmasıyla, kısıtlamalar artmış ve evde geçirilen sürelerde uzamıştır. Bu durum gündelik alışkanlıkların değişmesine yol açmıştır (Arıkan ve Aytekin, 2022). Alınan bu tedbirler ve kısıtlamalar eğitim, ekonomi ve sosyal hayatı içeren fiziksel etkileşimin olduğu tüm alanları kapsamıştır. Sosyal izolasyon süreci

beraberinde ekonomik krizleri de getirmiştir (Göktepe, 2020). Şüphesiz, eğitim bu süreçten en çok etkilenen alanlardan olmuştur. Covid-19 salgını, dünya genelinde yüz yüze eğitime ara verilip, uzaktan eğitime geçilmesine sebep olmuştur. Uzaktan eğitim altyapı yetersizliği olan ülkelerde bazı sorunları da beraberinde getirmiştir (Özyürek ve Çetinkaya, 2021a). Öğrencilerin eğitime erişimi, öğretmen ve velilerin sürece uyum sağlaması noktasında sorunlar yaşanmıştır.

Okul yöneticileri karşılaşılan bu kriz sürecini yönetip yönlendirerek, öğrencilerin eğitime ulaşma noktasındaki ihtiyaçlarını tespit edip gidermeye yönelik gayret sarfederek, velilerle iletişimi sağlayarak, öğrencilerin moral ve motivasyonlarını yüksek tutmaya çalışarak hizmet etmeye devam etmişlerdir (Stone-Johnson ve Weiner, 2020). Covid-19 salgın döneminde toplumun önemli bir kesimini oluşturan çocukların ve gençlerin eğitim ihtiyaçlarına cevap vermek büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda eğitim yöneticilerinin hedeflerini açık ve görünür hale getirmeleri ve insanların yaşantısını ve sağlığını önemli bir şekilde etkileyecek küresel kriz karşısında, izleyecekleri stratejilerin önemli (OECD, 2020) olduğu ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de de yaşanan bu sorunlar nedeniyle eğitim faaliyetlerini devam ettirmede zorluklar yaşanmıştır. Bu süreçte eğitim faaliyetini yürütenler öğretmenler olsa da bu kriz sürecini yöneten, faaliyetlerin aksamadan devam edebilmesi için planlama yapan ve eğitimin sürekliliğini sağlamaya çalışanlar okul yöneticileri olmuştur. Okul yöneticilerinin yaşanan bu kriz sürecinde kendilerinden beklenen görev ve sorumlulukları yerine getirmelerinde, rol ve işlevlerini etkili bir şekilde gerçekleştirmelerinde yaşam kaliteleri önem taşımaktadır. Yaşanan bu kriz durumundan insani olarak etkilendikleri düşünülen, süreçte tüm gözlerin üzerinde olduğu eğitim sistemini en iyi şekilde yönetebilmek ve zararları en aza indirmek için mücadele eden eğitim yöneticileri, aynı zamanda Covid-19 salgınının getirdiği sosyal ve psikolojik etkilerle de başa çıkmak durumunda kalmışlardır. Bu etkilerle mücadele ederken yaşam kalitelerinin olumsuz yönde değişip ve psikolojik yönden desteklenmeye ihtiyaç duyacakları düşünülmektedir. Bu nedenle eğitim sisteminin en önemli aktörlerinden olan okul yöneticilerinin Covid-19 sürecinde sosyo-psikolojik yönde nasıl etkilendiğinin araştırılması ihtiyacı duyulmuştur.

1.2. Araştırmanın amacı ve önemi

Tüm dünyayı derinden sarsan Covid-19 salgınının etkilediği alanların başında eğitim sistemi ve okullar gelmektedir. Eğitim camiası bu süreçte tüm gözlerin üzerinde olduğu ve en çok konuşulan kurumlardan olmuştur. Yaşanılan bu süreçte, kısıtlamalar ve uzaktan eğitime geçilmesi eğitim çalışanlarını oldukça etkilemiştir. Eğitim sisteminin en önemli aktörleri olan okul yöneticilerinin de bu süreçten sosyal ve psikolojik yönlerden önemli ölçüde etkilendiği düşünülmektedir. Bu çalışma ile Covid-19 sürecinin okul yöneticileri üzerindeki sosyo-psikolojik etkilerini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu etkilere yönelik olarak neler yapılabileceği hakkında üretilen fikirler bu konu ile ilgili yapılan diğer çalışmalar için de önem taşımaktadır. Türkiye’de Covid-19 salgın ile ilgili öğrenci, veli ve öğretmenleri kapsayan çeşitli araştırmalar olmasına karşın, okul yöneticilerini kapsayan az sayıda çalışmaya rastlanılmıştır. Okul yöneticilerinin kendilerinden beklenen görev ve sorumlulukları yerine getirmelerinde, rol ve işlevlerini etkili bir şekilde gerçekleştirebilmelerinde hayat kaliteleri önem taşımaktadır (Uçar, 2021). Eğitim-öğretimdeki en önemli unsur olan okulların genel işleyişlerine yön veren okul yöneticilerinin bu süreçten nasıl etkilendiğinin belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışmanın sonucunda elde edilen bulgularla okul yöneticilerinin sosyo-psikolojik açıdan ne yönde etkilendikleri tespit edilip, bu açıdan literatüre önemli katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

1.3. Problem cümlesi

Bu çalışmanın problem cümlesi; “Covid-19 salgını sürecinin okul yöneticileri üzerindeki sosyo-psikolojik etkileri nelerdir ?” olarak belirlenmiştir.

1.4. Alt problemler

Çalışmanın amacına dayalı olarak aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

- Covid-19 salgın sürecinin okul yöneticilerinin sosyal yaşamları üzerindeki etkileri nedir?
- Covid-19 salgın sürecinin okul yöneticileri üzerindeki psikolojik etkileri nedir?
- Covid-19 salgın sürecinin okul yöneticilerinin aile yaşamları üzerindeki etkileri nedir?
- Covid-19 salgın sürecinin okul yöneticilerinin iş yaşamları üzerindeki etkileri nedir?

1.5. Varsayımlar

Araştırma aşağıdaki varsayımlara bağlı olarak yürütülecektir;

- Araştırmaya katılan okul yöneticilerinin, mülakat sorularını gerçeğe uygun ve samimi bir şekilde cevapladıkları varsayılmaktadır.

1.6. Sınırlılıklar

Bu araştırma,

- Maliyet, yer ve zaman kriteri göz önünde bulundurulduğunda Bursa ili İznik ilçesinde görev yapan 21 okul yöneticisi ile sınırlı tutulmuştur.
- Araştırmanın kapsamı literatür incelemesi ve araştırma bulgularının yorumlanmasıyla sınırlı tutulmuştur.

1.7. Tanımlar

Covid-19: Yeni Koronavirüs Hastalığı (COVID-19), ilk olarak Çin'in Vuhan Eyaleti'nde Aralık ayının sonlarında solunum yolu belirtileri (ateş, öksürük, nefes darlığı) gelişen bir grup hastada yapılan araştırmalar sonucunda 13 Ocak 2020'de tanımlanan bir virüstür. (Sağlık Bakanlığı URL <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir-.html>)

Okul Yöneticisi: Milli Eğitim Bakanlığına bağlı her derece ve türdeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında müdür, müdür başyardımcısı ve müdür yardımcısı görevlerini 657 sayılı Kanunun 88 inci ve 652 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 37. maddelerine göre ikinci görev kapsamında yürütenlerdir. (Resmi Gazete, 2021a).

Sosyo-psikolojik Etki : Sosyal, duygusal ve bilişsel süreçlerin, bireyler tarafından algılaması ve başkalarıyla ilişki tarzı üzerindeki etkileridir (açıkders.ankara.edu.).

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Eğitim Yönetimi

Eğitim yönetimi, toplumun eğitim ihtiyacını karşılamak için bir uygulama alanı olmakla birlikte, eğitim örgütlerindeki yönetsel olguları anlamak ve açıklamak için çalışan bir bilim alanıdır (Balcı, 2008). Eğitim yönetimi, uygulamalı ve disiplinler arası bir çalışma alanına sahiptir. Bir bilim dalı olarak eğitim yönetiminin ana amacı; okulu bir sosyal sistem olarak kabul edip “okul, okulda öğrenme ve öğretme süreci, okullarda bireyler, okul iklimi, okul kültürü, okulun yapı ve işleyişi, okullarda politika ve güç, okullarda motivasyon, okullarda çatışma, okulların dış çevreleri, okul geliştirme, okul iyileştirme, okul değerlendirme, okullarda karar verme, okullarda iletişim, okullarda liderlik, okulun günlük ve rutin işleyişi” konularını bilimsel olarak çözümlemek ve anlamlandırmak olarak ifade edilebilir. Bu başlıklar, aynı zamanda, tartışmalı olmakla birlikte eğitim yönetiminin alanı ve kapsamını da belirleyen konulardır.(Turan, 2010)

Eğitim yönetimi yalnızca kuramsal olarak değil, uygulama alanı olarak da gelişen bir bilim dalıdır (Bozdoğan, 2018). Eğitim yönetiminin en önemli boyutlarından biri olan uygulama; kuramsal bir bilgiyi, ilkeyi veya düşünceyi herhangi bir alanda hayata geçirmek olarak tanımlanmaktadır (Demirtaş ve Güneş, 2002). Eğitim yönetimi, uygulamalı bir yönetim alanı olmasının yanı sıra, önceden belirlenmiş eğitim hedeflerine ulaşabilmek için kaynak edinme ve tahsis etme sürecidir. (Ali ve Abdalla, 2017). Eğitim yönetimi süreci beş temel işlevden oluşur ve yöneticiler bu işlevleri eğitim örgütünün amaç ve hedeflerine ulaşmak için kullanırlar Eğitim yönetiminin işlevleri ise (Başaran, 1996; Ensari ve Gündüz, 2006; İlgar, 2000): Eğitim programının yönetimi, Öğrenci hizmetlerinin yönetimi, İş gören hizmetlerinin yönetimi, Genel hizmetlerin yönetimidir. Her alanda olduğu gibi eğitim yönetimi de kendisine tanımlanan bu işlevleri yerine getirebildiği düzeyde anlamlı ve başarılı olmaktadır. Eğitim yönetiminin başarısız olması durumunda eğitimin paydaşlarından olan öğretmen, öğrenci, okul personeli ve veliler olumsuz olarak

etkilenebilmektedir. Eğitim yöneticileri yaşanan bazı kriz durumlarında bu işlevlerini yerine getirme noktasında zorluk yaşamakta ve süreç sekteye uğrayabilmektedir. Covid-19 salgını sürecinde Türkiye’de eğitim yönetiminin işlevlerinin yerine getirilmesi sekteye uğramıştır (Sarı ve Sarı, 2020). Bu süreçte Millî Eğitim Bakanlığı destekleme yetiştirme kursları, ilkokullarda yetiştirme programları, evde eğitim hizmetleri, destek eğitim odası uygulamaları, ders dışı çalışmalar, hizmet içi eğitim gibi bazı eğitim faaliyetlerini durdurmak zorunda kalmıştır. Okul öncesi eğitimden üniversite eğitimine kadar her düzeydeki eğitim örgütleri kuramsal bilginlerin hayata geçirildiği kurumlar olarak işlev göstermektedir (Tınmaz, 2020). Özellikle kriz dönemlerinde eğitim yönetimi açısından bu bilgilerin hayata geçirilebilmesi büyük önem taşımaktadır. COVID-19 salgını gibi kritik bir dönemde, kriz yönetimi alanındaki kuramsal bilgilerin eğitim yönetiminde etkin bir şekilde hayata geçirilebilmesi gerekmektedir. Uygulama alanı olan okul yönetimleri bu açıdan büyük önem taşımaktadır.

2.1.1. Okul yönetimi

Eğitimin en önemli unsuru okuldur. Bunun nedeni esas üretim çalışmalarının okulda yapılıyor olmasıdır. Okul dışında kalan diğer eğitim sitemleri ve örgütlerin görevi ise okulun amacına yönelik yol gösterme ve destekleme çalışmaları yapmaktır (Aytaç, 2000). Alan yazında eğitim yönetimi kavramı ile okul yönetimi kavramı çoğu zaman aynı algılanmaktadır. Oysa eğitim yönetimi kavramı okul yönetiminden daha kapsamlıdır ve sosyal bilimlerin içerdiği bütün değişimlerden etkilenmekte olan disiplinler arası bir insan bilimi şeklinde ifade edilmektedir. Buna karşın okul yönetimi ise eğitim yönetiminin bir alt uygulama alanı olarak okulun yönetimini kapsamaktadır (Şişman, 2012).

Okul yönetimi, eğitim yönetiminin alt alanı olarak, ülke genelinde geçerli olan kamu yönetiminin belirlediği sınırlar içerisinde kendisine hareket alanı bulabilmektedir. Merkeziyetçi bir şekilde örgütlenmiş olan kamu yönetimi sisteminde okulların, bulundukları ülkelerin kamu yönetimi sistemine göre bakanlık veya sekreterlik olarak adlandırılan eğitim alanındaki en üst yönetim organının belirlediği politikaları uygulamaları gerekmektedir (Aslanargun, 2011). Merkeziyetçi kamu yönetimi yapılarında yönetici atama kriterlerinin belirlenmesi, öğretmenlerin atanması, programların ve ders kitaplarının hazırlanması gibi konular ilgili bakanlık tarafından belirlenmekte olup, il örgütleri ve okullar bu politikaların uygulayıcısı pozisyonunda yer almaktadırlar

Okulların uygulayıcı rolünün gerçekleştirilmesi aşamasında okul müdürleri, kusursuz okulun yaratılmasında en önemli kişidir. Okul yöneticilerinin yönetim kabiliyetleri, sınıftaki eğitimin ilerlemesi için esastır ve bir eğitim kurumunun genel başarısının temel unsurudur. Okul yöneticisi her yönden okuldaki en önemli ve etkili kişidir. Okul yöneticisinin liderliği öğrenme ortamını, öğrencilerin başarısını öğretmenlerin işe bağlılığını ve motivasyonunu etkilemektedir. Değişime açık olan, öğrenciyi merkeze alan, mükemmel eğitim kalitesine sahip olup öğrencilerin potansiyelini ortaya çıkarabilen bir okulun yöneticisi lider olarak kabul edilir (Anderson, 1991).

Literatürde yer alan pek çok çalışma, öğrencilerin başarısında, öğretmenlerin olumlu örgüt kültürü geliştirmesinde etkili okul yönetiminin önemli bir yeri olduğunu belirtmektedir (Balcı, 2001; Backmen ve Trafford, 2007; Terzi, 2011). Etkili bir okul yönetimi etkili bir lider özelliğine sahip etkili bir okul yöneticisi ile gerçekleşmektedir (Balkıs ve Arslan, 2016). Günümüzde yenilikçi okul yönetimi uygulamaları giderek önemini arttırmaktadır. Gelişen dijital iletişim araçları sayesinde devamlı ve hızlı iletişim kurulabilmesi, ailelerle sürekli toplantılar yapılması, okulların başarılarını ve hizmet türlerini devamlı iyi yönde geliştirmesi ve bunları şeffaf olarak paylaşması, okul yönetim süreçlerinde paydaşların katılımının sağlanması, okul yönetimi algısının değişmesini sağlamaktadır.

Okulu diğer kurumlardan farklı olmasının temelinde, çalışma alanının insan olması ve insanı değiştirebilmesi yer almaktadır. Okulun bu etkili, özel ve ayrıcalıklı konumu, okul yöneticiliğinin önemini ön plana çıkarmaktadır (Açıkalın, 1995). Okulun en önemli amacı etkili bir öğrenmeyi sağlamaktır. Okul yöneticisinin öğretimsel liderlik rolü ise, okulun bu temel amacını gerçekleştirmesine yardımcı olmaktır. Özellikle kriz zamanlarında okul yönetiminin işleyişi daha önemli hale gelmektedir. Bunu sağlayabilmek adına okul yöneticilerinin vakitlerinin büyük çoğunluğunu, eğitim öğretim faaliyetlerine ayırmaları gerekmektedir. Okul yöneticilerini etkili ve verimli olabilmesi adına, sosyal ve psikolojik olarak iyi oluş halinde olmaları önem taşımaktadır.

2.1.2. Okul yöneticilerinin özellikleri

Okul yöneticisi, eğitim sürecini ülke çıkarları ile paralel bir şekilde çağdaş eğitim anlayışıyla yürütülmesine katkıda bulunabilen ve çalışanlar arasında bağ kurabilen, çalışanları eş güdümleyen ve gerçekleştirilen bütün etkinlikleri değerlendirerek okul

kurumunun verimli ve başarılı bir seviyeye ulaştırmaya çalışan kişidir (Kaya, 1999). Okulların belirlenmiş amaçlarının gerçekleştirilmesinde öncelikli olarak okul yöneticileri sorumludur. Okul yöneticileri çalışanları organize eden, motive eden, gerekli yönlendirmeleri yapan, vizyon belirleyen, başarıların mimarı, başarısızlıklarda ise ilk sorumlu olan kişilerdir. Okul yöneticilerinin, örgütte yaşanılacak olan krizlerle baş edebilmesi, olası çatışmaları önleyip yönetebilmesi, yüksek vizyon sahibi olması, çalışanları güdülemesi, inisiyatif alanı içerisindeki konularda geçerli ve güvenilir kararlar verip, problem çözebilme yetkinliğinde olmaları beklenmektedir (Çelikten, 2001). Eğitim öğretim süreçlerinin etkin ve verimli olarak yürütülebilmesi okul yöneticilerinin, hayat boyu öğrenmeyi kendilerine ilke edinmeleri, bilimsel gelişmeleri yakından takip edip, otoriteler tarafından geliştirilen kuram ve modelleri eğitim sürecinde uygulayabilmelerine bağlıdır (Hoy ve Miskel, 2010). Eğitim yöneticilerinin yaşanan hızlı değişime ayak uydurabilmesi kendisinden beklenen bu rolleri yerine getirebilmesiyle mümkündür (Çelik, 1997).

Günümüzde eğitimden beklentilerin yükselmesinin sonucu olarak eğitim kurumları üzerindeki baskılar da artmıştır. Bunula birlikte okul yöneticilerine yönelik beklentiler çeşitlenmiş ve okul yöneticilerinin yeniliklere uymaları ve kendilerini geliştirmeleri zorunluluk haline gelmiştir. Aynı zamanda okul yöneticilerinin görev ve sorumluluk dağıtımını doğru bir şekilde yapması, dönüştürücü, katılımcı ve etik değerlerin uygulayıcısı olması beklenmektedir. Ayrıca okul yöneticilerinin öncelikli görevi, mevzuatı uygulamak ve statükocu yapının devamlılığını sağlamaktan ziyade; var olan insan ve malzeme kaynaklarını en etkin şekilde kullanabilmesi, yönetim alanında uzmanlık bilgisine sahip olmasıdır (Kaya, 1996). Eğitim örgütlerini hedeflerine ulaştırabilmek için mevcut çalışanların ve kaynakların etkin ve verimli bir şekilde işe koşulmasının eğitim yöneticilerinin görevi olduğu kabul edilirken, kalifiye insan gücünün ve maddi kaynakların yetersiz olduğu bilinen ülkemizde eğitim yöneticilerinin yetiştirilmesi oldukça önemlidir. Bu sebeple, ülkemizde eğitim yöneticilerinin yetiştirilmesi ve eğitim yöneticiliğin profesyonel bir meslek olarak kabul edilmesi önem taşımaktadır (Kayıkçı, 2001).

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı eğitim kurumlarına yönetici seçme görevlendirme yönetmeliğinin 5. Maddesi gereğince yönetici olarak görevlendirilecek kişilerde aşağıdaki genel şartlar aranır:

- a) Yükseköğretim mezunu olmak.
- b) Bakanlık kadrolarında öğretmen olarak görev yapıyor olmak.

- c) Eğitim Yönetimi Sertifikasına sahip olmak.
- ç) Yöneticiliğe ilk defa görevlendirilecekler bakımından bu Yönetmelikte belirtilen sınavlarda başarılı olmak.
- d) Görevlendirileceği eğitim kurumu ile aynı türdeki eğitim kurumlarından birine öğretmen olarak atanabilecek nitelikte olmak ve görevlendirileceği eğitim kurumu ile aynı türdeki eğitim kurumlarından birinde aylık karşılığında okutabileceği ders bulunmak.
- e) Yazılı sınav başvurusunun son günü itibarıyla son dört yıl içinde adli veya idari soruşturma sonucu yöneticilik görevi üzerinden alınmamış olmak.
- f) Zorunlu çalışma gerektiren yerler dışındaki eğitim kurumu yöneticiliklerine görevlendirilecekler bakımından, ilgili mevzuatına göre zorunlu çalışma yükümlülüğünü tamamlamış, erteletmiş ya da bu yükümlülüğünden muaf tutulmuş olmak.

Bazı alan öğretmenleri veya tüm öğretmenleri yazılı sınav/değerlendirme/uygulama sınavı sonuçlarına göre atanan eğitim kurumlarının yöneticiliklerine görevlendirileceklerde, bu eğitim kurumlarına daha önce aynı süreçlerden geçerek öğretmen olarak atanmış olma şartı aranmaz (Resmi gazete, 2021b, s. 31386).

2.1.3. Okul yöneticilerinin görev ve sorumlulukları

Okul yöneticilerinin görevi, okulda mevcut olan tüm insan ve maddi kaynaklarından en etkili şekilde yararlanarak, okulu hedefleri doğrultusunda yaşatmaktır. Bunlar yerine getirilirken okul yöneticileri her zaman kendi istedikleri şekilde davranamazlar, bu konuda tamamen özgür değildir. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı eğitim kurumları olan okullar, belirlenmiş hukuki yapıya ve işleyişe uymak zorundadırlar. Okulun yönetim anlayışı, yöneticilerin, öğretmenlerin, okul çalışanlarının, velilerin ve öğrencilerin tutumların, okulun içinde bulunduğu ekosistemin ve fiziksel çevre özellikleri gibi bir çok değişkenin etkisi ile oluşmaktadır. Okulun ekosistemi ile bütünleşmesi, etkin ve verimli yönetim anlayışının göstergesi olduğu gibi, demokratik tutumunda gereğidir. Çok çeşitli kaynaklardan gelen farklı boyutlardaki sorunları, okulun özelliklerini göz önünde bulundurarak, demokratik olarak çözebilmek ve okulun hedefleri doğrultusunda ilerlemesini sağlayabilmek için okul yöneticilerinin gerekli yeterliklere sahip olmaları gerekmektedir (Dönmez, 2001). Okul yöneticileri yetkilerinin kaynağını yasalardan alırlar ve bu yetkilerini uzmanlık bilgisi ve insanları etkileme gücüyle beraber kullanırlarsa başarılı olabilirler.

Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'ne göre okul öncesi ve ilköğretim yöneticilerinin görev , yetki ve sorumlulukları şunlardır:

“Okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumları, ilgili mevzuat hükümleri doğrultusunda diğer çalışanlarla birlikte müdür tarafından yönetilir. Müdür; okulun öğrenci, her türlü eğitim ve öğretim, yönetim, personel, tahakkuk, taşınır mal, yazışma, eğitici ve sosyal etkinlikler, yatılılık, bursluluk, taşınmalı eğitim, güvenlik, beslenme, bakım, koruma, temizlik, düzen, nöbet, halkla ilişkiler ve benzeri görevler ile Bakanlık ve il/ilçe millî eğitim müdürlüklerince verilen görevler ile görev tanımında belirtilen diğer görevlerin yerine getirilmesini sağlar” (Madde 39)

“Müdür başyardımcısı, müdürün olmadığı zamanlarda müdüre vekâlet eder ve müdürden sonra okulun yönetiminde birinci derecede sorumludur. Müdür başyardımcısı, görev tanımında belirtilen görevler ile müdür tarafından verilen görevleri yerine getirir.” (Madde 40).

“Müdür yardımcısı Müdürün ve müdür başyardımcısının olmadığı zamanlarda müdüre vekâlet eder. Müdür yardımcısı, görev tanımında belirtilen görevler ile müdür tarafından verilen görevleri yerine getirir.”(Madde 41).

Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği'ne göre orta öğretim yöneticilerinin görev , yetki ve sorumlulukları şunlardır:

“Müdür, Türk millî eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak Anayasa, kanun, tüzük, yönetmelik, yönerge, genelge ve diğer ilgili mevzuat hükümleri doğrultusunda okulun amaçlarını gerçekleştirmek üzere tüm kaynakların etkili ve verimli kullanımından, ekip ruhu anlayışıyla yönetiminden ve temsilinden birinci derecede sorumlu eğitim ve öğretim lideridir. Müdür, okulu bünyesindeki kurul, komisyon ve ekiplerle işbirliği içinde yönetir. Müdür, müdür başyardımcısı ve müdür yardımcısı çalışmalarını valilikçe belirlenen mesai saatleri dâhilinde yapar; görevin gerektirdiği durumlarda mesai saatleri dışında da çalışmalarını sürdürür.” (Madde 78)

“Müdür başyardımcısı, eğitim ve öğretim, yönetim, rehberlik ve denetim işlerinin planlı, düzenli ve amacına uygun olarak yürütülmesinden müdüre karşı sorumludur. Müdürün izinli veya görevli olduğu durumlarda müdüre vekâlet eder.” (Madde 79).

“Müdür yardımcısı eğitim, öğretim ve yönetim işlerinin planlı, düzenli ve amacına uygun olarak yürütülmesinden müdüre ve müdür başyardımcısına karşı sorumludur.” (Madde 80)

2.2. Salgın

Salgın, Yunanca pan "hepsi" ve demos "halk" anlamına gelir ve bir ülkenin tamamında veya aynı anda bir veya daha fazla sayıda kıtada yayılan bulaşıcı hastalık salgınına ifade

etmek için kullanılır. DSÖ'nün altıncı seviyede salgın uyarısı vermesi için aynı anda en az iki bölgede sürekli bulaşma olması gerekir (Honigsbaum, 2009).

Salgınlar oldukça eski bir geçmişe sahiptir. Salgın ile ilgili krizlerin olduğu insanlık tarihinde kaydedilen bir dizi önemli salgın olmuştur. Bu süreçler küresel olarak sağlık, ekonomiler ve hatta ulusal güvenlik üzerinde önemli derecede olumsuz etkilere sebep olmuştur (Qui ve Rutherford, 2017a).

Epidemiyoloji Sözlüğü'nde yer alan haliyle salgının uluslararası alanda kabul edilmiş en sade tanımı şu şekildedir: *“Dünya çapında veya çok geniş bir alanda meydana gelen, uluslararası sınırları aşan ve genellikle çok sayıda insanı etkileyen salgınlar”* (Last, 2001).

“Salgın” terimi pek çok tıbbi metin tarafından tanımlanmamış olsa da, bazı temel özellikleri vardır. Salgın:

- Geniş coğrafi yayılım - Salgın terimi çoğunlukla geniş coğrafi bölgelere yayılmış olan hastalıkları ifade etmektedir. Salgın influenzanın yakın tarihli bir incelemesinde, salgınlar bölgeler arası ve küresel olarak sınıflandırılmıştır (Taubenberger ve Morens, 2009).
- Hastalık hareketi - Coğrafi yayılmaya ek olarak, salgın teriminin çoğu kullanımında beklenmedik hastalık hareketi yahut bir yerden başka bir yere izlenebilen bulaşma yoluyla yayılma bulunmaktadır. Hastalık hareketi örnekleri arasında solunum yolu kaynaklı hastalıkların kişiden kişiye yaygın şekilde yayılması yer alır (Qui ve Rethorford, 2017b).

Salgınlar, tarihi olarak önemli olaylardır ve topluma ve siyasal hayata yön vermişlerdir. Birçok salgın devletlere, savaşların yol açtığı kayıplardan daha fazla kayıplar yaşatmışlardır. Ölüme neden olma etkileri yüksek olduğu için tahrip güçleri fazla olmuştur. Aynı zamanda ani yüksek oranda ölümlere sebep oldukları için toplumsal yaşamdaki düzenin bozulmasına üretim faaliyetlerinin durmasına, ekonomilerin bozulması gibi birçok olumsuzluğa neden olmaktadır (Yılmaz, 2007).

2.2.1. Tarihte görülen salgınlar

İnsanlık tarihinde kolera, çiçek hastalığı, veba, , grip, AIDS, şiddetli akut solunum sendromu (SARS), tüberküloz ve Batı Nil hastalığı ve gibi salgınlar yaşanmıştır. Bunu yanı sıra Grip salgınları, dünya genelinde toplumlar üzerinde önemli neticeler doğurabilecek,

öngörülemeyen fakat tekrarlayan olaylardır. Grip salgınları 1500'lerden bu yana yaklaşık olarak her yüzyılda üç kez ya da yaklaşık her 10-50 yılda bir ortaya çıkmıştır. 20. yüzyılda 1918-1919 yıllarında “İspanyol gribi”, Amerika’da “Asya gribi” olarak adlandırılan 3 influenza salgını yaşanmıştır. 1957-1958 ve 1968-1969’da “Hong Kong gribi” yaşanmıştır. Her salgın insan yaşamına ve ekonomik kalkınmaya büyük ölçüde zarar vermiştir. Örneğin, dünyada 20 milyondan fazla insanın ölümüne yol açan 1918-1919 İspanyol gribi, dünya tarihindeki kayıtlı olan en yıkıcı salgın olarak gösterilmiştir (WHO, 2011b). Ancak daha ilginç olanı, 1889-93 Rus gribiydi. Gazetelerdeki geç Viktorya dönemi patlaması ve telgraf ağının büyümesiyle aynı zamana denk gelen “Rus” gribinin basın tarafından çok fazla ön plana çıkarılması sonucunda, salgın korkusu hastalıktan çok daha önce Paris, Londra ve New York’a ulaştı. Sonuç olarak, 1890’dan önce The Times "salgın" kelimesini sadece iki kez kullanırken, 1890’dan sonra küresel iletişimin hızı ile bu konuda yapılan haberler çoğaldı. Böylece salgın artık sadece “tüm” insanları etkileyen bir salgın değildi, küresel bir medya olayı haline gelmişti (Honigsbaum, 2009).

2.2.2. Covid-19 salgını

Çin’in Wuhan kentinde, Aralık 2019’da nedeni bilinmeyen bir pnömoni salgını görülmüş ve bu salgın yaklaşık bir ay içinde tüm ülkede hızla yayılmıştır. Bu hastalığa yol açan virüsün yeni bir tür koronavirüs olduğu tespit edilmiş ve ilk önce 2019 yeni koronavirüsü (2019-nCoV) olarak isimlendirilmiştir. Fakat DSÖ tarafından 11 Şubat 2020 tarihinde bu epidemik hastalık yeni koronavirüs hastalığı (COVID-19) olarak adlandırılmıştır (Sağdıç, Kayacan, Dertli ve Arıcı, 2020).

Covid-19 salgını süreci incelendiğinde hastalığın ilk görüldüğü ülke olan Çin’de bölgesel bir hastalık zannedilerek ‘epidemi’ olarak düşünülmüştür. Fakat ilerleyen zamanlarda Asya kıtasının sınırlarını aşarak küresel boyutta toplumların sağlığını etkilemeye başlamıştır (Bag ve Sade, 2020). Çin, diğer ülkeler tarafından salgının başlangıcında gerekli tedbirleri almadığı ve dolayısıyla hastalığın tüm dünyaya yayılmasına sebep olduğu gerekçesiyle suçlanmıştır. Vakaların artması sonucunda Hubei eyaletinde okullar, ibadethaneler, işyerleri, toplu taşıma sistemleri, ve birçok kurum kapatılmıştır. Ayrıca sosyal alanda yapılan toplu etkinliklerin çoğu iptal edilmiştir. Salgının pik noktasına ulaşmasıyla şehirde stadyumlardan karantina merkezi olarak faydalanılmış ve kısa sürede çok sayıda hastane

yapılmıştır. Ardından tüm dünyaya hızla yayılan ve DSÖ tarafından salgın olarak ilan edilen hastalık 2019 (Covid-19) salgını olarak zamanımızın en önemli hastalığı haline gelmiştir. Yaşanılan bu salgın hemen hemen tüm uluslardan, kıtalardan, ırk ve sosyoekonomik gruplardan insanları etkilemiş bulunmaktadır. Dünya çapında uygulanan karantinalar, sosyal izolasyonlar ve okulların kapatılması günlük yaşamı aniden değiştirmiştir (Shanafelt, Ripp ve Trockel, 2020).

Dünyada hemen hemen her ülkeye yayılmış Covid-19 (Koronavirüs) salgını, özellikle yaşlılar ve kronik rahatsızlığı olan kişilerde ölümcül olmuştur. Salgının görülmesiyle birlikte gerekli tedbirlerin alınmasında gecikilmesi virüsün hızla yayılmasına neden olmuştur. Sadece birkaç ay içinde bile yüz binin üzerinde kişi hastalık nedeniyle hayatını kaybetmiştir. Önleyici tedbirler olarak, sosyal izolasyon ve hijyen üzerine yoğunlaşmaktadır (Dikmen, Kına, Özkan ve İlhan, 2020).

Türkiye bu krizden fazlaca etkilenen ülkeler arasındadır. Aralık 2019 tarihi itibarı ile tüm dünyanın gündemini oluşturan olan salgının 11 Mart 2020 tarihinde ilk vakanın görülmesiyle, Türkiye’de de salgın süreci başlamış olup hijyen gibi birtakım önlemler alınmaya başlanmıştır. Görülen ilk vakanın ardından alınan tedbirler ve toplumsal politikalar uygulanmaya başlanmıştır. Bu tedbirler toplumsal hayatın tüm alanlarını etkilemiştir (Arıkan ve Aytekin, 2022).

COVID-19 salgınının sağlık üzerindeki etkilerinin yanı sıra eğitim, ekonomi, tarım, politika, psikolojik, sosyal ve diğer birçok alanda önemli ölçüde olumsuz etkileri olmuştur. Dünya genelinde işsizlik artmış, birçok işletme kapanmış, ticaret yavaşlamış ve üretim faaliyetleri zorunlu ihtiyaçlar haricinde durma noktasına gelmiştir. Yaşanan bu gelişmeler toplumlarda psikolojik ve sosyal anlamda travmaya sebep olmuştur. Bilhassa düşük gelir seviyesi olan ve ekonomik olarak gelişmemiş ülkelerde etkilenme oranı daha yüksek olmuştur. Bu etkilenmeler sonucunda sosyal yaşantılarda farklılaşmıştır. Kişisel alışkanlıklar, beklentiler ve amaçlarda değişimler gözlemlenmiştir (Nar, 2020)

Bu süreçte dünyanın en büyük ekonomileri dâhil pek çok ülkenin ekonomisi durgunluk ve kriz ile yüz yüze gelmiştir. Covid-19 salgını ülke içi olumsuz etkilere sebep olmanın yanı sıra, uluslararası ticaret ve finans sistemleri başta olmak üzere hem gelişmiş, hem de gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinde büyük önem taşıyan konuları da etkilemiştir (Türk, Bingöl ve Ak, 2020). COVID-19 salgını birçok işletmenin kapanmasına neden olarak, çoğu endüstri sektöründe daha önce görülmemiş bir ticari kesintiye yol

açmış, perakendeciler ve markalar sağlık ve güvenlik, nakit akışı, tedarik zinciri, iş gücü, tüketici talebi, satış ve pazarlama gibi çok sayıda kısa vadeli güçlüklerle karşı karşıya kalmıştır (Donthu, Gustafsson, 2020a).

Bulaşın önlenmesi amacıyla uygulanan izolasyon, bireylerin sosyal çevre ile ilişkisini minimum düzeye indirmenin en önemli yolu olmuştur. Karantina uygulamaları, hastalığın yayılma seyrini kontrol altında tutabilmek için önemli bir yol olmanın yanı sıra, bireylerin sosyal yaşamın sağlamış olduğu karşılıklı etkileşimden mahrum kalmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda özgürlüğü sınırlandırılan ve karantina altında yalnızlaşan kişiler, stres ve panik başta olmak üzere pek çok psikolojik etkiye maruz kalmıştır. (Ho , Che, Ho, 2020).

2.2.3. Covid-19 salgının psikolojik etkileri

Salgınlar ve yaşanan felaketler bir yandan sağlık ve yaşam üzerinde tehdit oluştururken bir yandan da insanları psikolojik olarak etkilemektedir. Özellikle belirsizlik ve mevcut riskler kaygı, panik durumunu arttırarak bireysel, toplumsal ve evrensel anlamda korku ikliminin oluşmasına neden olmaktadır (Yıldırım, 2020). COVID-19 salgını, bu tür olumsuz duyguların oluşmasına sebep olacak büyüklükte bir kriz durumudur. Her ne kadar salgının ilk zamanlarında Covid-19 salgınının neden olduğu fiziksel sağlık üzerindeki etkiler daha çok dikkat çekse ve konuşulsada, zamanla ruh sağlığı üzerindeki etkileri de görülmeye başlanmıştır. Nitekim Covid-19 salgını bir yandan bedensel sağlık sorunlarına yol açarken diğer yandan da salgına bağlı olarak gelişen apanik, anksiyete ve endişe gibi sağlık sorunlarına neden olmuştur. Bu da göstermektedir ki Covid-19 salgını sadece bir medikal sağlık krizi değil, bunun yanı sıra psikolojik sağlamlık için de bir krizdir. Salgın döneminde enfekte olan ve enfekte olmayan tüm insanların psikolojik sağlığını ve yaşam refahını derinden etkilemiştir. Salgın sona erse dahi bu durumun yarattığı psikolojik etkiler uzun bir zaman devam edecektir (Zeybek, Bozkurt ve Aşkın, 2020).

İnsanların virüse yakalanmayla ilgili endişelenmeleri, azalan sosyal ilişkileri nedeniyle üzülmeleri, insanların vefat etmeleriyle ilgili üzüntü duymaları, özgürlüklerinin kaybı ile ilgili öfke ve hayal kırıklığı duymaları beklenebilir. Yaygın olan bu duygusal acıların ardında, bireylerin kendilerine ve çevrelerine özen gösterme, hizmette bulunma gibi olumlu duygularını açığa çıkaran pozitif psikoloji stratejilerinin kullanılma ihtiyacının yattığı görülmektedir. COVID-19 salgını ile gelen en önemli zorluklardan biri hayati

tehdidin dışında ilişkilerimizde neden olduğu aksamalardır. Hepimiz diğer insanlarla ilişki kurmaya ihtiyaç duymaktayız. Diğer insanlarla ilişkilerimiz hayatımızı daha zengin hale getirmekte ve ihtiyaç duyduğumuz zamanlarda bize fayda sağlamaktadır. İyi ilişkiler bireylere daha uzun ve daha kaliteli bir yaşam imkanı sunmaktadır (Thoits, 2011). Fakat salgın dönemi gibi oldukça zor bir dönemde bu bağlardan uzak kalmak birçok insanın psikolojik sağlığını ve esenliğini tehdit etmektedir. Aynı zamanda, bireyler sevdikleri arkadaşlarını ve yakınlarını göremiyor olmanın zorluğuyla mücadele ederken aynı zamanda onlarla iletişim kurabilmenin yollarını arayarak psikolojik dayanıklılıklarını arttırmaya çalışmaktadırlar (Waters, Algeo, Dutton. Emmons, Fredrickson ve diğerleri, 2020).

2.2.4. Covid-19 salgınının sosyolojik etkileri

İnsanlık tarihi boyunca zaman zaman tüm toplumları etkileyen kırılmalar yaşanmıştır. Bu kırılmaların yaşandığı süreçler, yarattığı etkiler nedeniyle toplumların bir takım arayışlar içerisine girmesine neden olmuştur. Bu arayışlar neticesinde gelişen yenilikler, farklı şekillerde olsa da tüm toplumları etkilemiş ve bu toplumların değişim ve dönüşümüne yol açmıştır. Nitekim tarih sahnesinde yaşanan büyük kırılma ve dönüşümlere bakıldığında bu durumun en önemli sebeplerinin insanlığın yaşamış olduğu büyük bunalımlar ve krizler olduğu görülecektir. Son yaşanan COVID-19 salgınının neden olduğu bu durum, tüm dünyayı etkileyen böyle bir kriz halidir. Netice itibarıyla tüm toplumları etkileyen bu süreç tarihsel bir kırılma noktasıdır ve dönüşüm sürecidir (Karataş, 2020).

Salgın hastalıkların bireyler ve toplumlar üzerinde meydana getirdiği etkiler, yarattığı değişim ve gelişimler üzerine yapılan çalışmalar, ölümcül sonuçları nedeniyle korku, endişe ve paniğe sebep olduğu (Mak , Chu, Pan, Yiu, Chan, 2009) fakat bunun yanında yardımlaşma, dayanışma ve duyarlılığın artması ve alternatif yolların aranması gibi olumlu sonuçları ortaya çıkardığı da görülmektedir.

COVID-19 salgını, bir fırsat olarak görülürse bireysel ve toplumsal düzeyde birçok alanda değişim başlatma potansiyeline sahiptir. Covid-19 salgını ile öğrenmiş olduğumuz en temel gerçek, ailelerin küçüldüğü ve pek çok konuda işlevini yitirdiği, kırsal alanların terk edilerek yaşam alanlarının kentsel alanlarda yığıldığı, bireyselliğin artmasıyla, haz ve konforu ön planda tutan insanın git gide bencilleştiği ve kontrolün kendisinde olduğu

yanılıgına kapıldığı fakat gözle dahi görülmeyen bir virüse karşı çaresiz kalabildiği gerçeği ile yüzleşip, çevresine ve doğaya karşı daha fazla sorumlu davranması gerektiğidir. Salgınla birlikte bireylerin, toplumların ve küresel sistemin zayıf ve güçlü yanları, kırılabilirlikleri, yapılmış olan tahribatlar ve eşitsizlikler açığa çıkmıştır. Bu dönemde karşılaşılan zorluklar neoliberal sistemin getirmiş olduğu rekabetçi, bireyci ve bireyselleştirici sistemin yerine yardımlaşma ve paylaşmaya dayalı, çevreye ve diğer canlılara duyarlı yaklaşımın yeni bir düzenin kurulmasının zaruri olduğunu ortaya çıkarmıştır (Karataş, 2020).

COVID-19 salgını sürecinde dünya genelinde yaşam standartları önemli derecede değişim göstermiştir. Bu değişimler sonucunda insanlar evlerinden çıkmak zorunda kaldıkları zamanlarda sosyal mesafe, maske, dezenfektan, HES kodu gibi kurallara uymak durumunda kalmışlardır. Virüsün oldukça büyük bir hızla yayılması ve dünya düzende meydana getirdiği değişimler, insanların psikolojik ve fizyolojik açıdan etkilenmesine neden olmuştur. Aynı zamanda salgının ilanıyla birlikte tüm dünyada ekonomi olumsuz olarak etkilenmiş ve ülkeler maddi olarak zorluklar yaşamışlardır. Ekonomik olarak küçülmeye gitmek zorunda kalan ülkeler, virüsün yayılımını azaltmak, sosyal mesafeyi sağlamak amacıyla iş yerlerini kapatmış, çalışma saatlerini değiştirmiştir. Bu durum ciddi anlamda maddi kayıplara neden olmuştur. Yaşanılan bu maddi kayıplardan etkilenen ve gelirleri önemli bir şekilde azalan insanlar, yoksulluğa sürüklenmişlerdir (Kestel, 2020).

Salgın sürecinin toplumsal etkisi olarak göze çarpanları şunlar olmuştur (Buzgan, 2020; s.95):

- Hastalık ırk ayrımı gözetmemiştir.
- Zengin-fakir ayrımı olmamıştır.
- Bilimsel arayış hızı yükselmiştir.
- Sosyal medya etkisi ile doğru bilgi yanında, yanlış-gereksiz bilgi yayılımı olmuştur.
- Salgının başlamasının sebebi çeşitli tartışmalar yol açmıştır.
- Genel hijyen bilgisi ve temizlik alışkanlıklarının artması diğer hastalıkların yayılımı üzerinde de etkili olmuştur.
- Uluslararası yardımlaşma sınırlı olarak gerçekleşmiştir.
- Aşı karşıtlığının hızında kesilme olmuştur.
- İlaç, aşı ve tıbbi teçhizatların, doktor ve hemşire gibi unsurların stratejik önemi olduğu anlaşılmıştır.
- Artan şüphencilik ve kaygılar nedeniyle, salgın sonrası dönemde mental ve ruh sağlığının önemi anlaşılmıştır.

- Kronik hastalıkların takibinde ve rutin sağlık hizmetlerinde aksaklıklar meydana gelmiştir.
- Sosyal ve ekonomik hayat olumsuz olarak etkilenmiştir.
- Sağlık personelinin öneminin anlaşılmış ve değerleri artmıştır.
- Yaşlı nüfus oranının yüksek olduğu ülkelerde daha fazla sayıda ölümler yaşanmıştır.
- Refah ülkeleri salgından daha fazla etkilenmiştir.
- Nüfus yoğunluğunun fazla olduğu ülkelerde yayılım daha hızlı olmuştur.
- Salgın verileri güvenilir olan-olmayan ülkeler tartışmaları olmuştur.
- Salgına yeterli hazırlığı olan ve olmayan ülkeler görülmüştür

Salgının neden olduğu diğer bir durum ise, önceleri internet kullanımı gençler arasında yaygınken sonrasında orta yaş ve orta yaş üstünde etkin internet kullanımının yaygınlaşmasıdır. Salgın ile birlikte bu durum normal ve hatta zorunlu bir hale gelmiştir. COVID-19 salgını nedeniyle evde kalmak zorunda kalan insanlar yaş farkı gözetmeksizin bu yeni dünyayı kullanır hale gelmiştir. İnternet ve sosyal ağların daha fazla kullanılması yeni dünya anlayışının daha kolay benimsenmesini sağlamıştır. İnternet kullanımı iletişimin hızlanması ve küreselleşmenin ivme kazanması gibi etkileri olmuştur. Özellikle sosyal medya kullanımı salgınla birlikte çağ atlamıştır. Genel olarak değerlendirmek gerekirse, salgın ile birlikte sosyal medya kullanmak bağımlılık derecesine gelmiştir ve sosyal yaşam yerini sanal dünyaya bırakmak zorunda kalmıştır. İnsanlar arasındaki iletişim değişime uğrayıp, yüz yüze iletişimler zayıflamış ve dijital iletişimler güçlenmeye başlamıştır. Beden dilinin kullanıldığı iletişimler sınırlandırılırken, dijital beden dili herkesçe kullanılmaya başlanmıştır. Duygu ve düşüncelerin ifade edilmesinde dijital beden dili olarak emojiler yoğun olarak kullanılmaya başlanmıştır (Terkan, 2022).

Tüm toplumu etkileyen belli başlı değişiklikler şunlar olmuştur (Haleem , Javaid, Vaishya, 2020) :

- Hizmet sektörlerinin gerekli şekilde hizmet edememesi,
- Geniş çaplı spor faaliyetleri ve turnuvaların iptal edilmesi,
- Ulusal ve uluslararası seyahatlerden kaçınmak,
- Dini, kültürel etkinliklerin kutlamalarının aksaması,
- Toplumda aşırı stres oluşması,
- Akranlarımız ve aile üyelerimizle sosyal mesafe,
- Okulların, restoranların, ibadethanelerin, otellerin kapatılması,

- Eğlence ve sosyal aktivite imkanı sağlayan mekanların kapanması,
- Sınavların ertelenmesi.

2.2.5. Covid-19 salgınının aile içi ilişkilere etkileri

Ailenin başta biyolojik, psikolojik ve sosyal olmak üzere pek çok fonksiyonu vardır. Bu fonksiyonlar sosyalleşme, dinlenme, eğlenme, psikolojik sağlamlığın sağlanması, neslin devamı gibi faydalar sağlamaktadır (Canatan ve Yıldırım, 2011). Ailenin etkilendiği toplumsal travmalar, aile bireylerinin özellikleri kadar aile içi ilişkilerini ve mevcut rollerini de etkilemektedir. Salgın süreciyle birlikte değişime uğrayan aile içi ilişkileri ve rolleri nedeniyle bireyler çeşitli psikolojik problemler ile karşılaşabilmektedir. Hastalığa yakalanma ya da hastalığı diğerlerine bulaştırma riski ile ilgili yaşanan suçluluk duygusu, uzun süren zorunlu karantina süreci, damgalanma ve karantinanın getirdiği ailevi ve sosyal etkiler bireylerin kaygı düzeyini arttırdığı söylenebilir. Yaşanan belirsizlikler ve birçok bilinmeyenli bu sürecin aile içinde ve sosyal hayatta iletişim problemlerini, davranış problemlerini ve öfke patlamaların beraberinde getireceği düşünülmektedir. Karantina ve sokağa çıkma yasaklarında akut stres belirtileri görülmektedir (Koçak ve Harmancı, 2020a).

COVID-19' un aile refahı üzerinde oldukça büyük etkisi olacağı düşünülmektedir. Her şeyden önce, şehir karantinası, aile üyelerinin evde kalmak için daha fazla zamanları olacağı anlamına gelmektedir. Bu durum, aile uyumunu teşvik edebilir ve aile üyelerinin etkileşimini artırma fırsatı sağlayabilirken, ailede kalmak en az iki zorluk teşkil edebilmektedir. İlk olarak, aile üyelerinin farklı görüşleri varsa, ailede uzun süre kalmak daha fazla çatışma yaratabilir. İkinci zorluk ebeveynlik ile ilgilidir. Ebeveynler ve çocukları evde kalırsa, çocuklarına bilgisayar kullanmaları için nezaret etmek ve sağlıklı bir günlük rutini takip etmelerini istemek gibi ebeveyn gözetim yükleri artar. Ayrıca, okulların kapanması nedeniyle öğrenciler çevrimiçi öğrenme yoluyla ders çalışmak durumunda kalmıştır. Bu öğrenme modu aynı zamanda ebeveyn katılımını da gerektirmektedir. Bu, bilgisayar kullanımına ve çevrimiçi öğrenme prosedürlerine aşina olmayan ebeveynler için zorlayıcı olmaktadır (Shek, 2021).

Aileler sosyal mesafe, karantina, maske kullanımı gibi hayatlarını büyük ölçüde değiştiren durumlarla baş etmek zorunda kaldılar. Hastalığın görüldüğü aileler, hastalığın diğer aile üyelerine bulaşını engellemek, ev içi hijyeni korumak, fiziksel mesafeyi korumak ve hastalanan aile bireylerinin vefatını engellemek gibi çok sayıda problemle başa çıkmak zorunda kalmışlardır. Bilhassa kronik rahatsızlığı bulunan veya psikolojik açıdan kolay etkilenebilecek aile bireylerini bulaştan koruyabilmek için daha fazla çaba harcamışlardır. Bakım desteği almak zorunda olan yaşlıları bulunan aileler bakıcı ve acil sağlık hizmetlerini bulmak zorlanmışlardır. Risk grubunda olan aile büyüklerinden ayrı evlerde yaşanılması durumunda, onlara destek olabilme imkanları azalmış onları kaybetme korkusu artmıştır. Bu süreçte bir ölüm durumunda salgın kuralları gereği aileler yas süreçlerini yaşayamamış, sosyal olarak desteklenememiş ve dini ritüellerini tam olarak gerçekleştirememişlerdir. Bu şartlar altında yas süreçlerini zamanında yaşayamayan aile bireylerinde travma sonrası stres bozukluğu, depresyon ve öz kırıma varan ruhsal sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Tüm bu olağanüstü ve istenmeyen durumların ailedeki çocuklara anlatmak ve onların endişelerini gidermek ebeveynlerin psikolojik yükünü arttırmıştır (Jörg, Benedetto, Paul, Vera, 2020).

Aile bağlarının güçlü, toplumsal dayanışmanın yüksek olduğu ve geleneksel aile yapısının hakim olduğu toplumlarda, yaşlı ve bakıma muhtaç aile üyelerinin ihtiyaçlarının giderilmesinde dayanışma olduğu, bunun tersine pek çok gelişmiş batı toplumunda ise yaşlıların ve bakıma muhtaç olanların, salgının neden olduğu hayati tehditlere daha fazla maruz kaldığı görülmüştür (Koçak ve Harmancı, 2020b).

2.2.6. Covid-19 salgınının iş yaşamına yansımaları

İnsanlar yaşamlarının uzun bir süresini çalışma hayatı içerisinde geçirmektedirler. Bu nedenle iş yaşamının kişilerin hayatında önemli bir yeri bulunmaktadır (Martel ve Dupuis, 2006, s. 333). Salgın süreciyle birlikte çalışma biçimlerinde değişimler oluşmuş ve genellikle evden olacak şekilde uzaktan çalışma sistemi kullanılır hale gelmiştir. Bu değişime yönelik olarak çalışanların farklı pek çok görüşü olduğu söylenebilir. İçedönük kişilik özelliklerine sahip ve sosyal anlamda kendini izole etmiş bireyler uzaktan çalışma sistemini normal olarak algılayabilmektedir. Fakat sosyal olmayı seven, dışadönük bireyler için bu durum kabul edilebilir olmayıp, sorunlar oluşturabilmektedir. Teknolojiye ilgisi

olan ve teknolojik aletleri kullanmaya yatkın kişiler için bu durum bir problem oluşturmamaktadır (Deloitte, 2020).

Salgın sürecinin başlaması ile uygulanan sıkı tedbirler bireylerin özel yaşamında büyük değişikliğe sebep olmasının yanı sıra, kaçınılmaz bir biçimde iş yaşamlarında ve çalışma şekillerinde de değişikliğe neden olmuştur. Salgın öncesinde iş hayatlarıyla ilgili dengeyi oluşturmaya çalışan bireyler, salgın döneminde bu dengeyi sağlamakta daha fazla zorluk çekmektedir. Salgın durumlarında bireylerin kaygı, stres ve korku düzeyleri yükselmekte ve bu durum tehdit olarak algılanmakta, iş yaşam dengesini ve motivasyonlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Kaygı, korku, stres vb. duyguların yol açtığı psikolojik etkiler çalışanların motivasyonunu ve iş yaşam dengesini de önemli ölçüde değiştirmiştir. Evden çalışma ile hem iş hem özel hayat aynı alana taşınmış ve evde yapılması gereken işlerin kesintiye uğramasına sebep olmuştur. Bu da çalışanların iş yaşam dengesinin bozulmasına ve yetiştirilemeyen işler için uzun süreli ve gece geç saatlere süren çalışmalara yol açmıştır. Bu durum çalışanlarda kaygı ve stres düzeyini arttırmıştır (Yılmaz ve Sağlam, 2021).Konuyla ilgili yapılan bazı çalışmalar kaygının çalışanların motivasyonunu olumlu yönde etkilediğini işaret etse de, salgınıyla birlikte birçok belirsizlik oluşmasından dolayı, kontrol edilemeyen kaygıya yol açması ihtimali oldukça yüksektir ve bu durumda çalışanların enerjisini tüketip motivasyonunu düşüreceği beklenilmektedir (Tekin, 2020).

2.2.7. Covid-19 salgının uluslar arası eğitime yansımalar

Son 50 yıl, her düzeyde eğitim sağlanmasında dünya genelinde büyük bir oranda büyüme görülmüştür. COVID-19, bu genişletilmiş ulusal eğitim sistemlerinin şimdiye kadar karşılaşmış olduğu en önemli zorluktur. Pek çok hükümet, kurumlara öğrencilerinin çoğu için yüz yüze eğitime son vermelerini bildirerek ve neredeyse bir gecede çevrimiçi öğretime ve sanal eğitime geçmelerini zorunlu kılmıştır (Daniel, 2020). Covid-19'un yayılımını kontrol edebilmek ve toplum sağlığını koruyabilmek için okulların kapatılmasıyla birlikte tüm dünyadaki eğitim sistemleri daha önce yaşanmamış zorluklarla karşı karşıya kalmışlardır. Eğitimin her seviyesinde yer alan 1,6 milyarı aşkın öğrenci yapılan bu eğitim kesintilerinden etkilenmiştir. Bu kesintilerin etkisini en aza indirmek ve müfredata dayalı çalışmayı ve öğrenmede sürekliliği sağlayabilmek adına hızlı bir şekilde uzaktan eğitim faaliyetlerine geçilmeye çalışılmıştır (UNESCO, 2020a).

COVID-19 salgını dolayısıyla dünya genelinde birçok faaliyet durdurulduğu gibi, eğitimde faaliyetleri de durdurulmuştur. Ocak ayı itibarıyla tüm dünyada virüsün etkilerinin artmasıyla Çin başta olmak üzere çok sayıda ülkede eğitime ara verilmiştir. 17 Mart 2020 tarihi itibarıyla tam 124 ülkede yüz yüze eğitime ara verildiği açıklanmıştır. Salgın sürecinin beklenenden uzun sürmesi nedeniyle eğitimin devamlılığı için yeni yöntemlere ihtiyaç duyulmuştur. İnternet ve televizyondan faydalanılarak ilkokul, ortaokul, lise ve lisans düzeyinde uzaktan eğitime geçişler başlamıştır. Türkiye’de de farklı eğitim düzeylerine uygun ders içeriklerinin bulunduğu video yayınları yapılmaya başlanmıştır (Yılmaz, Mutlu, Güner, Doğanay, Yılmaz 2020, s. 4-6). Covid-19 salgını sürecinde eğitimde en sık gözlemlenen durumlardan biri uzaktan eğitime geçilmesi ve bu eğitimin çevrim içi teknolojilerle sunulması olmuştur (Bozkurt, 2020). COVID-19 salgını, dünyayı sanal öğrenmenin her yerde kullanmaya zorlamıştır (Lockee, 2021).

Dünya genelinde, 191 ülkede en az 1,5 milyar öğrenci ve 63 milyon ilkokul ve ortaokul öğretmeni okulların kapanmasıyla birlikte COVID-19 salgının yol açtığı benzeri görülmemiş aksaklıktan etkilenmiştir (UNESCO, 2020b).

191 devletten sadece 4’ü eğitime sadece bölgesel olarak ara vermiştir. Oysa yeni tip salgının en çok etkilemiş olduğu Amerika Birleşik Devletleri’nde, ülke genelinde değil sadece New York, Kaliforniya, Tennessee Virginia, Pennsylvania, Florida, New Jersey, Georgia, Indiana, Kentucky, , Texas, Massachusetts, ve Washington eyaletlerinde eğitime ara verilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri gibi Covid-19 virüsünün en çok etkilediği ülkelerin onuncusu olan Rusya ve on üçüncü sırada yer alan Avusturya sadece bölgesel olarak ve bir süreliğine eğitimi durdurmuştur. Fakat Covid-19’dan sırası ile en fazla etkilenen İspanya, İtalya, Almanya, Birleşik Krallık, Fransa, Çin, Türkiye, İran, Belçika ve Brezilya gibi ülkeler, eğitim alanında daha katı önlemler almış ve ülke genelinde eğitime ara vermişlerdir (UNESCO, 2020c).

Eğitim-öğretim faaliyetlerine ara verilmesi toplum sağlığının korunması için uygulanan önemli bir stratejidir. Covid-19 salgını ile mücadelede bulaşmaya yönelik alınan önlemler ve sağlam kişilerin korunması amacıyla dijital dönüşüm uygulamalarının önemi dikkat çekmektedir. Aynı zamanda uygulanan sokağa çıkma yasağı sırasında evde kalma politikası, okula gidip gelmeyi ortadan kaldırmış ve hem öğrencilere hem de öğretmenlere ekstra kişisel zaman kazandırmıştır. Ancak bu fazladan zaman, ödev, belgeleme ve ev işlerini çözmeye yönelik olarak yeniden düzenlenmiştir. Ayrıca zamanın daha makul bir

şekilde kullanılmasına ve eğitim faaliyetlerine, kişisel zamana, dinlenmeye ve/veya aileye ayrılan zamanın net bir şekilde bölünmesine ihtiyaç duyulmuştur (Cernicova, Dragomir, 2021).

2.2.8. Covid-19 salgınının Türk eğitim sistemine yansımaları

Dünya genelinde olduğu gibi, Türkiye de eğitim sürecinin salgından en az şekilde etkilenmesi için pek önlem almaya çalışmıştır. EBA ve TRT kanalları ile hazırlanmış olan ders içerikli videolar eğitimlerine uzaktan devam etmek zorunda kalan öğrencilere ulaştırılmıştır. Eğitimin aktörlerinde olan öğretmen, öğrenci ve velilerin bu zorlu süreçten en az etkilenmeleri için psikososyal destek çalışmaları, telafi eğitimleri ve öğrencilerin başarılarının değerlendirilmesi ile ilgili mevzuatta değişiklikler yapılmıştır (Gençoğlu ve Çiftçi, 2020).

Covid-19 salgının yayılımını önlemek amacıyla Türkiye’de yapılan ilk düzenleme 16 Mart 2020 tarihi itibarıyla ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında, daha önce eğitim takviminde planlanmış olan ara tatilin öne çekilerek eğitim öğretime ara verilmesi olmuştur. Türkiye’de 11 Mart 2020 tarihinde ilk vakanın tespit edildiğinin açıklanmasının ardından MEB’e bağlı tüm kurumlarda 23 Mart 2020 tarihine kadar eğitime bir hafta ara verileceği, bu aranın ardından bu kurumlarda televizyon kanalları ve elektronik eğitim ağı aracılığıyla uzaktan eğitime geçileceği açıklanmıştır. Öğretmenlerin durumu ile alakalı açıklamanın ileri bir tarihte yapılacağı eklenmiştir. Bu açıklamalar, UNESCO’nun eğitim politikaları ile ilgili olarak aldığı önlemlerle benzerlik göstermektedir. Sosyal devlet olmanın gereği olarak eğitim politikaları belirlenirken, çağın ve toplumun ihtiyaçları öncelenmiştir. MEB de eğitim politikalarını bu doğrultuda gözden geçirerek, uzaktan eğitime geçmiştir. (Eren, 2020)

TRT EBA TV ilkokul, TRT EBA TV ortaokul ve TRT EBA TV lise şeklinde üç kanal kurulmuş ve uzaktan eğitim için hazırlanmış olan ders içerikleri bu kanallar aracılığı ile yayınlanmıştır. Hazırlanan bu içeriklerde ders anlatım videoları, dersler arasında etkinlik videoları, destek programları ve önemli günlerle ilgili videolar gibi farklı çekimler yapılmıştır. 2011 yılından itibaren alt yapısı hazırlanmış olan MEB’ e ait resmi eğitim platformu EBA ile kısa bir süre içerisinde ülke geneline uygulanabilecek uzaktan eğitim hazırlanmıştır (Arık, 2020).

Salgın sebebiyle ilk olarak 2019-2020 eğitim-öğretim yılında 14 Mart – 29 Haziran 2020 tarihleri arasında yüz yüze eğitim faaliyetleri durdurulmuştur. Yaz tatilinden sonra Milli Eğitim Bakanlığı: *“31 Ağustos 2020 Pazartesi günü itibarıyla uzaktan eğitim yoluyla 2019-2020 eğitim öğretim yılının ikinci dönemine ait eksik konu ve kazanımlara yönelik eğitim programı uygulamasına başlanacak. 18 Eylül'e kadar sürdürülecek uzaktan eğitimde, 2019-2020 eğitim öğretim yılında yüz yüze işlenemeyen ve öğrencilerin bir üst sınıfta hazır bulunmuşluk düzeylerini etkileyebilecek öğrenme eksikliklerinin giderilmesine öncelik verilecek.”* şeklinde bir genelge yayınlanmıştır (MEB, 2021). Yayınlanan bu genelge kapsamında telafi amacıyla uzaktan eğitim yapılmış ve Hibrit eğitim modeline yakın bir şekilde okullar kademeli olarak eğitime başlamıştır. Hibrit eğitim modeli; yüz yüze eğitim ile uzaktan eğitim uygulamalarının harmanlanmış bir şekilde bir arada yürütülmesidir. Bu model aniden ara verilen yüz yüze eğitim dolayısıyla uzaktan eğitime geçilmesiyle öğrenci ve velilerin bu sisteme ayak uydurmakta zorlanması ve istenilen sonuçların alınamaması nedeniyle ortaya çıkmıştır (Yaman, 2021).

2020-2021 eğitim-öğretim yılının başında hibrit eğitim modeliyle okullar yüz yüze eğitime başlamış fakat vakaların artması sonucunda, yüz yüze eğitime 18 Kasım 2020 itibarıyla tekrar ara verilmiş ve uzaktan eğitime geçiş yapılmıştır. 1 Mart 2021 tarihinde ise “Kontrollü Normalleşme” kararları çerçevesinde tüm okul öncesi eğitim kurumları ve ilkokullar ile 8’inci ve 12’nci sınıflarda hibrit eğitim modeliyle yüz yüze eğitime başlanmıştır. Ayrıca risk bakımından düşük ve orta kademedeki illerde de ortaokul ve liselerde yüz yüze eğitime geçilmiştir.

2.2.9. Covid-19 sürecinin okul yöneticileri üzerindeki etkileri

Günümüzde Covid-19 pandemisinin fiziksel, psikolojik ve sosyal etkilerinin yaşantılarımızda sürdüğünü görmekteyiz. Covid-19 salgınının travmatik bir deneyim olarak tanımlandığı çalışmalar mevcuttur (Chen ve diğerleri, 2021; Miller, 2020; Silver, 2020). Covid-19 salgınının psikolojik, sosyal, siyasi, ekonomik ve eğitim alanındaki çok geniş bir etkisi olmuştur ve durum modern çağda örneğine rastlanılmamış bir durumdur. (Rumbley, 2020). Bu kriz durumunda tüm dünyada hükümetler, topluluklar, kurum ve kuruluşlar kendilerine yol gösterecek bir lider arayışında olmuşlardır. Kriz anında akademik bir kuruma liderlik etmek , değişen rol ve sorumluluklar göz önünde

bulundurulduğunda oldukça streslidir ve bu dönemlerde liderin etkisi artmaktadır. (Fernandez & Shaw, 2020, s. 3). Covid-19 pandemisi liderler için bir sınav olarak görülmektedir. Öğrenme ve kendini geliştirme konusunda yeterince esnek olan okul yöneticileri bu zorluklara daha hazır bulunmaktadır Okul yöneticilerinin kriz planları olmakla birlikte, daha önce benzeri görülmemiş bu küresel kriz karşısında, planlarını güncellemek durumunda kalmışlardır (Akbaba Altun ve Bulut, 2023).

Covid-19 salgınının görülmeye başlanmasıyla öncelikli görevi okulu yönetmek ve öğretme-öğrenme sürecinin etkinliğini sağlamak olan birçok okul yöneticisi, vakitlerinin büyük bölümünü bilgisayar veya akıllı telefon ekranı aracılığıyla başkalarını etkilemek ve başkalarıyla etkileşim kurmak için harcamaya başlamıştır. Okul yöneticiliğinin değiştiği bu küresel kriz sırasında okul yöneticileri bir çok zorlukla karşılaşmıştır. Okul yöneticileri için öğrencilerin daha iyi bir geleceğe doğru ilerlemeye devam edebilmelerini sağlamak için pandemi sırasında güvenli, ilkeli ve kolektif bir yönetim tarzı benimsemek daha da kritik hale gelmiştir. Covid-19 pandemisinin yarattığı belirsizlik ve kriz ortamında, okul yöneticilerine çevrimiçi araçları kullanarak da olsa öğretmenler ve diğer eğitim çalışanları ile iletişim düzeylerini artırmak ve eğitim çalışanlarını aktif olarak motive etmek gibi ek sorumluluklar ortaya çıkmıştır. Ayrıca okul yöneticileri, okul düzeyinde sunulan acil durum uzaktan eğitimini planlamak ve koordine etmekle görevlendirilmiştir.

Okul yöneticileri okulların yönetiminde iletişim, planlama ve teknik konularda sıkıntı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Covid-19 salgınının eğitime etkisi üzerine bir araştırmada (Akyavuz ve Çakın, 2020) okul yöneticilerinin pandemi süresince sorunlar yaşadıklarını ve bu sorunların iletişim eksikliği, teknik yetersizlik, bilgi eksikliği, öğretmenlerin ilgisizliği ve planlama yetersizliği olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda okul yöneticilerinin bu süreçte sosyal ve psikolojik yönden etkilendiği düşünülmektedir.

2.3. İlgili araştırmalar

Yurtiçi ve yurtdışında Covid-9'un sosyopsikolojik etkilerine yönelik olarak yapılmış çeşitli araştırmalara bu başlık altında yer verilmiştir.

2.3.1. Yurtdışında yapılan araştırmalar

Barış ve Hüseyin, 2020 yılında Türkiye’de aile içi ilişkiler ve problemler, özellikle de COVID-19 adlı küresel salgın sürecinin aile ilişkilerine ve sorunlarına etkisinin üniversite öğrencisi gençler perspektifinden ortaya konulması amacıyla yaptıkları çalışmada, salgın sürecinde, ailelerin üçte ikisinde aile içi iletişiminin arttığı ve geri kalan üçte birinin ise aile ilişkilerinin daha da iyileştiği sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca Türkiye genelinde en çok yaşanan aile içi problemlerin üçünün, ailede tartışma, aile bireylerinin birbirlerini eleştirmesi ve fiziksel şiddet içermeyen kavgalar olduğunu tespit etmişlerdir. Salgın döneminde, ev içi sorumluluklar hakkında tartışmalar, aile üyelerinin birbirlerini eleştirmesi, aile tartışmaları ve kavgalar ve ev ekonomisi nedeniyle tartışmaların arttığı , diğer yandan salgın öncesine göre aile üyelerinin daha uzun süreler bir arada olması iletişimlerini ve birlikte yaptıkları aktiviteleri arttırdığı gözlenmiştir.

Yılmaz , 2020’de COVID-19 salgın sürecinde kamu çalışanlarının bireysel olarak nasıl etkilendiğini araştırmak amacıyla yaptığı çalışmasının sonuçlarına göre; çalışanların, COVID-19 salgın sürecinden olumsuz olarak etkilendiği tespit etmiştir.

Arıkan ve Aytekin, 2019-2022 yılları arasında Türkiye’de salgının etkisi üzerine yapılan araştırmalardan faydalananarak bu sürecin sağlık, eğitim, sosyo-ekonomik açıdan toplumda oluşturduğu etkilerin bir portresini çizmeyi amaçlayan çalışmalarında, salgın sürecinin zamanla aile ilişkilerini de etkilediğini ve evde geçirilen sürenin artmasıyla aile içi iletişimi güçlendiği gibi şiddet, istismar sorunlarını yaşayanlar için tehlikeli bir süreç olduğunu tespit etmişlerdir. Bu süreçte gündelik yaşam alışkanlıklarının değiştiği ve yeni hobiler edinildiği, dijital platform kullanımının sosyal yaşamda en çok kullanılan alışkanlık haline geldiği sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca toplumun kültürel tutumlarının da etkilendiği, düğün, cenaze, bayram gibi toplu etkinliklerin yasaklanmasının kültürel yapıdaki ilişkileri yeniden yapılandığı bulgusuna ulaşmışlardır.

Uçar (2021), Covid-19 salgınında okul yöneticileri ve öğretmenlerin yaşam kalitelerine ilişkin görüşlerini tespit etmek amacıyla yaptığı araştırmasında okul yöneticilerinin ve öğretmenlerinin Covid-19 salgını döneminde psikolojik, ailevi, sosyal, ve mesleki açılardan etkilendikleri, aynı zamanda bu süreçte hem olumlu hem de olumsuz düşüncelere sahip olabilecekleri sonucuna ulaşmıştır.

Güven (2021) salgın sürecinin iş yaşam kalitesine etkilerini incelediği çalışmasında, katılımcıların büyük bir kısmının Covid-19 sürecinde iş yaşam kalitelerinin olumsuz yönde etkilendiğini, belirsizliklerin çok olduğu bu sürecin ilk defa karşılaşılan bir durum olması dolayısıyla kaygı ve strese sebep olduğu beraberinde motivasyonu düşürüp iş verimini etkilendiğini tespit etmiştir.

Ayyıldız ve diğerleri (2021) salgın sürecinde evden çalışmanın işten ayrılma niyeti ile ilişkisini ve algılanan iş yaşamı kalitesinin bu ilişkiye aracılık edip etmediğini incelemek amacıyla yaptığı araştırmalarında, evden çalışma düzenlemelerinin çalışanların salgın döneminde ortaya çıkan sağlık, ekonomi ve güvenlik noktasındaki ihtiyaçlarına cevap verdiği ve bu sebeple çalışanların mevcut işlerinde çalışmaya devam etmek istedikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Sargın ve Kutluca (2020) yetişkinlerin yaşanan COVID-19 krizine karşı verdiği tepkilerinin neler olduğu ve olabileceğinin ortaya konması amacıyla doküman analizi yöntemiyle yaptıkları çalışmada yetişkinlerin özellikle ruhsal olarak olumsuz bir şekilde etkilendikleri ve yaşanan bu salgına karşı farklı tepkiler verdikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Yılmaz ve Sağlam (2021) COVID-19'un yarattığı stres ve tehdit algısının, çalışanların iş yaşam dengesi ve motivasyonu üzerindeki etkisini inceledikleri araştırmalarında , salgının çalışanlar üzerinde oluşturduğu tehdit algısının iş yaşam dengesini olumsuz olarak etkilediğini tespit etmişlerdir. COVID-19 sürecinde, çalışanların hem sağlıklarını hem işlerini tehlike altında hissetmelerinin kaygı ve endişeye neden olduğu, dolayısıyla iş hayatı ve özel hayat arasındaki dengeyi kurmalarını güçleştirdiğini düşünmektedirler.

Karaköse, Yirci ve Papadakis (2021) Sürdürülebilir Yönetimi Geliştirmek İçin Okul Yöneticilerinde COVID-19 Fobisi, İş-Aile Çatışması, Aile-İş Çatışması ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin Keşfi adlı çalışmaları kapsamında, COVID-19 fobisinin psikososyal etkilerinin okul yöneticileri üzerinde diğer etkilere göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Özdoğru (2021) COVID-19 salgınında okul müdürlerinin okul yönetiminde karşılaştıkları sorunları ve bu sorunlarla başa çıkma stratejilerini incelemek amacıyla yaptığı araştırmasında, okul müdürlerinin COVID-19 salgınında birçok sorunla (yönetimsel sorunlar, iletişim sorunları, finansman sorunu, planlama sorunları, personelle ilgili sorunlar, okul ikliminde yaşanan sorunlar, okul sağlığında yaşanan sorunlar ve eğitim-öğretim sürecinde karşılaşılan sorunlar) karşı karşıya kaldığını tespit etmişti.

2.3.2. Yurt dışında yapılan araştırmalar

Brooks ve diğerkleri (2020) karantınanın psikolojik etkisini gözlemlemek için yaptıkları doküman analizinde, inceledikleri çalışmaların çoğunluğunda travma sonrası stres belirtileri, kafa karışıklığı ve öfke gibi negatif psikolojik neticeler elde edildiğini gözlemlemişlerdir. Strese neden olan etkiler arasında sağlıkla ilgili korkular, uzun karantina süreleri, belirsizlik, temel ihtiyaçlara ulaşmadaki zorluklar, hayal kırıklığının olduğunu tespit etmişleridir.

Laddes ve diğerkleri (2020) insanların salgın sırasında hayatlarının etkinliklerini, etkileşimlerini ve ortamlarını nasıl deneyimlediklerini araştırmayı amaçladıkları çalışmalarında egzersiz yapmak, yürüyüşe çıkmak, bahçıvanlık yapmak, hobiler peşinde koşmak ve çocuklara bakmak gibi faaliyetlerin duygusal anlamda en destekleyici aktiviteler olduğu, bunun yanında evde eğitim gören çocuklar ve Covid-19 hakkında bilgi edinme konularının ise en çok olumsuz duygular oluşturan konular arasında olduğu sonucunu elde etmişlerdir.

Feinberg ve diğerkleri (2022) Covid-19 salgını ve halk sağlığı müdahalelerinin ebeveyn ve çocuk ruh sağlığı ve aile ilişkileri üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla yaptıkları çalışmalarında ebeveynlerin psikolojik olarak etkilendikleri ve ebeveynlik kalitelerinde düşüş olduğu sonucunu elde etmişlerdir. Ayrıca düşük gelir düzeyine sahip ailelerin refahlarının bozulma riski altında olduğu bulgusuna ulaşmışlardır.

Alrawadi ve diğerkleri (2020) Covid-19 pandemisinin toplumdaki bireylerin ruh sağlığı üzerindeki etkileri konulu çalışmalarında, karantina sürecinde Birleşik Krallık'ta aile içi taciz ve şiddet vakalarında artış görüldüğünü belirtmişlerdir.

Cavichioli ve arkadaşlarının (2020) Covid-19'un psikolojik etkilerinin neler olacağına yönelik yaptıkları araştırmada katılımcılardan, salgının neden olduğu enfeksiyonların yönetimi için kısıtlayıcı önlemlere maruz kalan kişilerin en az %20'si klinik olarak önemli düzeylerde psikolojik sıkıntı, özellikle TSSB (%21) ve depresif semptomlar (%22,69) bildirmiştir.

Cullen ve arkadaşları Ocak ve Şubat 2020'de Çin'in 194 şehrinden 1210 katılımcı üzerinde yaptıkları bir araştırmada, katılımcıların %54'ünün COVID-19 salgınının psikolojik

etkisini orta veya şiddetli olarak değerlendirdiklerini ortaya koydu; %29'unun ise orta ve şiddetli anksiyete belirtileri bildirdiği ve %17'sinin orta ve şiddetli depresif belirtiler bildirdiği sonucuna ulaşmışlardır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu kısımda araştırma modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması, verilerin analizi konularında bilgi verilmiştir.

3.1. Araştırmanın modeli

Nitel araştırmalar, gözlemler, yapılandırılmamış görüşmeler, dokümanlar ile benzeri kaynaklardan elde edilen verinin analiz edilerek, incelenen olay ve olguların kendi ortamlarında, bütüncül ve gerçekçi bir biçimde ortaya çıkarılmasına yönelik bir sürecin takip edildiği çalışmalardır (Yıldırım ve Şimşek, 2013a). Bu çalışma nitel araştırma yöntemiyle yürütülmüş ve olgubilim deseni benimsenmiştir. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak problemin, kendi şartlarında, bütünsel bakış açısıyla çok boyutlu olarak ele alınması hedeflenmiştir. Sandelowski'ye (2004) göre, nitel araştırma yöntemi, kişilerin sosyal dünyayı nasıl anlamlandırıldığını, deneyimlediğini, yorumladığını ve bilgi üretim süreçlerini nasıl takip ettiğini ve nasıl ürün meydana getirdiğini anlamaya yönelik strateji ve tutumları içermektedir. Bu açıdan ele alındığında nitel çalışmalar incelenen konuyla ilgili olarak detaylı, zengin bilgiler elde edilmesine imkan vermektedir. Bu nedenle, Covid-19 sürecinin kendi gerçekliği içerisinde ayrıntılı olarak incelenebilmesi ve değerlendirilebilmesi amacıyla (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel 2008), nitel (sözel) araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Olgubilim deseni var olduğunu bildiğimiz ancak hakkında derinlemesine ve detaylı bilgiye sahip olmadığımız olguların üzerinde yoğunlaşır. Olgular, hayatımızda deneyimlediğimiz olaylar, eğilimler, kavramlar ve vaziyetler gibi türlü şekillerde karşımızda belirebilir. Olgubilim deseninin kullanıldığı çalışmalarda veri toplama araçları görüşmelerdir. Olgubilim çalışmalarında veri analizinde yaşantıları ve bunların neyi ifade ettiği açığa çıkartılmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmada olgubilim deseni kullanılarak okul yöneticilerinin Covid-19 sürecinde yaşadıkları deneyimlerden sosyo-psikolojik yönden nasıl etkilendiklerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

3.2.Çalışma grubu

Çalışma grubu 2020-2021 eğitim öğretim yılında Bursa ili, İznik ilçesinde görev yapan 21 okul yöneticisinden oluşmaktadır. Bu araştırmada amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Olgubilim araştırmalarında örneklem seçim ve uygulama stratejileri oldukça dar aralıktadır ve örnekleme bulunan bütün katılımcıların çalışılan olguyu tecrübe etmiş veya bu olguyla ilgili tecrübeleri olan kişilerle temas etmiş olmaları gerekmektedir. (Rolfe, 2006). Eğer katılımcıların karakteristik özellikleri birbirlerinden çok farklı olursa, araştırmaya katılanların tecrübelerinden ortaya çıkacak esasları ve ana temaları belirlemek de zorlaşacaktır (Miles & Huberman, 1994). Olgubilimsel araştırma yapan araştırmacılar, belirli bir olguyu tecrübe etmiş öğelere ihtiyaç duyacakları için genelde amaca yönelik örnekleme yöntemini tercih ederler . Bu çalışmada amaçlı örneklem yönetimi tercih edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Bursa ili İznik ilçesindeki okullarda yönetici olarak çalışan 6'sı kadın, 15'i erkek olmak üzere 21 yönetici oluşturmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Çalışma grubuna yöneticilerin seçiminde yaş, cinsiyet, eğitim durumu, görev yapılan kademe, iş deneyimi, yönetici olarak çalışılan kurumdaki iş deneyimi gibi faktörler göz önünde bulundurulmuştur. Çalışmaya katılan okul yöneticilerine ait demografik bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur:

Tablo 1

Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

<i>Kod</i>	<i>Mesleki Deneyim Süresi</i>	<i>Eğitim Kurumu</i>	<i>Öğrenim Durumu</i>	<i>Çalışılan Kurum Türü</i>
K1	17 yıl	Lise	Yüksek Lisans	Kamu
K2	16 yıl	Okul Öncesi	Lisans	Özel
K3	11 yıl	Ortaokul	Lisans	Kamu
K4	18 yıl	İlkokul	Lisans	Kamu
K5	10 yıl	Lise	Lisans	Kamu

K6	15 yıl	İlkokul	Yüksek Lisans	Kamu
E1	17 yıl	Lise	Lisans	Özel
E2	11 yıl	Ortaokul	Yüksek Lisans	Kamu
E3	32 yıl	İlkokul	Lisans	Kamu
E4	16 yıl	İlkokul	Lisans	Kamu
E5	36 yıl	İlkokul	Lisans	Kamu
E6	15 yıl	Ortaokul	Lisans	Kamu
E7	27 yıl	İlkokul	Lisans	Kamu
E8	22 yıl	İlkokul	Lisans	Kamu
E9	13 yıl	Ortaokul	Lisans	Kamu
E10	20 yıl	Ortaokul	Yüksek Lisans	Kamu
E11	10 yıl	Ortaokul	Yüksek Lisans	Kamu
E12	15 yıl	İlkokul	Yüksek Lisans	Kamu
E13	37 yıl	İlkokul	Ön Lisans	Kamu
E14	15 yıl	İlköğretim	Lisans	Kamu
E15	23 yıl	Lise	Lisans	Kamu

Tablo 1'e göre katılımcı okul yöneticilerinin altısı kadın, 15'i erkektir. Mesleki deneyim süresi incelendiğinde en az kıdemi olan yönetici 10 yıldır eğitim hizmetinde bulunurken, en fazla deneyimi olan yönetici ise 37 yıldır eğitim kurumlarında görev yapmaktadır.

Yöneticilerin bir tanesi okul öncesi eğitim kurumunda, 9 tanesi ilkokullarda, 6 tanesi ortaokullarda, bir tanesi ilköğretim okulunda, dört tanesi de liselerde görev yapmaktadır. En yüksek kıdeme sahip olan yönetici ön lisans mezunu iken, 14 tanesi lisans, 6 tanesi de yüksek lisans öğrenimi görmüştür.

3.3. Verilerin toplanması

Covid-19 salgın sürecinin okul yöneticileri üzerindeki etkilerinin çeşitli boyutlar incelendiği bu çalışmada, veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde, araştırmacı görüşmeden önce sormayı planladığı soruların yer aldığı bir görüşme formunu hazırlar (Bogdan ve Biklen, 2007). Bunun yanı sıra görüşmenin gidişatına bağlı olarak araştırmacı tarafından alternatif sorular sorulabilir ve görüşülen kişinin cevaplarını detaylandırmasını istenebilir . Gerekirse soruların yeniden düzenlenmesine veya ilgili konu üzerinde tartışmaya izin verir. Bu durum görüşme esnasında katılımcıya kısmi esneklikler sağlar. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, tam yapılandırılmış görüşmeler kadar katı değildir bununla beraber yapılandırılmamış görüşmelerin esnekliğinden uzaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013c).

Araştırma için Sakarya Üniversitesi Etik Kurulunun 10.11.2021 tarihli 24 nolu kararı ve Bursa İl Milli Eğitim Milli Eğitim Müdürlüğünün 23.12.2021 tarih ve 39647565 sayılı araştırma izni onayı alınarak gerekli izinler alınmıştır. Araştırmayı yürütecek kişiye esnek olma fırsatı vereceği için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Sorular araştırmacı tarafından literatür taraması yapıp, uzman görüşü alınarak hazırlanmıştır. Katılımcılara uygulama yapılmadan önce örneklem dışı iki okul yöneticisine pilot uygulama yapılmıştır. Bu uygulama sonucunda araştırma sorularına gerekli görülen düzenlemeler yapılmıştır. Katılımcılarla yapılan görüşmeler genellikle yüz yüze yapılmakla birlikte telefonla veya diğer teknolojik araçlar aracılığıyla da yapılabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Araştırmacı, yarı yapılandırılmış görüşme formunun esnekliğinden yararlanarak, sorularda gerektiği takdirde değişikliğe giderek ve ilave sorular sormuştur. Çalışmada covid-19 salgın koşulları nedeniyle kimi görüşmeler yüz yüze, kimi görüşmeler çevrimiçi ortamda Zoom, MS Teams gibi programlar aracılığıyla yapılmış ve katılımcıların izinleri alınarak kaydedilmiştir. Çalışmada katılımcılar için gönüllük esas alınmıştır. Görüşmeler ortalama 30-35 dk. sürmüştür.

Çalışmada, dört farklı uzman görüşü alınarak oluşturulan araştırma soruları bağlamında katılımcı okul yöneticilerine yöneltilen görüşme soruları şöyledir:

- Covid-19 öncesinde sosyal yaşantınız nasıldı?
- Covid-19 sürecinde sosyal yaşantınızda ne gibi değişiklikler oldu?
- Bu süreçte arkadaş ilişkileriniz nasıl etkilendi?

- Covid-19 okuldaki sorumluluklarınızı ve okul personeliyle olan ilişkilerinizi nasıl etkiledi?
- Öğretmenlerle online iletişim kurmak ilişkilerinizi hangi yönde etkiledi?
- Meslektaşlarınızla ilişkileriniz ne yönde nasıl ve ne düzeyde etkilendi?
- Covid-19 süreci sizi psikolojik olarak nasıl etkiledi?
- Bu süreçte sizi en çok kaygılandıran şey neydi?
- Eşinizle ilişkileriniz ne yönde değişti?
- Çocuklarınızla ilişkilerimiz nasıl ve ne yönde ve ne düzeyde etkilendi?

Katılımcı okul yöneticileriyle yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen ses kayıtları yazılı metinler haline getirilerek katılımcılarla paylaşılmış ve teyit edilmiştir. Sonrasında toplanan veriler elektronik ortamda MaxQda (2022) programı aracılığıyla çözümlenerek dökümleri alınmıştır. Görüşmelerden elde edilen dökümler başka bir uzmana inceletilerek tutarlılığı test edilmiştir. Görüşme dökümleri üzerinde yazım hataları haricinde herhangi bir kısaltma veya düzeltme işlemi yapılmamış, görüşmelere ait dökümleri dijital ortamda kayıt altına alınmıştır.

3.4. Verilerin analizi

Araştırmaya katılmayı kabul eden katılımcılarla, bu çalışma için araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan ve sonda sorular içeren görüşme formu kullanılarak, yüz yüze, yarı yapılandırılmış görüşmeler yürütülerek, çalışma konusuyla ilgili derinlemesine bilgiler edinilmiştir. Yapılan görüşmelerde katılımcıların rızası alınarak ses kayıtları alınmıştır.

Geçerlik ve güvenirlik, araştırma sonuçlarının inandırıcılığını sağlamak için kullanılan önemli iki ölçüttür (Yıldırım ve Şimşek, 2006). İnanırlılığı artırmak için pek çok yöntem vardır. Bunlar uzun süreli etkileşim , katılımcı teyidi ve uzman incelemesidir (Holloway ve Wheeler, 1996). Uzun süreli etkileşim nitel bir çalışmada inanırlılığı sağlamanın en iyi yolu uzun süreli etkileşimdir. Çalışmanın yapıldığı ortamda bulunmak araştırmacının önyargılarını kontrol etmesine yardımcı olmaktadır. Veri toplamak için gerekli zamanın ayrılması, çalışma grubunun kültürel yapısı ve görüşlerinin anlaşılabilirliği için gerekli verilerin toplanmasını sağlar (Başkale, 2016). Bu çalışmada veri toplamak amacıyla yapılan görüşmeler, gönüllülük esasıyla gerçekleştirilmiş, veriler rapor hale getirildikten

sonra bilgisayar ortamına aktarılmış, tekrar her bir katılımcının onayı alınarak bu yolla araştırmanın “inandırıcılığı” sağlanmıştır. Bunun yanı sıra her bir çevrimiçi görüşme öncesinde araştırma süreci hakkında katılımcılara bilgi verilmiştir. Çalışma süresince çalışma grubuyla uzun süreli etkileşimde bulunulmuş, toplanan veriler katılımcılar tarafından teyit edilmiştir. Analiz iki farklı uzmanın görüşü alınmıştır. Veri toplama aracının ve bulguların ilgili literatür ile tutarlılığı sağlanmaya çalışılmıştır.

Ayrıca araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formunun 4 farklı uzman tarafından incelenmiş, görüşme soruları katılımcı olmayan iki okul yöneticisi ile pilot uygulama yapılarak son haline getirilmiştir. Ses kayıtları bilgisayarda yazılı hale getirildikten sonra katılımcılara tekrar yönlendirerek katılımcı teyidi alınmış, analizler sonucunda ortaya konan bulguların görüşmelerden elde edilen doğrudan alıntılarla verilmiştir.

Nitel araştırmada veri analizi çeşitlilik, yaratıcılık ve esneklik anlamına gelmektedir. Bütün nitel araştırmalar birbirinden farklı özellikler taşımaktadır. Yapılan her araştırmada veri analizi sonrasında birkaç yeni analiz gerektirmektedir. Baktığımızda betimsel analiz ve içerik analizi olmak üzere iki tane temel analiz modeli bulunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu araştırmada görüşme tekniği kullanılarak elde edilen veriler betimsel analiz ve içerik analizi yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir.

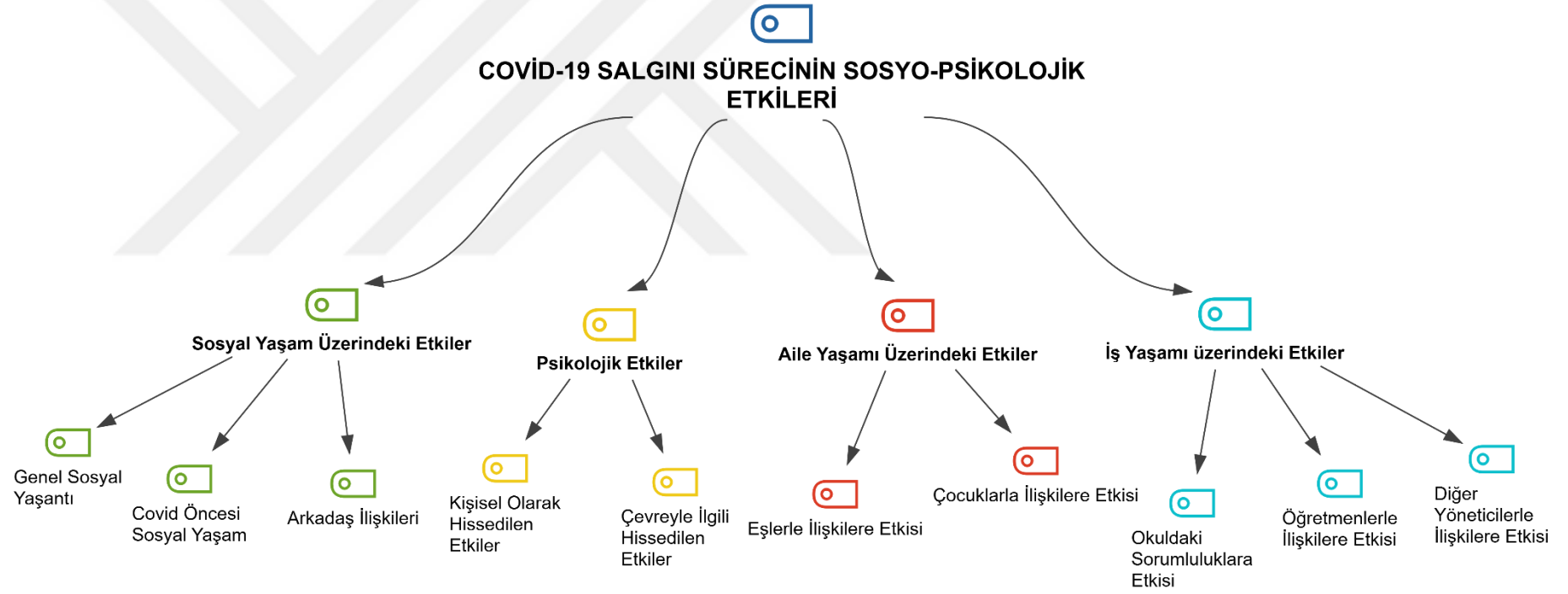
Araştırmada elde edilen veriler çözümlenirken sayısallaştırma miktarı asgari seviyede tutularak görüşme dökümleri gruplandırılmış, yazılı metinler üzerinde çalışılarak önce kodlamalar yapılmış, kodlar benzer özelliklerine göre belirlenmiş temalar altında gruplanmıştır. Temalar da katılımcıların görüşlerine dayalı olarak oluşturulan kategorilerle ilişkilendirilerek sunulmuştur. Çalışmanın temaları şunlardır: *Sosyal Yaşam Üzerindeki Etkiler, Psikolojik Etkiler, Aile Yaşamı Üzerindeki Etkiler, İş Yaşamı Üzerindeki Etkiler.*

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu çalışmada görüşme verilerinin işlendiği nitel araştırma süreci yürütülmüştür. Sözel verilerin çözümlenmesiyle elde edilen bulgular çalışmanın dört temasıyla ilişkilendirilmiş; tablolar, grafikler ve görüşme dökümlerinden doğrudan alınan ifade örnekleriyle yorumlanmıştır. Ulaşılan bulgular dört alt başlıkta sunulmuştur: Sosyal yaşantı üzerindeki etkilere ilişkin bulgular (4.1), Psikolojik etkilere ilişkin bulgular (4.2), Aile yaşamı üzerindeki etkilere ilişkin bulgular (4.3), İş yaşamı üzerindeki etkilere ilişkin bulgular (4.4).

Görüşmelerde çeşitli kademelerdeki okullarında görev yapan okul yöneticilerine yöneltilen sorulara verdikleri cevaplar incelenmiş ve çalışma sürecinde hazırlanmış olan kuramsal çerçeveye uyumlu olduğu değerlendirilen dört tema etrafında toplandığı görülmüştür. Çalışmada yer alan temalar ve bunların alt temalarla ilişkilendirilmesi Şekil 1’de gösterilmiştir:

Şekil 1. Çalışmanın tematik yapısı

Şekil 1 incelendiğinde çalışmanın dört tema etrafında kurgulandığı görülmektedir. Birinci tema sosyal yaşantı konusundadır ve üç alt tema içermektedir: Covid-19 öncesi sosyal yaşam, genel sosyal yaşantı ve arkadaş ilişkileri. Çalışmanın ikinci teması psikolojik etkiler konusundadır ve iki alt tema içermektedir: Kişisel olarak hissedilen etkiler ve çevreyle ilgili hissedilen etkiler. Üçüncü tema aile konusundadır ve iki alt tema içermektedir: Eşle ilişkilere etkisi ve çocuklarla ilişkilere etkisi. Dördüncü tema iş yaşamı konusundadır ve üç alt tema içermektedir: Okuldaki sorumluluklara etkisi, diğer yöneticilerle ilişkilere etkisi ve öğretmenle ilişkilere etkisi.

4.1.Sosyal yaşam üzerindeki etkilere ilişkin bulgular

Birinci Araştırma sorusu: Covid-19 Salgın sürecinin okul yöneticilerinin sosyal yaşamları üzerindeki etkileri nedir?

G1. Covid-19 öncesinde sosyal yaşantınız nasıldı?

G2. Covid-19 sürecinde sosyal yaşantınızda ne gibi değişiklikler oldu?

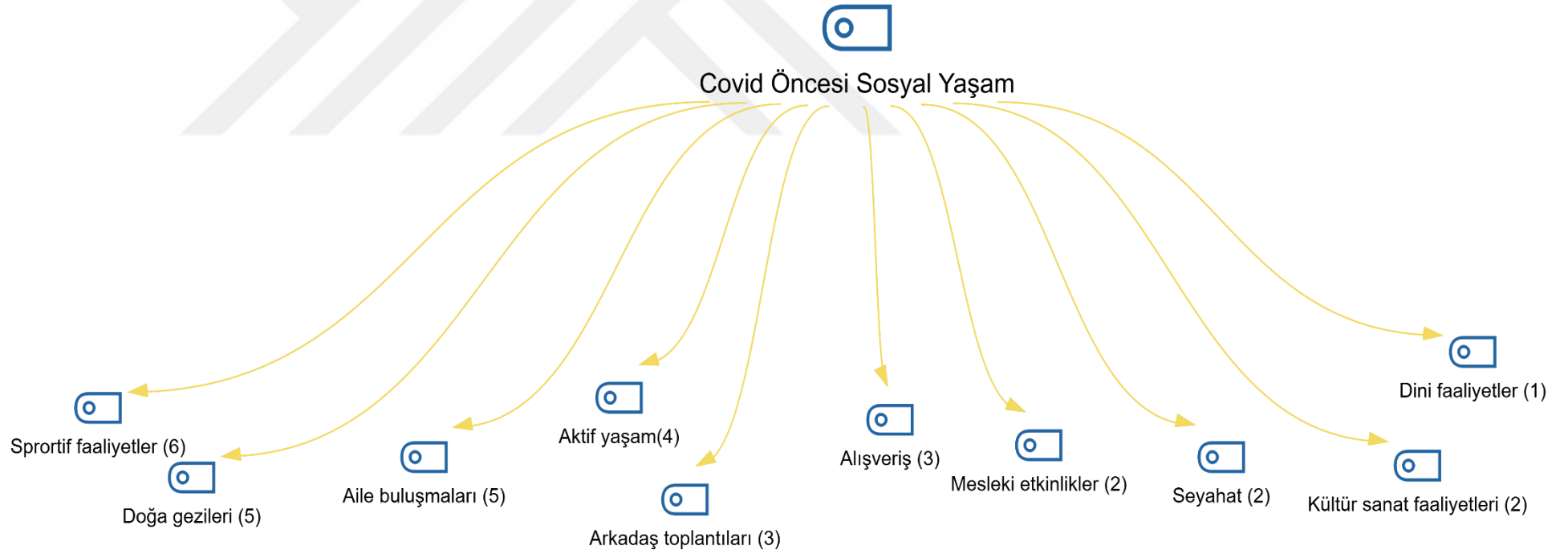
G3. Bu süreçte arkadaş ilişkileriniz nasıl etkilendi?

Çalışmanın ilk sorusu, araştırmaya katılan okul yöneticilerinin, 2020 yılından itibaren Türkiye'yi ve tüm dünyayı etkileyen Covid-19 salgınının onların sosyal yaşamları üzerindeki etkilerine ilişkin görüşlerini incelemeye yöneliktir. Bu soruya yanıt bulmak amacıyla okul yöneticilerine görüşme formundaki birinci, ikinci ve üçüncü sorular yöneltilmiştir. Yöneticilerin konuyla ilgili görüşleri Sosyal Yaşam teması altında incelenmiştir. Okul yöneticilerinin sosyal yaşam konusundaki görüşme dökümleri incelenerek oluşturulan kodlar Şekil 2, Şekil 3 ve Şekil 4'de verilmiştir:

Bulgular incelendiğinde, katılımcıların sosyal yaşam temasındaki görüşme dökümleri incelenerek katılımcıların en fazla (51) genel sosyal yaşantı üzerindeki etkiler konusunda görüş bildirdikleri görülmektedir. Bu sonuç onların Covid-19 salgınından yaşamlarının tüm alanlarında etkilendikleri ile açıklanabilir. Katılımcıların görüşlerine dayalı olarak geliştirilen kodların okul yöneticilerinin sosyal yaşamlarının pasif olmasından ve deyim yerindeyse eve kapanıp ikili ilişkilerden bir miktar uzaklaşıp sosyal dünyada zaman geçirmek zorunda kalmalarından mustarip olduklarını düşündürmektedir.

Sosyal yaşam konusunda katılımcı okul yöneticilerinin görüşme dökümleri incelenerek elde edilen bulgulardan faydalanılarak Şekil 2, Şekil 3 ve Şekil 4'deki grafikler oluşturulmuştur:

Şekil 2. Covid-19 öncesi sosyal yaşam kodları ve görüş bildiren katılımcı sayısı

4.1.2. Covid-19 öncesi sosyal yaşam

Covid-19 öncesi yaşantı konusunda katılımcı okul yöneticilerinin görüşme dökümleri incelenerek *sportif faaliyetler, doğa gezileri, aile buluşmaları, aktif yaşam, arkadaş toplantıları, alışveriş, mesleki etkinlikler, seyahat, kültür sanat faaliyetleri ve dini faaliyetler* kodları geliştirilmiştir.

Covid-19 salgını başlamadan önce aktif bir yaşantıya sahip olduğunu ifade eden E1 (17 yıl, Lise, Lisans, Özel) kodlu yönetici, iş konusundaki deneyimlerini artırdığını, sosyal ilişkilerini güçlendirici faaliyetlerde bulunduğunu ve psikolojik olarak salgın dönemine göre daha rahat bir durumda olduğunu şu şekilde ifade etmiştir: “Covid-19 öncesi her şeyden önce hem psikolojik hem de sosyal açıdan daha özgürdük. Ailemiz, arkadaşlarımız, çeşitli nedenlerle ilişki içerisinde olduğumuz insanlarla yakın ve sıcak ilişkiler içindeydik. Açık ya da kapalı aynı ortamı paylaşabiliyor ve çok yakın etkileşimlerde bulunabiliyorduk. Yurt içi yurt dışı seyahatlerimiz, iş geliştirme toplantılarımız farklı insan ve kültürleri yakından tanıma fırsatı buluyor bu fırsatlarda tedirgin olmuyorduk.”

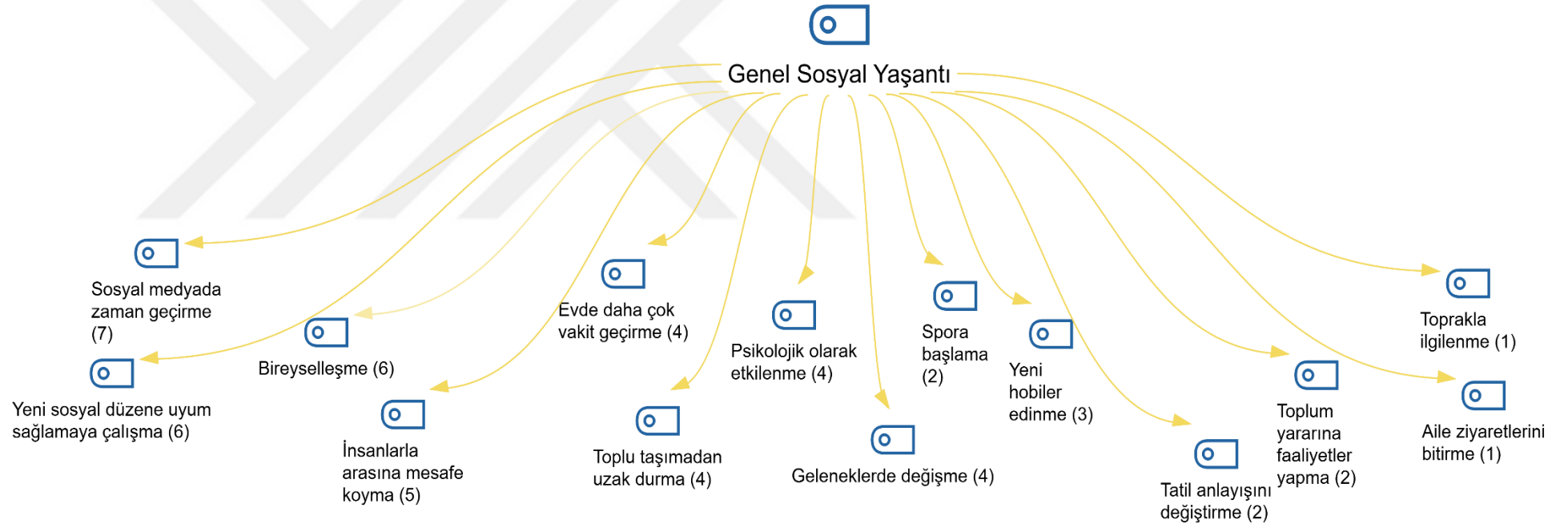
Benzer şekilde E10 (20 yıl, Ortaokul, Yüksek Lisans, Kamu) kodlu yönetici de covid-19 öncesi her zamanki gibi mesleki etkinliklere katıldığını dile getirmiştir: “. İş Çıkışı ve hafta sonları farklı yerleri ziyaret etmeyi , gezmeyi ve mesleğim ve ilgi alanlarım doğrultusunda bir çok farklı etkinlik yapabiliyordum.”

Hemen hemen tüm katılımcıların Covid-19 öncesinde, içinde bulunulan döneme göre daha rahat bir ortamda bulundukları, istedikleri aktiviteleri özgürce yerine getirdikleri izlenimi edinilmiştir. Konuyla ilgili olarak K6 (15 yıl, İlkokul, Yüksek Lisans, Kamu) kodlu yönetici de salgın öncesinde geziler ve ziyaretler yaptığını şu şekilde dile getirmiştir: “Hafta sonları tarihi ve turistik yerlere gezilerimiz oluyordu. Avm’ lere gidiyorduk. Farklı mekanları geziyorduk. Hafta içi arkadaş buluşmalarımız oluyordu. Bazen evlerde bazen dış mekanlarda sıklıkla buluşuyorduk. Doğa gezileri yapıyorduk.”

Meslektaşıyla benzer düşüncelere sahip olan E12 (15 yıl, İlkokul, Yüksek Lisans, Kamu) kodlu yönetici salgın öncesinde spor ve kültürel faaliyetlere zaman ayırdığını “Geziler, sportif etkinlikler, sanatsal ve kültürel faaliyetlere katılırdım. Haftada birden fazla dışarıda kahve vb. ortamlara giderdim” biçiminde dile getirirken, E7 (27 yıl, İlkokul, Lisans, Kamu) kodlu yönetici de arkadaş ve aile buluşmalarını örnek olarak göstermiştir: “Covid-19 öncesinde sosyal yaşantımız daha çok arkadaşlar arası buluşmalar, aile arası buluşmalar şeklinde

gerçekleşiyordu. Arkadaşlarımızla bulunduğumuz yerdeki buluşma yerlerinde buluşup sohbetler ederdik. Ayrıca ailecek görüştüğümüz arkadaşlarımızla da aile ziyaretleri şeklinde bir sosyal yaşam çizgimiz vardı.”

Şekil 3: Genel sosyal yaşantı kodları ve görüş bildiren katılımcı sayısı

4.1.3. Genel sosyal yaşantı

Covid-19 salgınının genel sosyal yaşantı düzeni üzerindeki etkileri konusunda katılımcı okul yöneticilerinin görüşme dökümleri incelenerek *insanlarla arasına mesafe koyma, toplu taşımadan uzak durma, tatil anlayışını değiştirme, toprakla ilgilenme, yeni hobiler edinme, evde daha çok vakit geçirme, bireyselleşme, sosyal medyada zaman geçirme, toplum yararına hizmet yapma, psikolojik olarak etkilenme, spora başlama, aile ziyaretlerini bitirme, geleneklerde değişme ve yeni sosyal düzene uyum sağlamaya çalışma* kodları geliştirilmiştir.

Çalışmaya katılan diğer yöneticilerin düşüncelerini özetleyen E8 (22 yıl, İlkokul, Lisans, Kamu) kodlu yönetici, genel sosyal yaşamlarının Covid-19 salgınıyla birlikte neredeyse durağanlaştığını şöyle ifade etmiştir: *“Neredeyse özellikle ilk dönemlerde sosyal yaşantımız bitti, eve kapandık. Diğer arkadaşlarımızla görüşmemiz çok sınırlandı. Sadece Telefonla vs. görüştük. Farklı bir yönü vardı. Vefa sosyal destek grubunda yer aldık. O bizim için sosyal bir aktivite oldu aslında İznik'in bütün yerlerini gezdik o bizi biraz şey yaptı. Salgın sürecinden biraz ayırdı. İnsanların o yaşantısını gördük. Yani bir çok ailenin yaşantısını gördük. O bizim için bir tecrübe oldu.”*

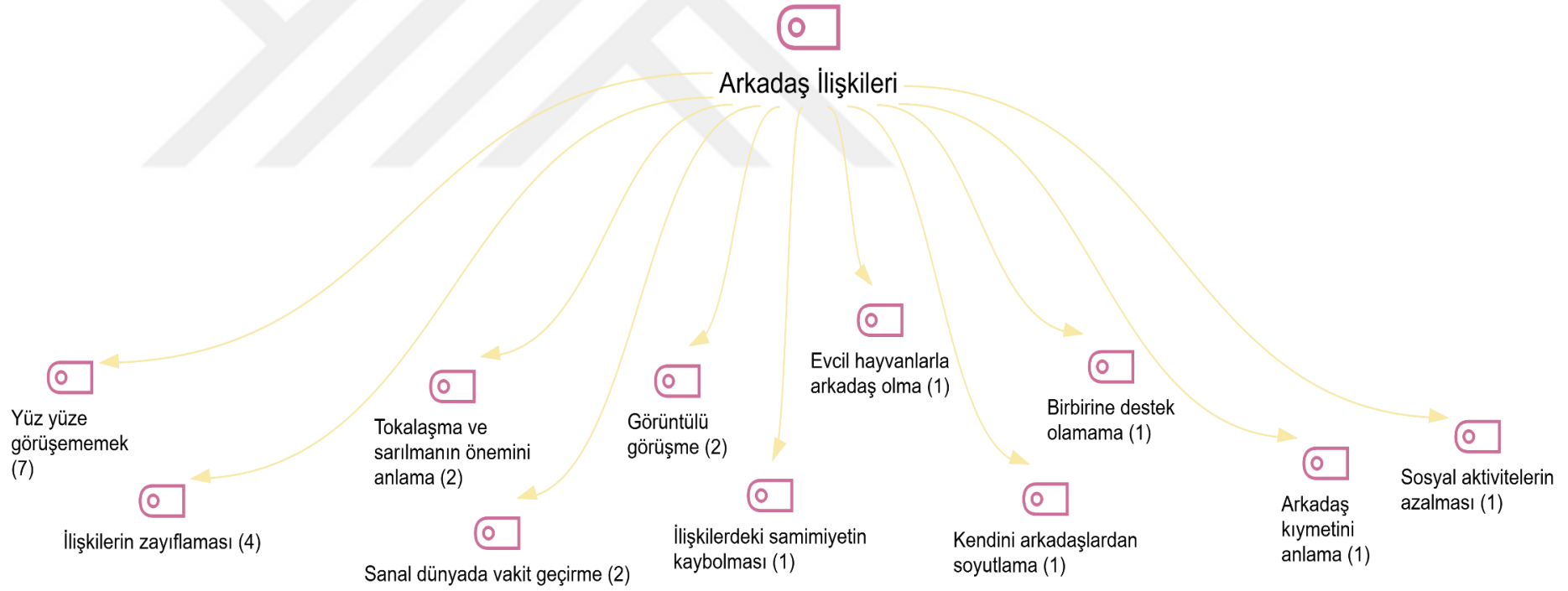
E15 (23 yıl, Lise, Lisans, Kamu) kodlu yönetici Covid-19 ile birlikte cenaze olduğunda yerinde hazır bulunma yerine taziye için telefon etmeye başladıklarını, bu ve benzeri geleneklerin değişmesini örnek vermiştir: *“Tedbirlerin ortak noktasının insanların bir arada ve yakın mesafede olmalarını engellemeye yönelik olması, ya sosyal etkinliklerin hiç yapılmamasına ya da kısıtlı zamanlı ve mesafeli, açık havada olabilecek etkinlikler şeklinde planlanmasına neden oldu. Örneğin ev ziyaretleri park buluşmalarına, taziye veya hasta ziyaretleri telefonla iyi dilekleri bildirmelere dönüştü.”*

Salgın ile birlikte katılımcı yöneticiler sağlıklarına daha fazla dikkat etme gereksinimi duymuşlar ve toplu taşımayı bırakmaya, çevresiyle sınırlı zaman geçirmeye başlamışlardır. Konuyla ilgili olarak K5 (10 yıl, Lise, Lisans, Kamu) kodlu yönetici şunları dile getirmiştir: *“Toplu taşıma araçlarını yasaklardan dolayı, daha sonraki süreçte de serbest olmasına rağmen hastalığın bulaşıcılığının çok fazla olmasından kaynaklı olarak kullanamadım. Okulda bir arada bulunduğum iş arkadaşlarımla çay kahve molası yapıp yarım saat bile yan yana oturmaktan imtina ettik. Başka bir şehirde oturan ailemi sıklıkla ziyarete gitmeme rağmen bu süreçte onlarla görüşemedim.”*

K1 (17 yıl, Lise, Yüksek Lisans, Kamu) kodlu yönetici de benzer şekilde Covid-19 salgınıyla birlikte yaşamına sınırlamalar getirmek durumunda olduğunu ifade etmiştir: “... Dolayısı ile normalleşme sürecine geçeli epey zaman olmasına karşın kısıtlamalar getirdim hayatıma. Eve misafir kabul etmiyorum ve kimsenin evine gitmiyorum. Güzel havalarda ise dışarıda görüşmeyi tercih ediyorum. Toplu taşıma araçlarına binmiyorum. Akraba ziyaretlerini yapamadığım ayrıca tatile de gitmeyi riskli bulduğum için tatil anlayışımı değiştirdim. Ailece yazları tatil için köye gitmeye başladık.,vb.”.

Covid-19’ un genel sosyal yaşantı üzerindeki bir diğer etkisi de bireyselleşme ve sosyal medyada zaman geçirmedir. E7 (27 yıl, İlkokul, Lisans, Kamu) kodlu yönetici konuyla ilgili olarak “Covid-19 süreci sosyal aktivite ve yaşam şekilleri üzerinde çok önemli farklılıklara sebep oldu. Bireysel ve aile ziyaretlerimiz tamamen sona erdi. Hatta aile içi ziyaretleri de dahil sona erdi. Tamamen bireysel kendi içimize dönük, aile içi etkileşime dayalı bir süreç yaşamıştık ve yaşıyoruz. Dolayısıyla önceki yaşam koşullarımız daha çok sosyal içerikli ve çoklu iken covid 19 süreciyle bu tamamen bireysel en fazla aile içi iletişime ve etkileşime dayalı bir sürece dönüşmüş oldu. Bu süreçte çevrimiçi görüşmeler daha fazla etkili olmaya başladı” diyerek sosyal medyaya olan yönelmeyi örneklendirmiştir.

Salgın süreciyle birlikte kimi yöneticilerin çeşitli hobiler geliştirdikleri, yanı sıra bulaştan uzak durmak için alışveriş merkezlerinden ve dolayısıyla alışverişten uzak durmaya gayret gösterdikleri görülmüştür. K3 (11 yıl, Ortaokul, Lisans, Kamu) kodlu yönetici konuyla ilgili olarak bahçe işlerine yönelme / alışverişten uzak durma / avmden uzak durma konularına odaklanırken “Alışveriş merkezleri, sinema gibi etkinliklerden uzaklaşarak, bahçe işleri ile uğraş başladı. Aktivitelerimiz farklılaşmış oldu”, E1 (17 yıl, Lise, Lisans, Özel) kodlu yönetici de yeni hobiler geliştirmeyi örnek vermiştir: “İnsanın en önemli özelliklerinden biri sosyal bir varlık olması. Bu sosyalliğin ortadan kalkması ya da kısıtlanması psikolojik olarak herkes gibi beni de çok düşürdü. Dışardaki hayatımız yerini ev hayatına bıraktı. Sadece sosyal değil fiziksel aktivitelerimiz de kısıtlandı. Beslenme alışkanlığımız bile değişti. Bu dönemin yarattığı fırsatları değerlendirdim: kitap okuma, TV izleme, hobilerim zaman ayırma gibi... Bu tarz aktiviteler, bu durumun fırsatlarından yararlandım.”.

Şekil 4: Arkadaş ilişkileri kodları ve görüş bildiren katılımcı sayısı

4.1.4. Arkadaş ilişkileri

Koronavirüsün arkadaş ilişkileri üzerindeki etkileri konusunda katılımcı okul yöneticilerinin görüşme dökümleri incelenerek *yüz yüze görüşmemek, ilişkilerin zayıflaması, tokalaşma ve sarılmanın önemini anlama, sanal dünyada vakit geçirme, görüntülü görüşme, evcil hayvanlarla arkadaş olma, kendini arkadaşlardan soyutlama, birbirine destek olamama, arkadaş kıymetini anlama, sosyal aktivitelerin azalması* kodları geliştirilmiştir.

Covid-19 salgınıyla birlikte diğer bireyler gibi okul yöneticilerinin de arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde kimi zorluklar yaşadıkları, bununla birlikte yüz yüze görüşmelerin kıymetini daha iyi anladıkları söylenebilir. K2 (16 yıl, Okul Öncesi, Lisans, Özel) kodlu yönetici arkadaş kıymetini anlama ile ilgili olarak *“Bu süreçte görüşmeyip uzakta kalınca birbirimizin kıymetini daha çok anladık”* diye görüşünü ifade ederken, E8 (22 yıl, İlkokul, Lisans, Kamu) kodlu yönetici de salgının olumsuz etkisine, ilişkilerin zayıflamasına değinmiştir: *“Çok etkilendi yani arkadaşlarla yüz yüze görüşmemiz neredeyse bitti. Hatta okulda mesai arkadaşlarımızla bile geldiğimizde kendi odamızda oturduk. Bir araya gelmemeye çalıştık. İşte telefonla falan iletişim kurduk. Zayıfladı, çok zayıfladı arkadaş ilişkilerimiz.”*

Evcil hayvanlarla arkadaş olarak arkadaşlarından uzak kalmanın olumsuz etkisini azaltmaya çalışan K5 (10 yıl, Lise, Lisans, Kamu) kodlu yönetici düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir. *“Covid den önce daha sık bir araya gelirdik covid hemen hemen eski etkisini kaybetmiş olmasına rağmen bazı arkadaşlarım süreci psikolojik olarak atlatamadığından kafelerde buluşmak istemiyor, evlerine misafir kabul etmiyor çağırılan yerlerde gitmiyorlar. Bir araya geldiğimiz arkadaşlarımızla eskisi kadar sık buluşamıyoruz. Hemen hemen herkes evine hayvan edindi ve sanki onlarla vakit geçirmek daha cazip hale geldi.”*

Arkadaşlarına destek olamadığını ve bundan mustarip olduğunu ifade eden K6 (15 yıl, İlkokul, Yüksek Lisans, Kamu) kodlu yönetici *“Bu süreçte ister istemez uzaklaşma oldu. Uzun bir süre bir birimizin yüzünü dahi göremedik. Bu süreçte doğum yapan arkadaşlarımızın çocuklarını göremedik. Onlara destek olamadık. İlişkilerimiz eski sıklığını kaybetti. İnsanlar bir birlerinden korkar olduğu için arkadaş ilişkilerinde de bu durum ortaya çıktı”* derken, E14 (İlköğretim, Lisans, Kamu) kodlu yönetici uzak kalmanın olumsuz etkisini azaltmak için sosyal medya araçlarıyla görüntülü görüşmeler yaptığını ifade etmiştir: *“Eğitimciler olarak*

sosyalleşme fırsatını en fazla bulduğumuz ortam okullar. Okuldan ve öğretmen arkadaşlarımızdan uzak kaldık. İnsanların korona olmaktan korkmalarından dolayı okul dışında da çok az görüştük. Arkadaşlarımızla, hatta ailemizle bile görüntülü olarak görüşebildik.”

Diğer katılımcılardan bir miktar farklı olarak E7 (27 yıl, İlkokul, Lisans, Kamu) kodlu yönetici tokalaşmanın ve sarılmanın önemini anladığını şöyle ifade etmiştir: *“Bu süreçte şunu söyleyebilirim ki tokalaşmak bir arkadaşınızla sarılabilmek bunların ne kadar önemli olduğunu bu süreç bize öğretti. Aslında sıradan gibi görünen bu etkileşim türleri aslında bizim yaşamımızda çok önemli bir yer tutuyor imiş. Bu süreçte bunu çok güzel bir şekilde anlamış olduk.”*

4.2. Psikolojik etkilere ilişkin bulgular

İkinci Araştırma sorusu: Covid-19 Salgın sürecinin okul yöneticileri üzerindeki psikolojik etkileri nedir?

G7. Covid-19 süreci sizi psikolojik olarak nasıl etkiledi? Kendinizde duygusal olarak herhangi bir değişim gözlemlediniz mi? Açıklayınız.

G8. Covid-19 sürecinde sizi en çok kaygılandıran şey neydi?

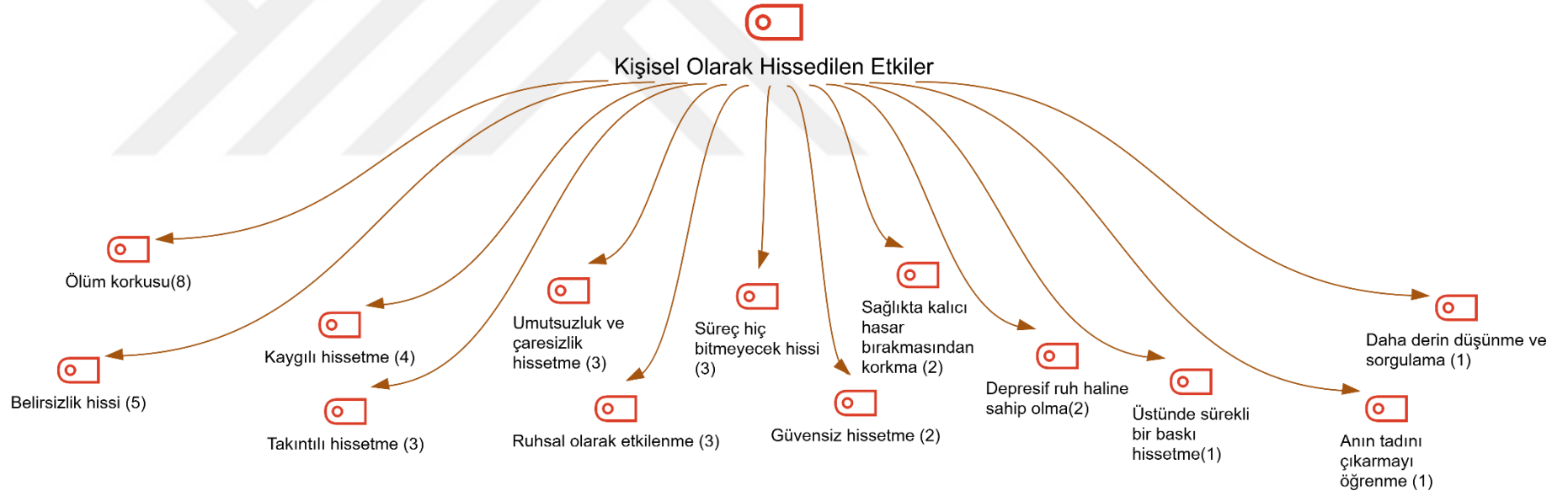
Çalışmanın ikinci sorusu, araştırmaya katılan okul yöneticilerinin, Covid-19 salgınının onların duygu durumları üzerindeki etkilerine ilişkin görüşlerini incelemeye yöneliktir. Bu soruya yanıt bulmak amacıyla okul yöneticilerine görüşme formunda yer alan yedinci ve sekizinci sorular yöneltilmiştir. Yöneticilerin konuyla ilgili görüşleri Psikolojik Etkiler teması altında incelenmiştir. Okul yöneticilerinin psikolojik etkiler konusundaki görüşme dökümleri incelenerek oluşturulan kodlar Şekil 5 ve Şekil 6’da verilmiştir:

Bulgular, katılımcıların psikolojik etkiler temasındaki görüşme dökümleri incelenerek katılımcıların en fazla (38) kişisel olarak hissedilen etkiler konusunda görüş bildirmesi onların Covid-19 salgınından ne denli yüksek düzeyle etkilendiklerini göstermektedir. Katılımcı okul müdürlerinin ölüm korkusunun yanında kaygılı ve bir miktar takıntılı hissediyor olmaları, Covid-19 salgını konusunda sosyal medyada, sürekli ve süresiz görsel işitsel basın yayın kuruluşlarında sürekli olumsuz haber bombardımanına maruz kalmalarının etkisinde olduklarını düşündürmektedir. Yanı sıra salgın sürecinin sanki hiç bitmeyecekmiş gibi gelmesi ve yöneticilerde belirsizlik hissi oluşturmaları yine bu dönemin

olumsuz haberleriyle ilişkilendirilebilir. Diğer taraftan, Covid-19 konusunda ülkelerin, toplumların ve günümüzdeki bireyleri yeterli düzeyde deneyim sahibi olmamaları, bu sürecin bu şekilde ağır geçirilmesinde de rol oynuyor olabilir.

Psikolojik etkiler konusunda katılımcı okul yöneticilerinin görüşme dökümleri incelenerek elde edilen bulgulardan faydalanılarak Şekil 5 ve Şekil 6'daki grafik oluşturulmuştur:

Şekil 5. Kişisel olarak hissedilen etkiler kodları ve görüş bildiren katılımcı sayısı

4.2.1. Kişisel olarak hissedilen etkiler

Kişisel olarak hissedilen etkiler konusunda katılımcı okul yöneticilerinin görüşme dökümleri incelenerek *ölüm korkusu, belirsizlik hissi, kaygılı hissetme, takıntılı hissetme, umutsuzluk ve çaresizlik hissetme, ruhsal olarak etkilenme, süreç hiç bitmeyecek hissi, güvensiz hissetme, sağlıkta kalıcı hasar bırakmasından korkma, üstünde sürekli bir baskı hissetme, depresif ruh haline sahip olma, anın tadını çıkarmayı öğrenme ve daha derin düşünme ve sorgulama* kodları geliştirilmiştir.

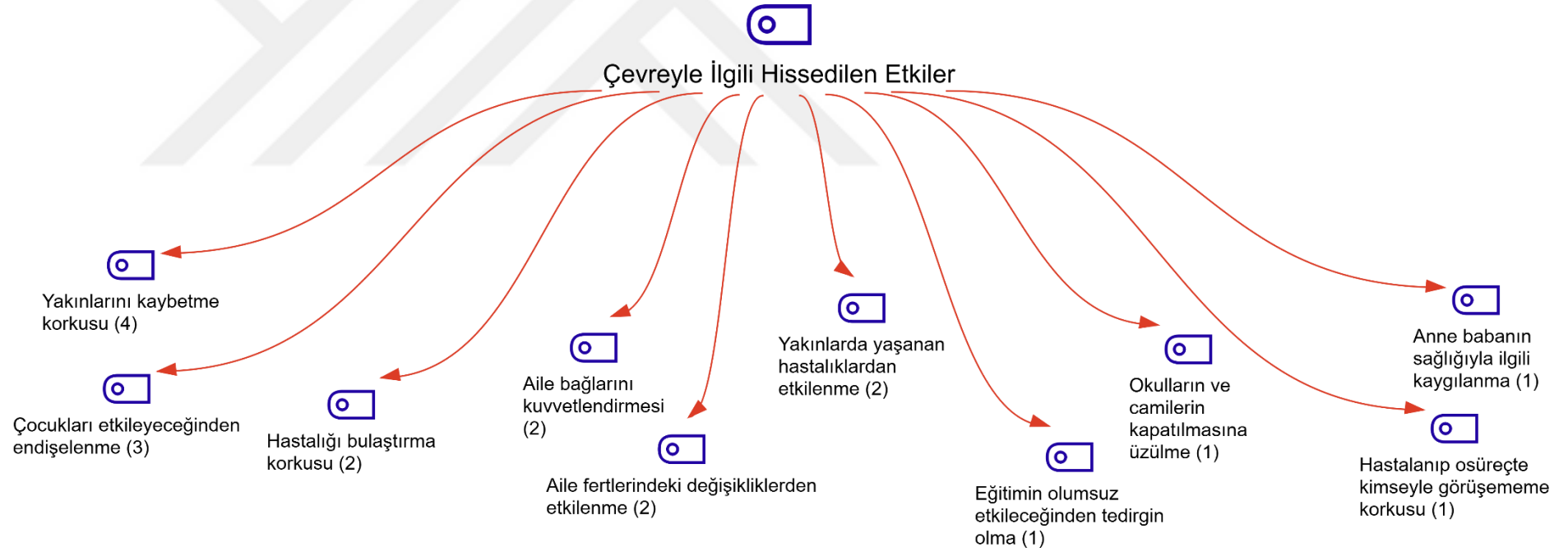
Covid-19 salgınının kendisini oldukça kaygılı ve takıntılı hale getirdiğini ifade eden K1 (17 yıl, Lise, Yüksek Lisans, Kamu) kodlu yönetici bunun nedenleri *“İlk çıkış sürecinde psikolojik olarak aşırı etkilendim. Sosyal hayatımı kısıtlasam da çalışmak zorunda olduğum için işyerimde kendimi çok gergin, kaygılı, hatta takıntılı hissettiğim bir süreç yaşadım. Saçlarımı bile kendim kesiyorum. Bu süreci atlatsam da hala eski ben değilim. Tedirgin ve kaygılıyım”* şeklinde açıklarken, E14 (İlköğretim, Lisans, Kamu) kodlu yönetici de covid nedeni ile depresif ruh haline büründüğünü ifade etmiştir: *“İlk birkaç ay sorun olmadı, tatil gibi geldi hatta ama sonraki aylar arkadaşlarımdan uzak kalmak, kalabalık ortamlarda bulunamamak depresif bir ruh hali oluşturdur.”*

E4 (16 yıl, İlkokul, Lisans, Kamu) kodlu yönetici salgının psikolojik etkilerinden biri olarak aile bireylerine yönelik kaygılarını öne çıkarmıştır: *“Aile bağlarını kuvvetlendirme ve anın tadını çıkarmayı öğrenme. Covid-19 mesela benim biraz kendimce hırslıydım şunu da alayım, şunu da yapayım şu da olsun, gibi herkesin kendine göre hedefleri vardı. Bu hedeflerin hani maddi hedefleri biraz gerilettik. Yaşamın anın tadını çıkarmanın da önemli olduğunu bize hatırlattı. Ailemle olan ilişkilerimi kuvvetlendirdi. Çünkü beraber evde daha fazla vakit geçirdik”*. Benzer şekilde K3 (11 yıl, Ortaokul, Lisans, Kamu) kodlu yönetici de Covid-19’un çocuklarına bulaşma tehlikesi nedeniyle tedirgin olduklarını ifade etmiştir: *“Bu süreci atlatmış biri olarak çok fazla hassas olduğumu gördüm. Özellikle çocuklara bulaşma riskini taşıdığımız için en küçük bir şeyde tedirginlik yaşadım.”*

Bu konuda öne çıkan bir diğer duygu yoğunluğu da yakınlarını kaybetme korkusudur. Bu konuda E8 (22 yıl, İlkokul, Lisans, Kamu) kodlu yöneticinin görüşme dökümünden doğrudan alınan ifade örneği şöyledir: *“İlk dönemlerde sokağa çıkma yasağı olduğunda gerçekten çok etkilendik. Bir de o süreçte aile olarak da Covid-19 a yakalandık. Her birimiz ayrı odadaydı. Bu beni çok etkiledi. Çocuklar hepimiz farklı odalarda. Farklı zamanlarda mutfığa*

gitme falan o bizi çok etkiledi. Yakınları kaybetme korkusu oldu. Bizim kayınvalide de bu nedenle hayatını kaybetti.”.

Şekil 6: Çevreyle ilgili hissedilen etkiler kodları ve görüş bildiren katılımcı sayısı

4.2.2. Çevreyle ilgili hissedilen etkiler

Çevreyle İlgili hissedilen etkiler konusunda katılımcı okul yöneticilerinin görüşme dökümleri incelenerek *yakınlarını kaybetme korkusu, çocukları etkileyeceğinden endişelenme, hastalığı bulaştırma korkusu, aile bağlarını kuvvetlendirmesi, aile fertlerindeki değişikliklerden etkilenme, yakınlarda yaşanan hastalıklardan etkilenme, hastalanıp o süreçte kimseyle görüşememe korkusu, anne babanın sağlığıyla ilgili kaygılanma, eğitimin olumsuz etkileneceğinden tedirgin olma, okulların ve camilerin kapanmasına üzülmeye* kodları geliştirilmiştir.

Salgın sürecinin kuşkusuz neredeyse büyük, küçük her bireyi kaygılandığı söylenebilir. Bu konuda K1 (17 yıl, Lise, Yüksek Lisans, Kamu) kodlu yönetici eşi ve çocukları kaybetme hissi yaşadığını dile getirirken *“Eşimin ve çocuğumun hastalanacağı ve kaybedeceğim korkusu beni en çok kaygılandıran şeydi”*, E15 (23 yıl, Lise, Lisans, Kamu) kodlu yönetici de covid-19’un sağlıkta kalıcı hasar bırakmasından korktuğunu ifade etmiştir: *“Kendimiz ve sevdiklerimiz için kalıcı hasarlar bırakabilecek bir hastalığa yakalanmak.”*.

Katılımcı yöneticiler, salgının kendi üzerlerinde oluşturduğu baskıyı öyle yoğun hissetmişlerdir ki neredeyse süreç hiç bitmeyecek hissi yaşamışlardır. E4 (16 yıl, İlkokul, Lisans, Kamu) kodlu yönetici konuyla ilgili olarak şunu söylemiştir: *“Hastalığı bulaştırma korkusu. Bulaşma riski olması beni çok endişelendirdi. Artık bu durum ne zaman bitecek diye bekledim. Sanki hiç son bulmayacak gibi geldi En çok çocuklarıma bu hastalık bulaşırsa, benden geçerse diye korktum”*.

Meslektaşını destekleyen E1 (17 yıl, Lise, Lisans, Özel) kodlu yönetici de yaşadığı kaygının belirsizlik hissiyle birlikte yoğun bir hal aldığını şöyle ifade etmiştir: *“Belirsizlik... Ne olacaktı? Aşı, ilaç bulunacak mıydı, hasta olursak nasıl atlatacaktık? Sevdiklerimizi kaybedecek miydik?”*.

Diğer katılımcılardan farklı olarak E11 (10 yıl, Ortaokul, Yüksek Lisans, Kamu) kodlu yönetici eğitim sürecinin olumsuz etkileneceğinden tedirgin olduğunu ifade etmiştir: *“Öğrencilerin derse devam durumu, öğretmenlerin ders işleme teknikleri, İznik ilçesinde bulunan internet alt yapısı bunlar eğitim sürecini olumsuz etkilemesi açısından beni oldukça tedirgin etti”*.

4.3. Aile yaşamı üzerindeki etkilere ilişkin bulgular

Üçüncü Araştırma sorusu: Covid-19 Salgın sürecinin okul yöneticilerinin aile yaşamları üzerindeki etkileri nedir?

G9. Covid-19 süreci aile ilişkilerinizi nasıl etkiledi? Eşinizle ilişkilerinizde herhangi bir değişim olduğunu düşünüyor musunuz? Açıklayınız.

G10. Çocuklarınızla ilişkileriniz nasıl etkilendiğini açıklayabilir misiniz?

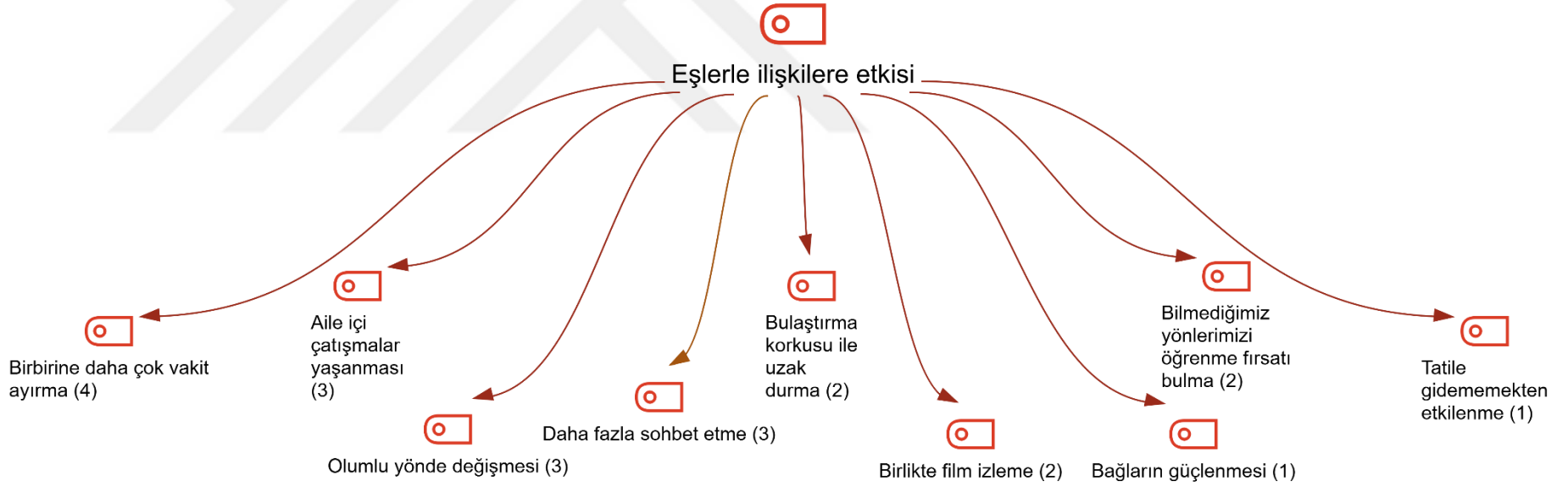
Çalışmanın üçüncü sorusu, araştırmaya katılan okul yöneticilerinin, 2020 yılından itibaren Türkiye’yi ve tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgınının onların aile yaşamları üzerindeki etkilerine ilişkin görüşlerini incelemeye yöneliktir. Bu soruya yanıt bulmak için okul yöneticilerine görüşme formundaki dokuzuncu ve onuncu sorular yöneltilmiştir. Yöneticilerin konuyla ilgili görüşleri Sosyal Yaşam teması altında incelenmiştir. Okul yöneticilerinin sosyal yaşam konusundaki görüşme dökümleri incelenerek oluşturulan kodlar Şekil 7 ve Şekil 8’ de verilmiştir:

Elde edilen bulgular incelendiğinde, katılımcıların aile yaşamı üzerindeki etkiler temasındaki görüşme dökümleri incelenerek katılımcıların eşle ilişkilere etkisi (21) ve çocuklarla ilişkilere etkisi (20) konularında benzer sayıda görüş bildirdikleri görülmektedir.

Okul yöneticileri Covid-19 salgının yalnızca bireysel ve toplumsal yaşamı değil aynı zamanda aile bireyleri arasındaki ilişkileri de yoğun bir şekilde etkilediğini düşünmektedirler. Diğer taraftan okul müdürleri salgın nedeni ile eşleriyle daha fazla zaman geçiriyor olduklarını ve yaşamlarının olumlu yönde değiştiğini diğer etkilere göre daha fazla dile getirmeleri salgınının aile yaşamı üzerindeki olumlu etkileri olduğunu düşündürmektedir. Benzer şekilde yöneticiler çocuklarıyla daha fazla zaman geçirmekten mutlu olduklarını dile getirmişlerdir. Katılımcıların aile yaşamının genel olarak salgından olumlu etkilendiğini ifade etmelerinin yanında, sağlık koşulları nedeniyle fiziksel temasın mümkün olduğunca kısıtlanmasını ise olumsuz bir etki olarak dile getirdikleri görülmüştür.

Aile yaşamı üzerindeki etkiler konusunda katılımcı okul yöneticilerinin görüşme dökümleri incelenerek ulaşılan bulgulardan faydalanılarak Şekil 7 ve Şekil 8’deki grafikler oluşturulmuştur:

Şekil 7. Eşle ilişkilere etkisi kodları ve görüş bildiren katılımcı sayısı

4.3.1. Eşle ilişkilere etkisi

Covid-19 sürecinin eşiyle olan ilişkilerine etkisi konusunda katılımcı okul yöneticilerinin görüşme dökümleri incelenerek *birbirine daha çok vakit ayırma, aile içi çatışmalar yaşanması, olumlu yönde değişmesi, daha fazla sohbet etme, bulaştırma korkusu ile uzak durma, birlikte film izleme, bilmediğimiz yönlerimizi öğrenme fırsatı bulma, bağların güçlenmesi, tatile gidememekten etkilenme* kodları geliştirilmiştir.

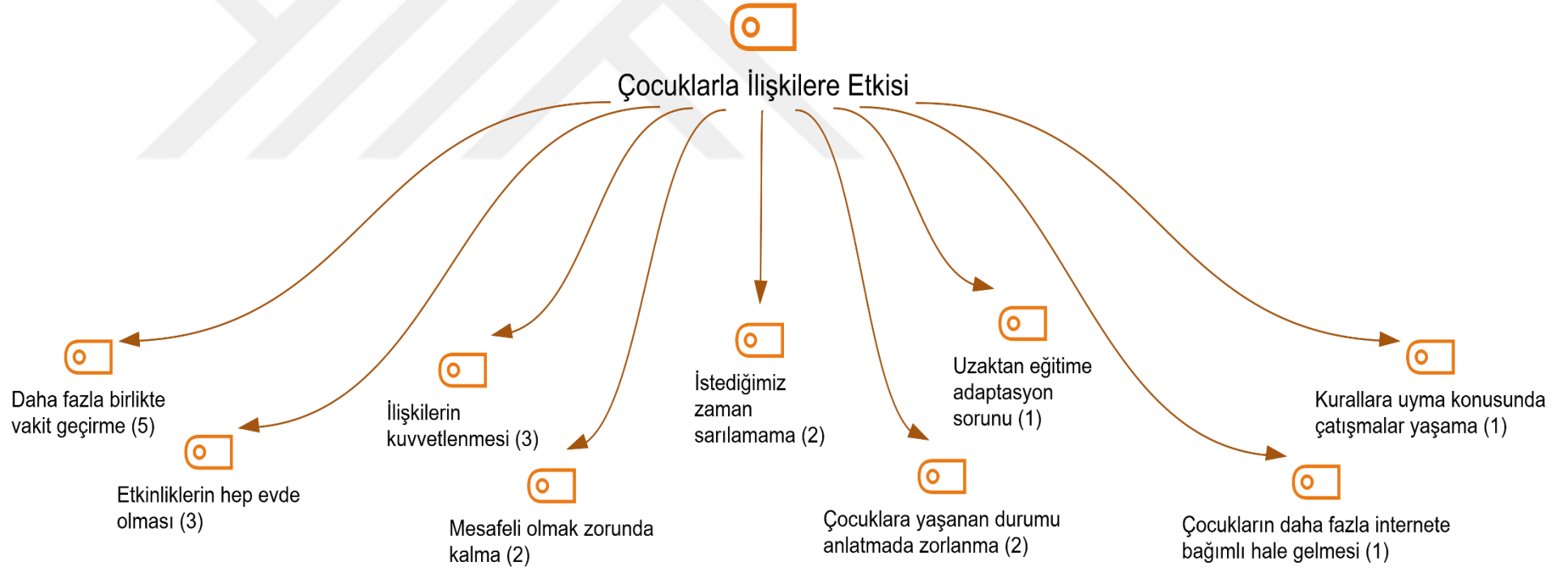
Aile birlikteliğinin en önemli çıktılarından biri de eşle birlikte etkinlikler yapmak, ortak amaç etrafında hareket etmektir denilebilir. Covid-19 salgını nedeniyle okul yöneticilerinin salgın öncesine göre eşleriyle daha az zaman geçirdikleri, birlikte yaptıkları etkinliklerin sayıca ve nitelik olarak farklılaştığı söylenebilir.

Salgının eşler arasındaki ilişkiyi olumlu etkilediği durumlar söz konusu olmuştur. Örnek olarak E5 (36 yıl, İlkokul, Lisans, Kamu) kodlu yönetici eşiyle birlikte daha fazla zaman geçirdiklerini dile getirmiştir: *“Bu durum eşim ile ilişkim açısından olumlu oldu. Birlikte daha çok zaman geçirdik. Bir birimize daha çok zaman ayırdık. Yani güzeldi.”*

Benzer şekilde K2 (16 yıl, Okul Öncesi, Lisans, Özel) kodlu yönetici de salgın nedeniyle eşiyle arasında olumlu etkileşimler yaşandığını birbirlerine daha fazla zaman ayırdıklarını ifade etmiştir: *“Bu süreçte birbirimize daha çok vakit ayırdık. Daha da bağlandık. Bağlarımız güçlendi. Bizim için olumlu oldu.”*

Katılımcıların görüşleri incelendiğinde salgın olumlu etkilerinin yanında, birlikte tatile gidememek gibi kimi olumsuz etkilerinin olduğu da tespit edilmiştir. Konuyla ilgili olarak E10 (20 yıl, Ortaokul, Yüksek Lisans, Kamu) kodlu yönetici düşüncesini şu şekilde dile getirmiştir: *“... tatil dönemlerimizde farklı etkinlikler için değerlendiremediğimiz için yaklaşık üç yıldır aynı ev ortamı aynı iş ortamının ve yaşanan olumsuz durumların yansıması oluyor.”*

E8 (22 yıl, İlkokul, Lisans, Kamu) kodlu yönetici ise salgının neden olduğu durumlar arasında olumsuz olarak eşlerin birbirinden uzaklaşmasını örnek göstermiştir: *“Ev ortamında da hep farklı köşelerde oturduk. Biraz uzaklaştık. Daha dikkatli olduk. Daha kontrollü olduk. Özellikle ilk dönemler sokaktan geldiğinde kıyafetlerini çıkar, dezenfektan her tarafa sık, marketten gelince bizi de etkiledi.”*

Şekil 8. Çocuklarla ilişkilere etkisi kodları ve görüş bildiren katılımcı sayısı

4.3.2. Çocuklarla ilişkilere etkisi

Koronavirüsün çocuklarıyla olan ilişkilerine etkisi konusunda katılımcı okul yöneticilerinin görüşme dökümleri incelenerek *daha fazla birlikte vakit geçirme, etkinliklerin hep evde olması, ilişkilerin kuvvetlenmesi, mesafeli olmak zorunda kalma, istediğimiz zaman sarılamama, çocuklara yaşanan durumu anlatmakta zorlanma, uzaktan eğitime adaptasyon sorunu, çocukların daha fazla internete bağımlı hale gelmesi, kurallara uyma konusunda çatışmalar yaşama* kodları geliştirilmiştir.

Salgının okul yöneticilerinin çocuklarıyla olan etkileşimi üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkilerinin olduğu söylenebilir. Olumlu etkiler arasında okul yöneticilerinin çocuklarıyla ilişkilerinin güçlenmesi ilk sırada gösterilebilir. Konuyla ilgili olarak E3 (32 yıl, İlkokul, Lisans, Kamu) kodlu yöneticinin ifadesi şöyledir: *“Birlikte uzun zaman geçirme şansımız oldu vakit bulup konuşamadıklarımızı konuştuk anılarımızı tazeledik, geleceğe yönelik konuştuk, geçmişten gelen sözlü kültürümüzü çocuklarımıza aktarma şansımız oldu. Paylaşımlarımız arttı bağlarımız güçlendi.”*

Covid-19’un çocuklar üzerindeki etkilerinin okul yöneticilerine göre çoğunlukla olumsuz olduğu söylenebilir. Kimi katılımcıların çocukların uzaktan eğitime uyum göstermede zorluk yaşadığını, kimileri çocuklarının internet bağımlısı olduğunu dile getirmiştir.

K2 kodlu eğitimci çocuklarında uzaktan eğitime adaptasyon sorunu gözlemlediğini *“Okulsuz bir hayat onlara rahat geldi ama online eğitim süreci çok zorlu verimsiz ve sıkıcı idi. Onun dışında birlikte çok verimli ve keyifli anlar yaşadık”* dile getirirken, E9 (13 yıl, Ortaokul, Lisans, Kamu) kodlu yönetici de çocukların internete bağımlı hale gelmesinden mustarip olduğunu ifade etmiştir: *“Çocuk daha da internete bağımlı hale geldi. Kilo fazlaları oluştu. Ev oyunları ve filmler arttı.”*

Çocuklara yaşanan durumu anlatmada zorlandığını ifade eden E1 (17 yıl, Lise, Lisans, Özel) kodlu yönetici düşüncesini *“Daha fazla beraber vakit geçirme. Zaman ayırma noktasında bana çok iyi geldi. Ama çocuklara bu salgını ve etkilerini anlatmak zordu. En zoru da sokağa çıkamamalarını izah etmektir. Aslında nasıl etkilediğini uzun yıllar sonra görebileceğiz diye düşünüyorum”* şeklinde detaylandırırken, E7 (27 yıl, İlkokul, Lisans, Kamu) kodlu yönetici de çocuklarında salgın nedeniyle kurallara uyma konusunda çatışmalar gözlemlediğini ifade etmiştir: *“Zaman zaman arkadaş gruplarıyla bir araya geldiler. Biz de bu durumdan çok*

endişe duyduk. Yaptıkları faaliyetlerden sonra bir arada olmamızı gerektiren zamanlarda bunun tedirginliği içerisinde olduk. Kişisel hijyen noktasında bir takım telkinler zorunluluklarla onların baş başa kalmasını sağladık. Bu da zaman zaman aramızda tartışmalara bir takım sorunlara neden oldu. Dolayısıyla bu süreçte çocuklarımızla olan ilişkilerimizde bir takım kırılmalar, hasarlar sorunlar ortaya çıktı.”

Kimi katılımcılar sağlık koşullarını dikkate alarak çocuklarına mesafeli olmak zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Örnek olarak E13 (37 yıl, İlkokul, Ön Lisans , Kamu) kodlu yöneticinin görüşü verilebilir: “Çocuklarım tabi bizim için endişelendikleri için biraz daha dikkatli davranmaya özen gösterdiler. Daha mesafeli ilişkilerimiz oldu.”

4.4. İş yaşamı üzerindeki etkilere ilişkin bulgular

Dördüncü Araştırma sorusu: Covid-19 Salgın sürecinin okul yöneticilerinin iş yaşamları üzerindeki etkileri nedir?

G4. Covid-19 okuldaki sorumluluklarınızı ve okul personeliyle olan ilişkilerinizi nasıl etkiledi? Açıklayınız

G5. Öğretmenlerle online iletişim kurma süreci ve bu sürecin müdür-öğretmen ilişkisi üzerindeki etkisinden kendi tecrübelerinizden örneklerle bahseder misiniz?

G6. Meslektaşlarınızla ilişkileriniz ne yönde ve nasıl etkilendi?

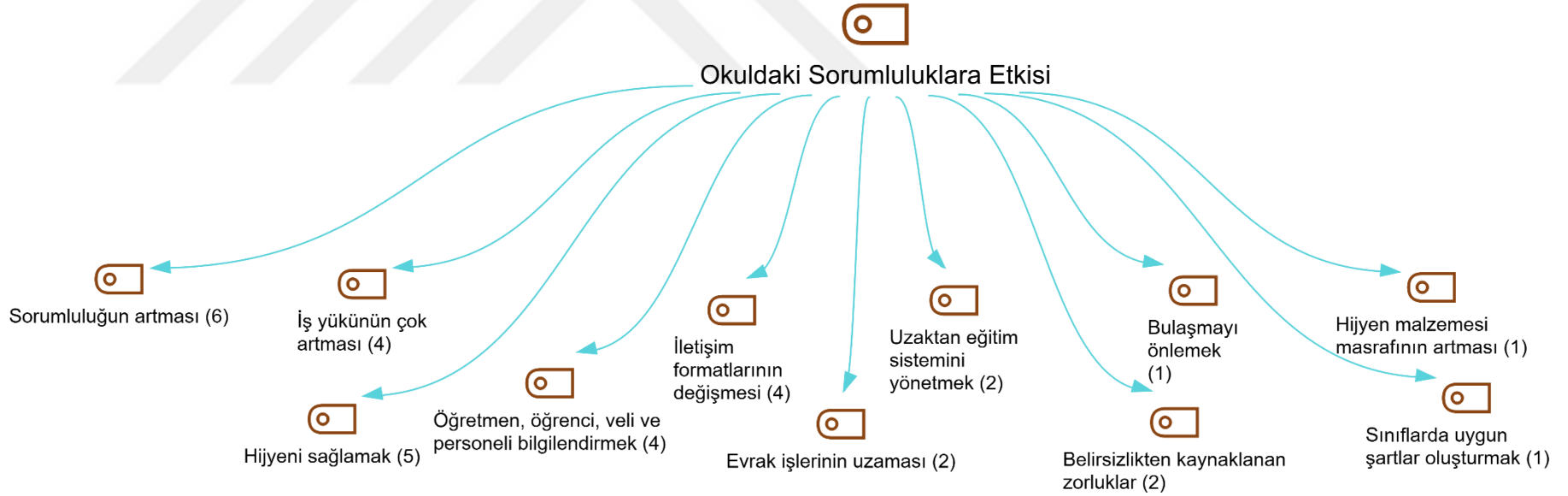
Çalışmanın dördüncü sorusu, araştırmaya katılan okul yöneticilerinin, Covid-19 salgınının onların iş yaşamları üzerindeki etkilerine ilişkin görüşlerini incelemeye dönüktür. Bu soruya yanıt bulmak üzere okul yöneticilerine görüşme formundaki dördüncü, beşinci ve altıncı sorular yöneltilmiştir. Yöneticilerin konuyla ilgili görüşleri İş Yaşamı teması altında incelenmiştir. Okul yöneticilerinin iş yaşamı konusundaki görüşme dökümleri incelenerek oluşturulan kodlar Şekil 9, Şekil 10 ve Şekil 11’ de verilmiştir:

Elde edilen bulgular incelendiğinde, katılımcıların iş yaşamı üzerindeki etkiler temasındaki görüşme dökümleri incelenerek katılımcıların en çok okuldaki sorumluluklar (32) konusunda görüş bildirdikleri görülmektedir. Okul yöneticilerinin Covid-19 salgınının onların yönetsel görevlerinin değişmemesine karşın, onların yanında sağlık koşullarının iyileştirilmesi, okulun genel hijyeninin sağlanması, öğretmenlerin, öğrencilerin ve diğer

personelin eğitim kurumunun amaçları doğrultusunda motive edilmesi konularında onları olabildiğince etkilediğini düşündükleri görülmüştür. Katılımcı yöneticilere göre her ne kadar salgın nedeniyle zaman zaman okuldan uzaklaşma durumu söz konusu olsa da, okulun milli eğitimin genel amaçları doğrultusunda faaliyetlerini uzaktan eğitime dönüştürerek çevrimiçi ortamda aynen devam ettirmeye çabalamaları onların görev bilinci üzerinde herhangi bir farklılık yapmamıştır.

İş yaşamı üzerindeki etkiler konusunda katılımcı okul yöneticilerinin görüşme dökümleri incelenerek ulaşılan bulgulardan yararlanılarak Şekil 9, Şekil 10 ve Şekil 11'deki grafikler oluşturulmuştur:

Şekil 9. Okuldaki sorumluluklara etkisi kodları ve görüş bildiren katılımcı sayısı

4.4.1. Okuldaki sorumluluklara etkisi

Koronavirüsün okuldaki sorumluluklara etkisi konusunda katılımcı okul yöneticilerinin görüşme dökümleri incelenerek *iş yükünün çok artması, hijyen malzemesi masrafının artması, sorumluluğun artması, online ders için tek tek arama gerekliliği, belirsizliklerden kaynaklanan zorluklar, uzaktan eğitim sistemini yönetmek, hijyeni sağlamak, bulaşıcılığı önlemek, öğretmen, öğrenci, veli ve personelleri bilgilendirmek, okuldaki sınıflarda uygun şartlar oluşturmak, evrak işlerinin uzaması, yüz yüze kolayca halledilebilecek sorunları çözmekte zorlanma, iletişim formatlarının değişmesi ve hastalıkla ilgili öğrenci ve öğretmenlerin takibini yapma* kodları geliştirilmiştir.

Okul yöneticileri salgın olsa da olmasa da yönetsel görevler bağlamında, okul içi ve okul dışı faaliyetler bağlamında yoğun bir iş yükü taşıdıklarını, salgın nedeniyle iş yükünün azalmadığını, dahası çevrimiçi derslerin koordine edilmesi nedeniyle daha da arttığını dile getirmişlerdir.

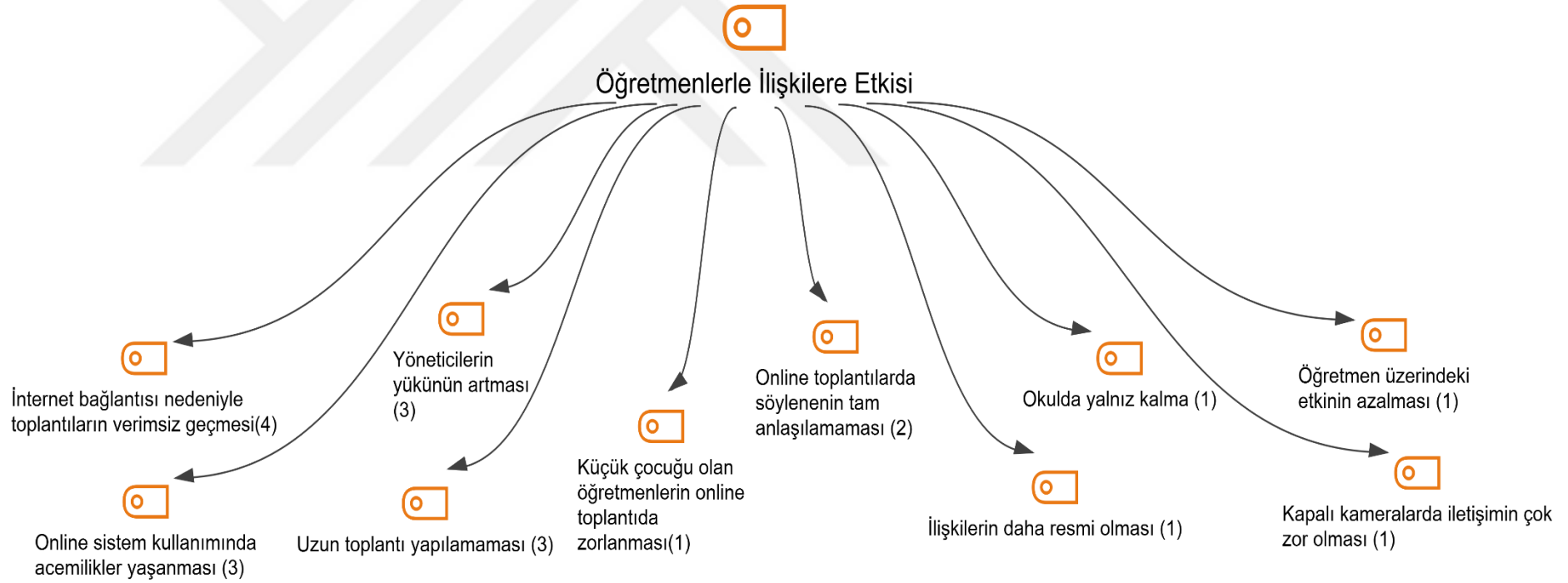
Bu konuda E15 (23 yıl, Lise, Lisans, Kamu) kodlu yönetici: “*Kalabalık ve yüz yüze yapılan toplantıların yerini uzaktan çevrim içi toplantılar aldı. Bu durum iletişimin kalitesini ve süresini olumsuz etkiledi*” biçiminde görüşünü açıklarken, E14 (İlköğretim, Lisans, Kamu) kodlu yönetici de evrak işlerinin salgın nedeniyle daha da uzadığından yakınmıştır: “*Yüz yüze kolay halledilebilecek sorunları çözmekte zorlanma. Uzaktan çalışma ve dönüşümlü şekline geçmemiz sebebiyle resmi evrak işleri zorlaştı. Öğretmenler ve diğer personel okulda olmadığı için resmi evrak imzalatmak da dahi zorlandık. Ders defterleri özellikle salgının ilk döneminde düzenli doldurulamadı. Yüz yüze görüşerek kolayca çözebileceğimiz sorunları çözmekte zorlandık*”.

Okullardaki sınıflarda çevrimiçi öğretim için uygun şartlar oluşturma çabasında olduklarını ifade eden E8 (22 yıl, İlkokul, Lisans, Kamu) kodlu yönetici “*Sorumluluklarımızı arttırdı yani sorumluluklarımızı şöyle, öğrencilerimizin, velilerimizin veya personelimizin sağlığını da yakından takip etmemiz gerekti. Uygun şartlar oluşturmaya çalıştık, eğitim ortamı oluşturmaya çalıştık, sınıflar*” şeklinde düşüncesini ifade ederken, K1 (17 yıl, Lise, Yüksek Lisans, Kamu) kodlu yönetici de salgın nedeniyle sorumlulukların daha da artmasından şikayet etmiştir: “*Sorumluluğun artması. İş yükünün artması. Hijyen masraflarının artması. Okul sağlığı açısından farklı sorumluluklarımız oluştu. Temizlik ve hijyen malzeme masrafları arttı. Öğrencilerin hijyen kurallarına uyup uymadığını ekstra denetlemek bir hayli yorucu .Diğer yandan fiili yaşanan süreç dışında Covid-19 evrak ve prosedür takibinde de bir çok yük getirdi. Günlük e-okul ve Mebbis Hes kodu taramaları, pozitif/temaslı öğrenci/personel bildirimleri, veli/ziyaretçilere*

hes kodu alma-sorgulama hizmeti verme, tutulan temizlik çizelgelerinin rutin dışında güncellenmeleri, karantinada olan personelden dolayı artan iş yükü, boş geçen derslerin koordinasyonu vs....İş yükü de sorumluluk da arttı. Okul personeliyle Covid süreci yönetimiyle ilgili görev dağılımı yaptık.”

Covid-19 nedeniyle belirsizlik yaşandığını bunun da kimi zorluklara yol açtığını, diğer bir ifadeyle süreçte belirsizliklerden kaynaklanan zorluklar yaşandığını ifade eden K6 (15 yıl, İlkokul, Yüksek Lisans, Kamu) kodlu yönetici “Covid-19 un başladığı zamanlarda okulların kapatılması ve sonrasındaki belirsizlikler bizleri oldukça zorladı. Daha sonra uzaktan eğitim denemeye başladı. Bu süreçte oldukça sıkıntılıydı. Sistem henüz yeni olduğu için çok zorlandık. Gece yarısına kadar ders ataması yapmaya çalışıyorduk” şeklinde deneyimlerini ifade etmiştir.

E4 (16 yıl, İlkokul, Lisans, Kamu) kodlu yönetici hastalıkla ilgili öğrenci ve öğretmenlerin takibini yapma durumunda kalmalarından yakınmıştır: “Okul sorumluluklarında özellikle hijyen konularına daha bir ağırlık verdik. Mesafe, hijyen, tuvalet temizliği, çocukların bir arada olamaması için çok uyarıyorduk. Çocukları sürekli kontrol etmek bir süre sonra çocuklarda da biz de de rahatsızlık vermeye başladı. Yani en ufak bir ateşi olan çocuğu karantinaya alma, onu evine gönderme. Bu çocukları olumsuz etkilediği gibi bizi de ister istemez etkiliyordu. Çünkü covid-19 şüphesi % 100 tetkiklerle de ortaya çıkmıyordu.”.

Şekil 10. Öğretmenlerle ilişkilere etkisi kodları ve görüş bildiren katılımcı sayısı

4.4.2. Öğretmenlerle ilişkilere etkisi

Covid-19 sürecinin okul yöneticilerinin öğretmenlerle olan ilişkilerine etkisi konusunda katılımcı okul yöneticilerinin görüşme dökümleri incelenerek *internet bağlantısı sebebiyle toplantıların verimsiz geçmesi, online toplantılarda söylenmek istenenin tam anlaşılmaması, kapalı kameralarda iletişimin çok zor olması, uzun toplantı yapılamaması, online sistem kullanımında acemilikler yaşanması, yöneticilerin yükünün artması, öğretmen üzerindeki etkinin azalması, ilişkilerin daha resmi olması, okulda yalnız kalma ve küçük çocuğu olan öğretmenlerin online toplantılarda zorlanması* kodları geliştirilmiştir.

Covid-19 salgını öngörülemeyen sonuçlara yol açmıştır. Yüz yüze toplantı yapılamaması nedeniyle çevrimiçi toplantı yapma yoluna giden yöneticiler, öğretmenlerin taleplerini tam olarak anlayamamaktan ve onlara gerektiği gibi bilgilendirme yapamamaktan mustarıptır.

Örnek olarak K5 (10 yıl, Lise, Lisans, Kamu) kodlu yönetici online toplantılarda söylenmek istenenin tam anlaşılamamasına şöyle vurgu yapmıştır: *“Online iletişimlerde zaman zaman toplantılarda söylenmek istenen mesajın sonraki süreçte yapılan çalışmalarda doğru anlaşılmadığını fark ettim. Bazı arkadaşların kameraların kapalı olmasından kaynaklı o süreçte gerçekten orda olup olmadıklarından emin olamadım çünkü toplantı boyunca her hangi bir etkileşim olmadı. Normal yüz yüze yapılan toplantılarda 3-4 saat yer verdiğimiz konulara zoom üzerinden yaptığımızda en fazla 1 saat yer verebildik. Saatlerce ekran başında oturmak fiziksel ve pedagojik açıdan da sağlıklı olmadığından uzun tutamadık.”*

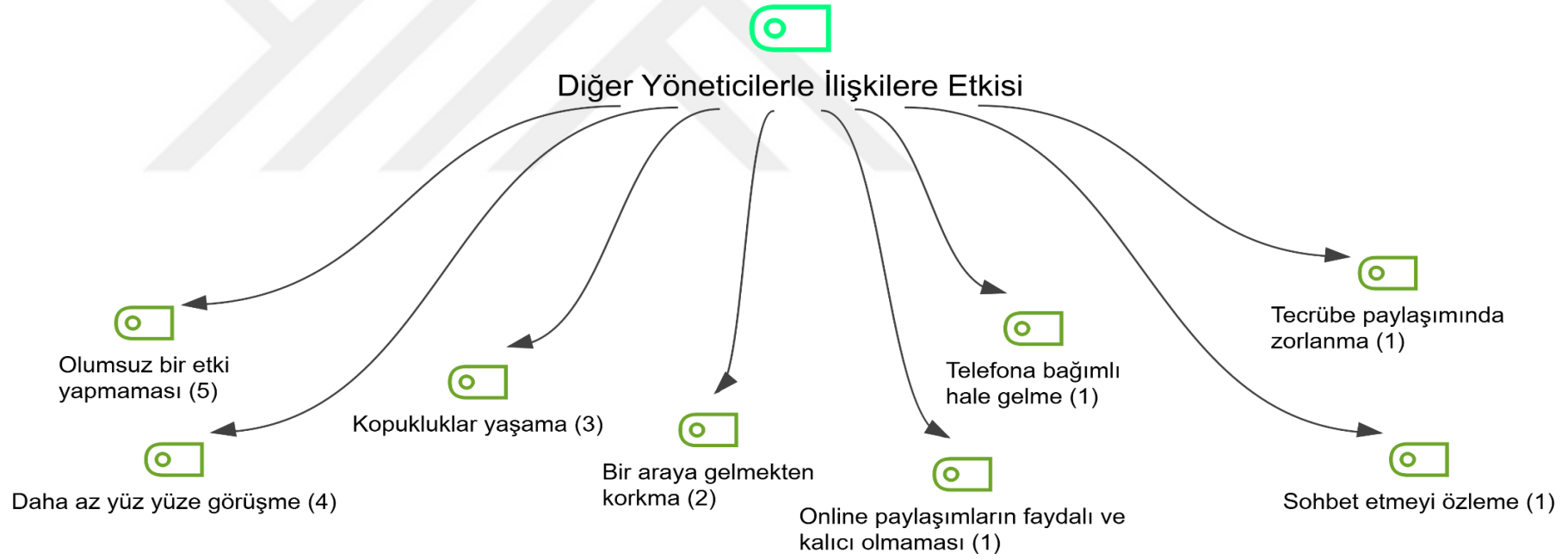
E14 (İlköğretim, Lisans, Kamu) kodlu yönetici de uzun toplantı yapılamamasını bir olumsuzluk olarak nitelemiştir: *“Küçük çocuğu olan öğretmenlerin zorlanması. Öğretmenlerimle yaptığım öğretmenler kurulu toplantılarında kullandığımız uygulamaların 1 saatten fazla süre vermemesi konuların tamamının görüşülmesine imkan vermedi. Öğretmelerimin genellikle küçük çocukları olduğu için zaman zaman çocuklar toplantıya dahil oldu.”*

Diğer meslek alanlarında olduğu için çevrimiçi sisteme uyum sorunları yaşayan okul yöneticileri sistemin kullanımında kimi acemilikler yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili olarak K6 (15 yıl, İlkokul, Yüksek Lisans, Kamu) kodlu yönetici online sistem kullanımında acemilikler yaşanmasını şöyle ifade etmiştir: *“Öğretmenlerle online iletişim kurmak bu süreçte ilk zamanlar zorladı bizleri. Özellikle online toplantı yapma sürecinde*

acemilikler yaşandı. Toplantıya bağlanamayanlar ve kamera ses açma konusunda sıkıntı yaşayanlar oldu.”.

İnternet bağlantısı sebebiyle toplantıların verimsiz geçmesini eleştiren E5 (36 yıl, İlkokul, Lisans, Kamu) kodlu yönetici görüşünü şöyle özetlemiştir: *“Online iletişim kurarken problemler yaşadık. İnternet bağlantısında kopmalar oldu. Yeterli iletişim kuramamak koordinasyon eksikliğine neden oldu.”.*

E2 (11 yıl, Ortaokul, Yüksek Lisans, Kamu) kodlu yönetici konuya farklı bir açıdan yaklaşarak müdürlerin iş yükünün artmasının yanında öğretmenler üzerindeki etkisinin azalmasını örnek vermiştir: *“Bu süreçte okul müdürlerinin yükü daha da ağırlaşırken öğretmen üzerindeki etkilerinin daha da azaldığını düşünüyorum. Uzaktan eğitimin uzaması idari anlamda kopukluk ve gevşekliğe kapı araladı. Öğretmenler ve eğitim süreci üzerindeki kontrol mekanizmasının sekteye uğradığını müşahade ettim.”* E3 (32 yıl, İlkokul, Lisans, Kamu) kodlu yönetici de meslektaşını desteklemiş ve ilişkilerin daha resmi olmasından yakınmıştır: *“Daha resmi bir iletişim ortamı oldu.”*

Şekil 11. Diğer yöneticilerle ilişkilere etkisi kodları ve görüş bildiren katılımcı sayısı

4.4.3. Diğer yöneticilerle ilişkilere etkisi

Koronavirüsün diğer yöneticilerle olan ilişkilerine etkisi konusunda katılımcı okul yöneticilerinin görüşme dökümleri incelenerek *olumsuz bir etki yapmaması, daha az yüz yüze görüşme, kopukluklar yaşama, bir araya gelmekten korkma, t, online paylaşımların faydalı ve kalıcı olmaması, telefona bağımlı hale gelme, tecrübe paylaşımında zorlanma, sohbet etmeyi özleme* kodları geliştirilmiştir.

Salgının okul yöneticilerini çok boyutlu olarak etkilediği görülmüştür. Yöneticiler bulaş riski nedeniyle ne kendi okulundaki çalışanlarla ne de diğer okullardaki yöneticilerle bir araya gelmekten çekinir olmuşlardır. Bu durum yoğun görüşmeler yapan okul yöneticilerinin süreçten sıkılmalarına neden olmuştur.

Bu durumdan yakınan K4 (18 yıl, İlkokul, Lisans, Kamu) kodlu yönetici yöneticiler arasında kopuklukların olmasına değinirken *“Meslektaşlarımızla pek görüşme imkanımız olmadı ne yazık ki olmadı. Tabi görüşmeler olmadığı için kopukluklar oldu”*, K5 (10 yıl, Lise, Lisans, Kamu) kodlu yönetici de salgı korkusu nedeniyle bir araya gelmekten korktuklarını ifade etmiştir *“Birbirimizden korkar olduk. Bir araya geldiğimizde çift kat maske takarak iletişim kurmaya çalıştık. Daha hassas olanlar kurallara uymak noktasında uyumlu olmayan öğretmenleri şikayet ettiler zaman zaman öğretmenler bu konuyla ilgili birbirleriyle tartıştılar. Ben süreç içerisinde arkadaşlarımla yüz yüze konuşmalarımı kısa tutmaya çalıştım. Mesajla ya da telefonla iletişim kurmaya özen gösterdim. Bu süreç eskisi gibi sıklıkla bir araya gelip sohbet etmelerimizi engelledi.”*.

Yöneticiler arasında tecrübe paylaşımı yapamamaktan mustarip olan K6 (15 yıl, İlkokul, Yüksek Lisans, Kamu) kodlu yönetici *“Bu süreçte meslektaşlarımızla yüz yüze görüşüp bilgi alışverişinde bulunma şansımız olmadı. Tecrübe paylaşımı yapmak zorlaştı”* diyerek konuyu özetlemiştir.

Bunların yanında salgının yöneticiler arasındaki birlikteliği kuvvetlendirdiğini ifade eden E4 (16 yıl, İlkokul, Lisans, Kamu) kodlu yönetici düşüncesini şöyle dile getirmiştir: *“Ya biz yani öğretmenlerimizle hem de öğrencilerimiz velilerimiz herkes çözümleyici yaklaşıma çalıştı, bu bizim birlikteliğimizi kuvvetlendirdi. Takım olmamızı kuvvetlendirdi diyebilirim yani biz arkadaşlarımıza kolaylık sağlamaya çalıştık. Onlar farklı konularda özverili davranmaya çalıştılar. Çünkü evde ders anlatmak gerçekten zor. Sınıfta anlatmaktan çok çok daha zor. Çünkü*

karşındaki seni ne kadar iyi dinlediğini bilmiyorsun nasıl olduğunu bilmiyorsun ve farklı etkinlikler yapmaya çalışıyorsunuz. Öğretmenler bu anlamda çok zorlandı. Bize yani programı ayarlarken bazen çok geç saatlerde bile ders anlattıkları oldu. Gerçekten çok Güzel davrandılar. Bizde bu davranışların karşılığında elimizden gelen kolaylığı sağlayarak ilişkilerimizi güçlendirdik.”

E7 (27 yıl, İlkokul, Lisans, Kamu) kodlu yönetici de uzak kaldığı meslektaşlarına özlem duyduğunu ifade etmiştir: “Tabi öğretmenlerimizde süre içerisinde beraber gerçekleştirdiğimiz tiyatro sinema müze etkinlikleri, sportif sosyal diğer etkinlikler hep ertelenmiş oldu. Dolayısıyla ilişkilerimizde yavanlık mesafe ama daha iyi ilişkiler geliştirme adına bir özlem duymamıza sebep oldu bu süreç.”.

BÖLÜM V

TARTIŞMA

5.1. Tartışma

Bu çalışmada 2020-2021 eğitim öğretim yılında Bursa ili İznik ilçesindeki ilköğretim (ilkokul, ortaokul) ve ortaöğretim (lise) düzeyindeki okullarda görev yapan okul yöneticilerinin, Covid-19 salgın sürecinin onlar üzerindeki etkileri konusundaki görüşleri incelenmiştir.

Çalışmaya altısı kadın, on beşi erkek olmak üzere 21 okul yöneticisi katılmıştır. Katılımcılarla, araştırmacı tarafından geliştirilen 10 soruluk bir görüşme formu kullanılarak yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler MaxQda nitel analiz programında çözümlenmiştir. Katılımcı yöneticilerin görüşme dökümleri incelenerek kodlar oluşturulmuş ve okul yöneticilerinin salgın sürecinin etkileri konusundaki görüşleri dört tema ve bunlara ait alt temalar altında kümelendirilmiştir.

Ulaşılan sonuçlar sosyal yaşam, psikolojik etki, aile yaşamı üzerindeki etkiler ile iş yaşamı üzerindeki etkiler başlıkları altında tartışılmıştır.

5.1.1. Sosyal yaşam konusundaki tartışma

Katılımcıların sosyal yaşam temasındaki görüşme dökümleri incelenerek katılımcıların en fazla (51) genel sosyal yaşantı üzerindeki etkiler konusunda görüş bildirdikleri görülmektedir. Bu sonuç onların Covid-19 salgınından yaşamlarının tüm alanlarında yüksek düzeyli etkilendikleri ile açıklanabilir. Katılımcı görüşlerine dayalı olarak geliştirilen kodların okul yöneticilerinin sosyal yaşamlarının pasif olmasından ve deyim yerindeyse eve kapanıp ikili ilişkilerden bir miktar uzaklaşıp sosyal dünyada zaman geçirmek zorunda kalmalarından mustarip olduklarını düşündürmektedir.

Covid öncesi yaşantı konusunda katılımcı okul yöneticilerinin görüşme dökümleri incelenerek sportif faaliyetler, doğa gezileri, aile buluşmaları, aktif yaşam, arkadaş

toplantıları, alışveriş, mesleki etkinlikler, seyahat, kültür sanat faaliyetleri ve dini faaliyetler kodları geliştirilmiştir.

Covid-19 salgını başlamadan önce aktif bir yaşantıya sahip olduğunu ifade eden kimi yöneticiler, iş konusundaki deneyimlerini artırdığını, sosyal ilişkilerini güçlendirici faaliyetlerde bulunduğunu ve psikolojik olarak salgın dönemine göre daha rahat bir durumda olduklarını ifade etmiştir. Ammar ve arkadaşlarının (2020) dünya çapında yapmış oldukları çok merkezli çalışmaları Covid-19 ev hapsinin sosyal yaşam üzerinde olumsuz etkileri olduğunu göstermiştir. Mevcut bulgular, sosyal katılımdaki düşüşün, büyük ölçüde aile ziyareti etkinliği yoluyla sosyal katılımdaki azalmadan kaynaklandığını ve daha az kişinin ailelerini düzenli ziyaret ettiğini göstermektedir. Karantina döneminden önce eğlence faaliyetleri veya komşu/arkadaş ziyaretleri yoluyla sosyal katılım, ikinci büyük düşüşü kaydetmiştir. Düzenli olarak komşularını/arkadaşlarını ziyaret ettiğini veya düzenli olarak kahve dükkanlarına, restoranlara, partilere gittiğini beyan eden kişilerin oranı büyük ölçüde azalmıştır.

Hemen hemen tüm katılımcıların Covid-19 öncesinde, Covid-19 sürecine göre daha rahat bir ortamda bulundukları, istedikleri aktiviteleri özgürce yerine getirdikleri izlenimi edinilmiştir.

Koronavirüsün genel sosyal yaşantı düzeni üzerindeki etkileri konusunda katılımcı okul yöneticilerinin görüşme dökümleri incelenerek insanlarla arasına mesafe koyma, toplu taşımadan uzak durma, tatil anlayışını değiştirme, toprakla ilgilenme, yeni hobiler edinme, evde daha çok vakit geçirme, bireyselleşme, sosyal medyada zaman geçirme, toplum yararına hizmet yapma, psikolojik olarak etkilenme, spora başlama, aile ziyaretlerini bitirme, geleneklerde değişme ve yeni sosyal düzene uyum sağlamaya çalışma kodları geliştirilmiştir.

Salgın süreci topluma ait kültürel yapıyı da etkilemiştir. Türkiye, toplu etkinliklerin çok olduğu ve kişilerarası ilişkilerin çok samimi olduğu bir toplumsal yapıya sahiptir. Fakat salgın sürecinde düğün, cenaze, bayram gibi toplu etkinliklere yasaklamalar gelmiştir. Bu yasaklar sonucunda kültürel yapıdaki ilişkilerin yeniden yapılanmaya başlamıştır (Arıkan ve Aytekin, 2022). Bazı yöneticiler Covid-19 ile birlikte cenaze olduğunda yerinde hazır bulunma yerine taziye için telefon etmeye başladıklarını, bu ve benzeri geleneklerin değişmesini örnek vermiştir. Salgın ile birlikte yöneticiler sağlıklarına daha fazla dikkat

etme gereksinimi duymuşlar ve toplu taşımayı bırakmaya, çevresiyle sınırlı zaman geçirmeye başlamışlardır.

Covid-19'in genel sosyal yaşantı üzerindeki bir diğer etkisi de bireyselleşme ve sosyal medyada zaman geçirmedir. Salgın süreciyle birlikte kimi yöneticilerin çeşitli hobiler geliştirdikleri, yanı sıra bulaştan uzak durmak için alışveriş merkezlerinden ve dolayısıyla alışverişten uzak durmaya gayret gösterdikleri görülmüştür.

Koronavirüsün arkadaş ilişkileri üzerindeki etkileri konusunda katılımcı okul yöneticilerinin görüşme dökümleri incelenerek yüz yüze görüşmemek, ilişkilerin zayıflaması, tokalaşma ve sarılmanın önemini anlama, sanal dünyada vakit geçirme, görüntülü görüşme, evcil hayvanlarla arkadaş olma, kendini arkadaşlardan soyutlama, birbirine destek olamama, arkadaş kıymetini anlama, sosyal aktivitelerin azalması kodları geliştirilmiştir.

Covid-19 salgınıyla birlikte diğer bireyler gibi okul yöneticilerinin de arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde kimi zorluklar yaşadıkları, bununla birlikte yüz yüze görüşmelerin kıymetini daha iyi anladıkları söylenebilir. Settersten, Bernardi, Harköner, Antonucci, Dykstra ve diğerlerinin (2020) yapmış olduğu çalışma salgının ani şokunun, insanlar arasındaki ilişkileri sarstığını, fiziksel mesafe önlemlerinin yarattığı hareket kısıtlamalarının, insanları, sağlıklarının başkalarıyla ne kadar bağlantılı olduğunun ve başkalarıyla birlikte olma yeteneğini ne kadar hafife aldıklarının acı verici bir şekilde farkına varmasına neden olduğunu ortaya koymuştur. Pandeminin, insanların diğer insanlarla yakın fiziksel yüz yüze etkileşimde bulunma yeteneğini ciddi şekilde bozmakla kalmayıp aynı zamanda insanın yoğun dokunma ihtiyacını engellediği, kucaklaşma ve diğer fiziksel sevgi ve bağlantı gösterilerini kısıtladığını belirlemiştir.

5.1.2. Psikolojik etkiler konusundaki tartışma

Katılımcıların psikolojik etkiler temasındaki görüşme dökümleri incelenerek katılımcıların en fazla (38) kişisel olarak hissedilen etkiler konusunda görüş bildirmesi onların Covid-19 salgınından ne denli yüksek düzeyle etkilendiklerini göstermektedir. Katılımcı okul müdürlerinin ölüm korkusunun yanında kaygılı ve bir miktar takıntılı hissediyor olmaları, Covid-19 salgını konusunda sosyal medyada, sürekli ve süresiz görsel işitsel basın yayın

kuruluşlarında sürekli olumsuz haber bombardımanına maruz kalmalarının etkisinde olduklarını düşündürmektedir. Yanı sıra salgın sürecinin sanki hiç bitmeyecekmiş gibi gelmesi ve yöneticilerde belirsizlik hissi oluşturmaları yine bu dönemin olumsuz haberleriyle ilişkilendirilebilir. Diğer taraftan, Covid-19 konusunda ülkelerin, toplumların ve günümüzdeki bireyleri yeterli düzeyde deneyim sahibi olmamaları, bu sürecin bu şekilde ağır geçirilmesinde de rol oynuyor olabilir.

Kişisel olarak hissedilen etkiler konusunda katılımcı okul yöneticilerinin görüşme dökümleri incelenerek ölüm korkusu, belirsizlik hissi, kaygılı hissetme, takıntılı hissetme, umutsuzluk ve çaresizlik hissetme, ruhsal olarak etkilenme, süreç hiç bitmeyecek hissi, güvensiz hissetme, sağlıkta kalıcı hasar bırakmasından korkma, üstünde sürekli bir baskı hissetme, depresif ruh haline sahip olma, anın tadını çıkarmayı öğrenme ve daha derin düşünme ve sorgulama kodları geliştirilmiştir.

Çevreyle ilgili hissedilen etkiler konusunda katılımcı okul yöneticilerinin görüşme dökümleri incelenerek yakınlarını kaybetme korkusu, çocukları etkileyeceğinden endişelenme, hastalığı bulaştırma korkusu, aile bağlarını kuvvetlendirmesi, aile fertlerindeki değişikliklerden etkilenme, yakınlarda yaşanan hastalıklardan etkilenme, hastalanıp o süreçte kimseyle görüşememe korkusu, anne babanın sağlığıyla ilgili kaygılanma, eğitimin olumsuz etkileneceğinden tedirgin olma, okulların ve camilerin kapanmasına üzülmeye kodları geliştirilmiştir.

Yaşanan salgının öncelikle sağlık açısından problemlere neden olduğu. Fakat salgınla mücadele sürecinde ve ilerleyen zamanlarda sosyo-psikolojik olarak pek çok etkisi görülmeye başlanmıştır (Yıldırım, 2020). Salgın sürecinin kuşkusuz neredeyse büyük, küçük her bireyi kaygılandığı söylenebilir. Katılımcı yöneticiler, salgının kendi üzerlerinde oluşturduğu baskıyı öyle yoğun hissetmişlerdir ki neredeyse süreç hiç bitmeyecek hissi yaşamışlardır. Singh ve Singh (2020), yaptıkları çalışmalarında Covid-19 döneminde derin ve anlamlı bağların büyük ölçüde azalmasının insanları bedensel ve zihinsel olarak etkilediğini, stres ve kaygı durumunu arttırdığını ,yalnızlık, kaygı dürtüleri, depresyon, panik halleri, ruhsal bozukluklar ve diğer birçok noktada bireyin hayatını ve bir bütün olarak toplumsal hayatı etkilediğini belirtmişlerdir.

Bazı yöneticiler yaşadığı kaygının belirsizlik hissiyle birlikte yoğun bir hal aldığını, kimileri de çocukları bağlamında eğitim sürecinin olumsuz etkileneceğinden tedirgin olduğunu ifade etmiştir. Zorlu yaşam koşullarında bireylerin mutsuzluk, endişe, öfke,

korku heyecan, öfke ve daha pek çok olumsuz duyguyu yaşaması olağandır (Kandemir ve Atak, 2020).

5.1.3. Aile yaşamı konusundaki tartışma

Sonuçlar incelendiğinde, katılımcıların aile yaşamı üzerindeki etkiler temasındaki görüşme dökümleri incelenerek katılımcıların eşle ilişkilere etkisi (21) ve çocuklarla ilişkilere etkisi (20) konularında benzer sayıda görüş bildirdikleri görülmektedir.

Okul yöneticileri Covid-19 salgınının yalnızca bireysel ve toplumsal yaşam değil aile bireyleri arasındaki ilişkileri de önemli bir şekilde etkilediğini düşünmektedirler. Diğer taraftan okul müdürleri salgın nedeniyle eşleriyle daha fazla zaman geçiriyor olduklarını ve yaşamlarının olumlu yönde değiştiğini diğer etkilere göre daha fazla dile getirmeleri salgının aile yaşamı üzerindeki olumlu etkileri olduğunu düşündürmektedir. Benzer şekilde yöneticiler çocuklarıyla birlikte daha fazla zaman geçirmekten mutlu olduklarını dile getirmişlerdir. Katılımcıların aile yaşamının genel olarak salgından olumlu etkilendiğini ifade etmelerinin yanında, sağlık koşulları nedeniyle fiziksel temasın mümkün olduğunca kısıtlanmasını ise olumsuz bir etki olarak dile getirdikleri görülmüştür.

Covid-19 sürecinin eşlerle olan ilişkilerine etkisi konusunda katılımcı okul yöneticilerinin görüşme dökümleri incelenerek birbirine daha çok vakit ayırma, „aile içi çatışmalar yaşanması, olumlu yönde değişmesi, daha fazla sohbet etme, bulaştırma korkusu ile uzak durma, birlikte film izleme, bilmediğimiz yönlerimizi öğrenme fırsatı bulma, bağların güçlenmesi, tatile gidememekten etkilenme kodları geliştirilmiştir.

Salgın döneminde aile içerisinde en fazla yükseliş gösteren problemler sırasıyla, ev içi sorumluluklarla ilgili tartışmalar, aile üyelerinin birbirini eleştirmesi, ve ev ekonomisiyle alakalı tartışmalardır. Çoğunlukla sözel tartışmalarda bir yükseliş gözlenmiştir. Bunun yanı sıra salgın öncesine göre aile içi sorunlardan bazılarında azalma olmuştur ve birlikte uzun zaman geçirilme, birlikte aktivite yapma, aile içi iletişimde artış olmuştur (Barış ve Taylan, 2020). Aile üyelerinin bir arada daha çok vakit geçirmeleri aralarındaki iletişimi ve birlikte yapılan faaliyetleri artırmıştır. Aile birlikteliğinin en önemli çıktılarından biri de eşle birlikte etkinlikler yapmak, ortak amaç etrafında hareket etmektir denilebilir. Covid-19 salgını nedeniyle okul yöneticilerinin salgın öncesine göre eşleriyle daha az zaman

geçirdikleri, birlikte yaptıkları etkinliklerin sayıca ve nitelik olarak farklılaştığı söylenebilir.

Salgın döneminde aile bireylerinin çocuklarına ve kendilerine daha fazla vakit ayırdıkları, kaygılarını çocuklarına yansıtmamaya çalıştıkları belirlenmiştir (Özyürek ve Çetinkaya, 2021b). Salgının eşler arasındaki ilişkiyi olumlu etkilediği durumlar söz konusu olmuştur. Bazı yöneticiler eşiyle birlikte daha fazla zaman geçirdiklerini dile getirdikleri, kimilerinin de de salgın nedeniyle eşiyle arasında olumlu etkileşimler yaşandığını birbirlerine daha fazla zaman ayırdıklarını ifade ettikleri görülmüştür.

Katılımcıların görüşleri incelendiğinde salgının olumlu etkilerinin yanında birlikte tatile gidememek gibi kimi olumsuz etkilerinin olduğu da görülmüştür. Bazı yöneticiler salgının neden olduğu durumlar arasında olumsuz olarak eşlerin birbirinden uzaklaşmasını örnek göstermiştir.

Covid-19 sürecinin çocuklarıyla olan ilişkilerine etkisi konusunda katılımcı okul yöneticilerinin görüşme dökümleri incelenerek daha fazla birlikte vakit geçirme, etkinliklerin hep evde olması, ilişkilerin kuvvetlenmesi, mesafeli olmak zorunda kalma, istediğimiz zaman sarılamama, çocuklara yaşanan durumu anlatmakta zorlanma, uzaktan eğitime adaptasyon sorunu, çocukların daha fazla internete bağımlı hale gelmesi, kurallara uyma konusunda çatışmalar yaşama kodları geliştirilmiştir.

Salgının okul yöneticilerinin çocuklarıyla olan etkileşimi üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri olduğu söylenebilir. Olumlu etkiler arasında okul yöneticilerinin çocuklarıyla ilişkilerinin güçlenmesi ilk sırada gösterilebilir.

Covid-19'un çocuklar üzerindeki etkilerinin okul yöneticilerine göre çoğunlukla olumsuz olduğu söylenebilir. Kimi katılımcıların çocukların uzaktan eğitime uyum göstermede zorluk yaşadığını, kimileri çocuklarının internet bağımlısı olduğunu dile getirmiştir.

Bir yönetici çocuklarında uzaktan eğitime adaptasyon sorunu gözlemlediğini dile getirirken, başka bir yönetici de çocukların internete bağımlı hale gelmesinden mustarip olduğunu ifade etmiştir. Çocuklara yaşanan durumu anlatmada zorlandığını ifade eden yöneticilerin yanında çocuklarında salgın nedeniyle kurallara uyma konusunda çatışmalar gözlemlediğini ifade edenler de olmuştur. Kimi katılımcılar da sağlık koşullarını dikkate alarak çocuklarına mesafeli olmak zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir.

5.1.4. İş yaşamı konusundaki tartışma

Sonuçlar incelendiğinde, katılımcıların iş yaşamı üzerindeki etkiler temasındaki görüşme dökümleri incelenerek katılımcıların en çok okuldaki sorumluluklar (32) konusunda görüş bildirdikleri görülmektedir.

Okul yöneticilerinin Covid-19 salgının onların yönetsel görevlerinin değişmemesine karşın, onların yanında sağlık koşullarının iyileştirilmesi, okulun genel hijyeninin sağlanması, öğretmenlerin, öğrencilerin ve diğer personelin eğitim kurumunun amaçları doğrultusunda motive edilmesi konularında onları olabildiğince etkilediğini düşündükleri görülmüştür. Katılımcı yöneticilere göre her ne kadar salgın nedeniyle zaman zaman okuldan uzaklaşma durumu söz konusu olsa da, okulun milli eğitimin genel amaçları doğrultusunda faaliyetlerini uzaktan eğitime dönüştürerek çevrimiçi ortamda aynen devam ettirmeye çabalamaları onların görev bilinci üzerinde herhangi bir farklılık yapmamıştır.

Covid-19 sürecinin okuldaki sorumluluklara etkisi konusunda katılımcı okul yöneticilerinin görüşme dökümleri incelenerek iş yükünün çok artması, hijyen malzemesi masrafının artması, sorumluluğun artması, online ders için tek tek arama gerekliliği, belirsizliklerden kaynaklanan zorluklar, uzaktan eğitim sistemini yönetmek, hijyeni sağlamak, bulaşıcılığı önlemek, öğretmen, öğrenci, veli ve personelleri bilgilendirmek, okuldaki sınıflarda uygun şartlar oluşturmak, evrak işlerinin uzaması, yüz yüze kolayca halledilebilecek sorunları çözmekte zorlanma, iletişim formatlarının değişmesi ve hastalıkla ilgili öğrenci ve öğretmenlerin takibini yapma kodları geliştirilmiştir.

Okul yöneticileri salgın olsa da olmasa da yönetsel görevler bağlamında okul içi ve okul dışı faaliyetler bağlamında yoğun bir iş yükü taşıdıklarını, salgın nedeniyle iş yükünün azalmadığını, dahası çevrimiçi derslerin koordine edilmesi nedeniyle daha da arttığını ifade etmişlerdir. Çalışmaya katılan bazı yöneticiler evrak işlerinin salgın nedeniyle daha da uzadığından yakınırken, bazıları okullardaki sınıflarda çevrimiçi öğretim için uygun şartlar oluşturma çabasında olduklarını bazıları da salgın nedeniyle sorumlulukların daha da artmasından şikayet etmiştir. Kimi yöneticiler Covid-19 nedeniyle belirsizlik yaşandığını bunun da kimi zorluklara yol açtığını, diğer bir ifadeyle süreçte belirsizliklerden kaynaklanan zorluklar yaşandığını ifade ederken, kimileri de hastalıkla ilgili öğrenci ve öğretmenlerin takibini yapma durumunda kalmalarından yakınmıştır.

Covid-19 sürecinin yöneticilerin öğretmenlerle olan ilişkilerine etkisi konusunda katılımcı okul yöneticilerinin görüşme dökümleri incelenerek internet bağlantısı sebebiyle toplantıların verimsiz geçmesi, online toplantılarda söylenmek istenenin tam anlaşılmaması, kapalı kameralarda iletişimin çok zor olması, uzun toplantı yapılamaması, online sistem kullanımında acemilikler yaşanması, yöneticilerin yükünün artması, öğretmen üzerindeki etkinin azalması, ilişkilerin daha resmi olması, okulda yalnız kalma ve küçük çocuğu olan öğretmenlerin online toplantılarda zorlanması kodları geliştirilmiştir.

Araştırmalar, pandemilerin tekrarlayan olaylar olduğunu gösterdiğinden, yaşamımız boyunca başka bir salgın görmemiz çok muhtemeldir (Donthu, Gustafsson,2020b) . Uzaktan eğitim ve eğitim yönetiminde arzu edilen başarının yakalanabilmesi için teknolojik alt yapı, uzman teknik ve idari personelin olması gibi hususlar önem arz etmektedir. Teknolojiye bağımlı bir durum olduğu için sistemle ilgili aksaklıklar tüm tarafları etkileyebilmektedir (Özyürek, Begde, Yavuz ve Özkan, 2020). Covid-19 pandemisi öngörülemeyen sonuçlara yol açmıştır. Yüz yüze toplantı yapılamaması nedeniyle çevrimiçi toplantı yapma yoluna giden yöneticiler, öğretmenlerin taleplerini tam olarak anlayamamaktan ve onlara gerektiği gibi bilgilendirme yapamamaktan muzdariptir. Diğer meslek alanlarında olduğu için çevrimiçi sisteme uyum sorunları yaşayan okul yöneticileri sistemin kullanımında kimi acemilikler yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Akyavuz ve Çakın (2020)'ın okul yöneticilerine yönelik yaptıkları araştırmada, okul yöneticilerinin Covid-19 sürecinde eğitim sisteminde çeşitli problemler yaşadıklarını ve bu problemlerin iletişim eksikliği, teknik yetersizlik, bilgi yetersizliği, öğretmenlerin konuya ilgisizliği ve yapılan planlamaların yetersizliği şeklinde olduğu tespit etmiştir. Bu araştırmada okul yöneticileri en çok iletişim konusunda problem yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Demirdağ (2021) okul yöneticilerine yönelik yaptığı çalışmada, okul yöneticilerinin, Covid-19 pandemisinin iletişim sürecine etkilerini bireyler arasında resmiyet oluşması, yüz yüze yapılan toplantıların azalması ve iletişimde kesintiler meydana gelmesinde sebebiyet vermesi, bu süreçte teknolojik araçlarla sağlanan iletişim artsa da yüz yüze iletişimin azalması bireyler arasındaki samimiyeti azaltması şeklinde söylemlerini bulgulamıştır.

Covid-19 sürecinin diğer yöneticilerle olan ilişkilerine etkisi konusunda katılımcı okul yöneticilerinin görüşme dökümleri incelenerek kopukluklar yaşama, bir araya gelmekten korkma, tecrübe paylaşımında zorlanma, daha az yüz yüze görüşme, online paylaşımların

faydalı ve kalıcı olmaması, birlikteliğimizi kuvvetlendirmesi, özlem duyma, telefona bağımlı hale gelme ve olumsuz bir etki yapmaması kodları geliştirilmiştir.

Salgının okul yöneticilerini çok boyutlu olarak etkilediği görülmüştür. Yöneticiler bulaş riski nedeniyle ne kendi okulundaki çalışanlarla ne de diğer okullardaki yöneticilerle bir araya gelmekten çekinir olmuşlardır. Bu durum yoğun görüşmeler yapan okul yöneticilerinin süreçten sıkılmalarına neden olmuştur.

Koronavirüsün diğer yöneticilerle olan ilişkilerine etkisi konusunda katılımcı okul yöneticilerinin görüşme dökümleri incelenerek olumsuz bir etki yapmaması, daha az yüz yüze görüşme, kopukluklar yaşama, bir araya gelmekten korkma, online paylaşımların faydalı ve kalıcı olmaması, telefona bağımlı hale gelme, tecrübe paylaşımında zorlanma, sohbet etmeyi özleme kodları geliştirilmiştir.

Salgının okul yöneticilerini çok boyutlu olarak etkilediği görülmüştür. Yöneticiler bulaş riski nedeniyle ne kendi okulundaki çalışanlarla ne de diğer okullardaki yöneticilerle bir araya gelmekten çekinir olmuşlardır. Bu durum yoğun görüşmeler yapan okul yöneticilerinin süreçten sıkılmalarına neden olmuştur. Bu durumdan yakınan bazı katılımcılar, yöneticiler arasında kopuklukların olmasına değinirken, bazıları da salgın korkusu nedeniyle bir araya gelmekten korktuklarını ifade etmiştir.

Yöneticiler arasında tecrübe paylaşımı yapamamaktan mustarip olanların yanında salgının yöneticiler arasındaki birlikteliği kuvvetlendirdiğini ifade edenler de olmuştur. Dahası bir yöneticinin uzak kaldığı meslektaşlarına özlem duyduğunu ifade ettiği görülmüştür. Birlikte vakit geçirme ve sohbet etmeye özlem duymuştur.

5.2. Öneriler

Araştırmada ulaşılan sonuçlar bağlamında ileri araştırmalara ve karar alıcılara yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Karar Alıcılara Yönelik Öneriler

- Çevrimiçi derslere erişimin verimli bir biçimde yürütülebilmesi için öğrenci ve öğretmenlerin teknolojik donanımlar bağlamında desteklenmesi önerilir.

- Okul yöneticilerinin uzaktan eğitime uyumlarının artırılması amacıyla eğitim stratejileri kurslarına katılmaları sağlanabilir.
- Okul yöneticilerinin psikolojik ve duygusal olarak desteklenmesi için hizmeti içi eğitim kursları düzenlenebilir.

İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler

- Küresel ölçekte yaşanan Covid-19 salgınında okul yöneticilerinin teknolojik yeterliliklerinin, yönetim sürecindeki etkileri.
- Okul yöneticilerinin salgın koşullarındaki performansını etkileyen faktörler, aile üyeleri de araştırmalara katılarak incelenebilir.

KAYNAKLAR

- Açıklan, A. (1995). Toplumsal Kurumsal ve Teknik Yönleriyle Okul Yöneticiliği, 2. baskı, Pegem Özel Eğitim Hizmetleri Ltd. Şti., Ankara.
- Afacan, E. ve Avcı, N. (2020). Koronavirüs (Covid-19) Örneği üzerinden salgın hastalıklara sosyolojik bir bakış. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 1-14. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asead/issue/54658/738133>
- Akbaba Altun, S., & Bulut, M. (2023). How did school administrators manage the crises during the COVID-19 outbreak?. *Journal of Global Education and Research*, 7(3), 234-248. doi:10.5038/2577-509X.7.3.1275
- Akyavuz, E. K., ve Çakın, M. (2020). Covid-19 Salgınının Eğitime Etkisi Konusunda Okul Yöneticilerinin Görüşleri. *Electronic Turkish Studies*, 15(4), 1076-1013. doi: 10.7827/TurkishStudies.44140
- Ali, İ. A., & Abdalla, M. S. (2017). Educational management, educational administration and educational leadership: definitions and general concepts. *SAS Journal of Medicine*, 326-329.
- Alradhawi, M., Shubber, N., Sheppard, J., & Ali, Y. (2020). Effects of the COVID-19 pandemic on mental well-being amongst individuals in society-A letter to the editor on “The socio-economic implications of the coronavirus and COVID-19 pandemic: A review”. *International journal of surgery (London, England)*, 78, 147-148. doi: 10.1016/j.ijsu.2020.04.070
- Ammar, A., Chtourou, H., Boukhris, O., Trabelsi, K., Masmoudi, L., Brach, M., ... ve ECLB-COVID19 Consortium. (2020). COVID-19 home confinement negatively impacts social participation and life satisfaction: a worldwide multicenter study. *International journal of environmental research and public health*, 17(17), 6237. doi: 10.3390/ijerph17176237
- Anderson, M. E. (1991). *Principals: How to train, recruit, select, induct, and evaluate leaders for America's schools*. ERIC Clearinghouse on Educational Management, University of Oregon, 1787 Agate Street, Eugene, OR 97403.

- Arık, B. M. (2020). Türkiye’de koronavirüsün eğitime etkileri – 2 | uzaktan eğitim nasıl olacak ve bu süreçte neler dikkate alınmalı? (ERG) Erişim adresi: <https://www.egitimreformugirisimi.org/turkiyede-koronavirusun-egitime-etkileri-ii-uzaktan-egitim-nasil-olacak-ve-bu-surecte-neler-dikkate-alinmali/>
- Arıkan, H. ve Aytekin, Ş. (2021). Covid-19 pandemi etkisi araştırmaları üzerine sosyolojik bir inceleme. *Habitus Toplumbilim Dergisi*, 3(3), 177-206. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/habitus/issue/69096/1069771>
- Armağan, T. Ü. R. K., BİNGÜL, B. A., ve Rengin, A. K. (2020). Tarihsel süreçte yaşanan pandemilerin ekonomik ve sosyal etkileri. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19(COVID-19 Special Issue), 612-632. doi: 10.21547/jss.766717
- Aslanargun, E. (2011). Türkiye’de okul yönetimi ve atama yönetmelikleri. *Education Sciences*, 6(4), 2646-2659.
- Aytaç, T. (2000). Okul Merkezli Yönetim. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Ayyıldız, F., Çam, D. İ. ve Kuş, Y. (2021). Koronavirüs (Covid-19) salgın sürecinde evden çalışma ile işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkide iş yaşamı kalitesinin aracı rolü. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 136-149. doi: 10.20491/isarder.2021.1125
- Bäckman, E., & Trafford, B. (2007). *Democratic governance of schools* (Vol. 383). Council of Europe.
- Bag, M. ve Sade, G. (2020). Dünyada covid-19: ilk 4 ayında neler yaşandı? salgının seyri ne durumda?. Erişim adresi: <https://tr.euronews.com/2020/05/04/dunyada-covid-19-salg-n-nilk-100-gununde-yasananlar-ilk-nerede-ortaya-c-kt-nas-l-yay-ld>
- Balcı, A. (2008). Türkiye’de eğitim yönetiminin bilimleşme düzeyi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 54(54), 181-209. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/108287>
- Barış, İ. ve Taylan, H. (2020). Küresel geçiş sürecinde türkiye’de aile içi sorunlar. *Nosyon: Uluslararası Toplum Ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, (5), 13-32. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1340067>
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 23-28. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/deuhfed/issue/46796/586804>

- Bekaroğlu, E. ve Yılmaz, T. (2020). Covid-19 ve psikolojik etkileri: Klinik psikoloji perspektifinden bir derleme. *Nesne*, 8(18), 573-584. doi: 10.7816/nesne-08-18-14
- Bozdoğan, S. (2018). Eğitim yönetiminde kuram ve uygulamada alternatif paradigmlar ve liderlik algısına ilişkin bir değerlendirme. *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama*, 1(1), 52-66. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/524761>
- Bozkurt, A. (2020). Koronavirüs (Covid-19) pandemi süreci ve pandemi sonrası dünyada eğitime yönelik değerlendirmeler: Yeni normal ve yeni eğitim paradigması. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 112-142. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1215818>
- Bozkurt, Y., Zeybek, Z. ve Aşkın, R. (2020). Covid-19 pandemisi: Psikolojik etkileri ve terapötik müdahaleler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 304-318. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1166182>
- Budak, F. ve Korkmaz, Ş. (2020). Covid-19 pandemi sürecine yönelik genel bir değerlendirme: Türkiye örneği. *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, (1), 62-79. doi: 10.35375/sayod.738657
- Buzgan, T. (2020). Pandemi ve Türkiye. *Salgın*, 92. <https://memursen.org.tr/yayinlar/sosyalpolitika/sosyalpolitika40.pdf#page=94> adresinden erişilmiştir.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (25. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Canatan, K. ve Yıldırım, E. (2011). *Aile sosyolojisi*. (2. Baskı). İstanbul: Açılım Kitap.
- Cernicova-Buca, M., ve Dragomir, G. M. (2021). Romanian students' appraisal of the emergency remote assessment due to the COVID-19 pandemic. *Sustainability*, 13(11), 6110. doi: 10.3390/su13116110
- Chen, R., Sun, C., Chen, J. J., Jen, H. J., Kang, X. L., Kao, C. C., & Chou, K. R. (2021). A large-scale survey on trauma, burnout, and posttraumatic growth among nurses during the Covid-19 pandemic. *International Journal of Mental Health Nursing*, 30(1), 102-116. doi: 10.1111/inm.12796

- Cullen, W., Gulati, G., ve Kelly, B. D. (2020). Mental health in the COVID-19 pandemic. *QJM: An International Journal of Medicine*, 113(5), 311-312. doi: 10.1093/qjmed/hcaa110
- Çakın, M. ve Akyavuz, E. K. (2020). Covid-19 süreci ve eğitime yansıması: Öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6(2), 165-186. doi: 10.24289/ijsser.747901
- Çelik, V. (1997). Eğitim yönetiminde kuramsal gelişmeler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 9(9), 31-44. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kuey/issue/10386/127066>
- Çelik, Ş. ve Çak, E. (2021). COVID-19 pandemi sürecinin aile üzerine etkisi. *Gevher Nesibe Journal of Medical & Health Sciences*, 6(11), 43-49. doi: [10.46648/gnj.185](https://doi.org/10.46648/gnj.185)
- Çelikten, M. (2001). Etkili okullarda karar süreci. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(11), 1-12. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erusosbilder/issue/23744/252917>
- Çiçek, İ., Tanhan, A. ve Tanrıverdi, S. (2020). Covid-19 ve eğitim. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 1091-1104.
- Demirdağ, S. (2022). Okul yöneticilerinin Covid-19 pandemi sürecine ilişkin görüşleri. *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(1), 273-291. doi: 10.24315/tred.896204
- Daniel, S. J. (2020). Education and the COVID-19 pandemic. *Prospects*, 49(1), 91-96. Erişim adresi: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11125-020-09464-3?>
- Deloitte (2020), Covid-19: Çalışanlara ve çalışma hayatına olası etkileri. Erişim adresi: <https://www2.deloitte.com/tr/tr/pages/human->
- Demirtaş, H., & Güneş, H. (2002). Eğitim yönetimi ve denetimi sözlüğü. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Dikmen, A. U., Kına, M. H., Özkan, S. ve İlhan, M. N. (2020). Covid-19 epidemiyolojisi: Pandemiden ne öğrendik. *Journal of Biotechnology and Strategic Health Research*, 1, 29-36. doi: [10.34084/bshr.715153](https://doi.org/10.34084/bshr.715153)
- Donthu, N., ve Gustafsson, A. (2020). Effects of COVID-19 on business and research. *Journal of business research*, 117, 284-289. doi: [10.1016/j.jbusres.2020.06.008](https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.06.008)

- Dönmez, B. (2001). Okul güvenliği sorunu ve okul yöneticisinin rolü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 25(25), 63-74. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/kuey/issue/10371/126930>
- Eren, E. (2020). Yeni tip koronavirüs' ün Türk eğitim politikaları uygulamalarına etkisi: Milli Eğitim Bakanlığının ve Yükseköğretim Kurulunun yeni düzenlemeleri. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(2), 153-162. doi: 10.2399/yod.20.716645
- Erkut, E. (2020). Covid-19 sonrası yükseköğretim. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(2), 125-133. doi: [10.2399/yod.20.002](https://doi.org/10.2399/yod.20.002)
- Feinberg, M. E., A Mogle, J., Lee, J. K., Tornello, S. L., Hostetler, M. L., Cifelli, J. A., ... ve Hotez, E. (2022). Impact of the COVID-19 pandemic on parent, child, and family functioning. *Family Process*, 61(1), 361-374. doi: [10.1111/famp.12649](https://doi.org/10.1111/famp.12649)
- Fernandez, A. A., & Shaw, G. P. (2020). Academic leadership in a time of crisis: The Coronavirus and COVID-19. *Journal of leadership Studies*, 14(1), 39-45. doi: [10.1002/jls.21684](https://doi.org/10.1002/jls.21684)
- Gelir, Y. (2020). Pandemi dönemlerinde insan ve hastalık ilişkisine dair iki roman: Hakka sığındık ve veba. *Yüüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (Salgın Hastalıklar Özel Sayısı)*, 209-232. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/yyusbed/issue/56115/772008>
- Gençoğlu, C. ve Çiftçi, M. (2020). Covid-19 salgınında eğitim: Türkiye üzerinden bir analiz. *Journal of History School*, 46, 1648-1673. doi: 10.29228/Joh44212
- Göktepe, E. A. (2020). A phenomenological research to determine individuals' perception of distance (work from home) model in pandemic period; public university example. *Journal of Current Researches on Business and Economics*, 10(1), 29-42. doi: 10.26579/jocrebe.68
- Göl-Güven, M., Şeker, V., Erbil, F., Özgünlü, M., Alvan, G. ve Uzunkök, B. (2020). Covid-19 pandemisinin aile yaşantısına yansımaları rapor-2, , 1-30. Erişim adresi: https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/65773877/Bogazici_Covid_19_Aile_Rapor_3-libre.pdf?1614239616=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DCovid_19_Pandemisinin_Aile_Yasantisina_Y.pdf&Expires=1684932295&Signature=PbhmrQ3bN5PjhhXx9VCm7AXNOFeBlBvt4bZpp4a1YGaink53VzxKwhwhDarIEqmqF5x6gAB9FEXDFpEXwM2VWbycgKF

Q18Xtqf6c1y49upGfZ-9p9pF8nMFXt13YX183cam3g7KPOMWbmTY0WnSN083-
uJjZHdbU2DUbe~HgWB2M9SdyYLP6iBktHJOBckAMAUkBfE~idUYzGPtwSE6b
ntbWdLzhDSY8Oxt6w8Y2wWTyxyVwuyKwpX9T72pQNcK0UeAZfA2rt8XfKJSe
N7-iki5gZ-fEf5uKRVVLU~49Puhs6O2KzX8Q3AZVO-EK~sNK2g1gLBSs-
g1Wg3nChCJF~Q__&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA

Gürsel, M. (2008). *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi Kavramlar-Süreçler ve Uygulamalar*. (9. Baskı). Konya: Eğitim Yayınevi.

Güven, A. (2021). Covid 19 pandemi sürecinin birinci yılında, türkiye'de akademisyenlerin iş yaşam kaliteleri üzerine bir değerlendirme. *Enderun*, 5(1), 1-21. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1637765>

Haleem, A., Javaid, M., ve Vaishya, R. (2020). Effects of COVID-19 pandemic in daily life. *Current medicine research and practice*, 10(2), 78. doi: [10.1016/j.cmrp.2020.03.011](https://doi.org/10.1016/j.cmrp.2020.03.011)

Harris, A. (2020). COVID-19–school leadership in crisis?. *Journal of professional capital and community*, 5(3/4), 321-326. doi: 10.1108/JPC-06-2020-0045

Ho, C. S., Chee, C. Y., ve Ho, R. C. (2020). Mental health strategies to combat the psychological impact of COVID-19 beyond paranoia and panic. *Ann Acad Med Singap*, 49(3), 155-160. Erişim adresi:

<https://annals.edu.sg/pdf/49VolNo3Mar2020/V49N3p155.pdf>

Honigsbaum, M. (2009). Pandemic. *The Lancet*, 373(9679), 1939. doi: [10.1016/S0140-6736\(09\)61053-9](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(09)61053-9)

Hoy, W. K., ve Miskel, C. G. (2010). Eğitim yönetimi. (Çev. Edt: S. Turan). Ankara: Nobel.

Jörg MF, Benedetto V, Paul LP, Vera C. (2020). Challenges and burden of the Coronavirus 2019 (COVID-19) pandemic for child and adolescent mental health: a narrative review to highlight clinical and research needs in the acute phase and the long return to normality. *Child Adolesc Psychiatry Ment Health*, (14), 1-11. <https://doi.org/10.1186/s13034-020-00329-3>

Kandemir, M. ve Atak, H. (2020). Covid-19 pandemisi döneminde ruh sağlığı rehberi (stres ve stresle ilişkili belirtilerle başa çıkma). *Kırıkkale Üniversitesi, Danışma*

Rehberlik Uygulama ve Danışma Merkezi (DRUAM). Erişim adresi:
<https://panel.kku.edu.tr/Content/Anasayfa/AcilisDuyuru/1/covid19-14nisan2020.pdf>

Karakaş, M. (2020). Covid-19 salgınının çok boyutlu sosyolojisi ve yeni normal meselesi, *İstanbul University Journal of Sociology*, 40(1), 541-573. doi: [10.26650/SJ.2020.40.1.0048](https://doi.org/10.26650/SJ.2020.40.1.0048)

Karakose, T., Yirci, R., & Papadakis, S. (2021). Exploring the interrelationship between covid-19 phobia, work–family conflict, family–work conflict, and life satisfaction among school administrators for advancing sustainable management. *Sustainability*, 13(15), 8654. doi: [10.3390/su13158654](https://doi.org/10.3390/su13158654)

Karataş, Z. (2020). Covid-19 Pandemisinin toplumsal etkileri, değişim ve güçlenme. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 3-17. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1129684>

Kaya, Y. K. (1999). *Eğitim yönetimi: Kuram ve Türkiye’deki uygulama*. (7. baskı). Ankara: Bilim Yayıncılık.

Kayıkçı, K. (2001). Yönetici yetiştirme sorunu. *Milli Eğitim Dergisi*, (150), 28-32

Kestel, T. (2020). Pandemisinin yoksulluğa etkileri. *Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını*, 22-34. Erişim adresi: <https://www.cokmed.net/ps-sistem/dosyalar/kutuphane/Sosyal%20Hizmet.pdf#page=23>

Kırmızıgül, H. G. (2020). Covid-19 salgını ve beraberinde getirdiği eğitim süreci. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 283-289. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1128111>

Koçak, Z., ve Harmancı, H. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecinde Ailede Ruh Sağlığı. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (5), 183-207. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1371478>

Lades, L. K., Laffan, K., Daly, M., ve Delaney, L. (2020). Daily emotional well-being during the COVID-19 pandemic. *British journal of health psychology*, 25(4), 902-911. doi: [10.1111/bjhp.12450](https://doi.org/10.1111/bjhp.12450)

Last, J.M. (2001). *A dictionary of epidemiology*. (4 nd ed). Oxford universty.

Lockee, B. B. (2021). Online education in the post-COVID era. *Nature Electronics*, 4(1), 5-6. doi: [10.1038/s41928-020-00534-0](https://doi.org/10.1038/s41928-020-00534-0)

- Mak, I. W., Chu, C. M., Pan, P. C., Yiu, M. G. ve Chan, V. L. (2009). Long-term psychiatric morbidities among SARS survivors. *General Hospital Psychiatry*, 31(4), 318-326. doi:10.1016/j.genhosppsych.2009.03.001
- Martel, J. P. ve Dupuis, G. (2006). Quality of work life: Theoretical and methodological problems, and presentation of a new model and measuring instrument. *Social Indicators Research*, 77(2), 333-368. doi: 10.1007/s11205-004-5368-4
- Mevzuat (2020), Milli eğitim bakanlığı okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumları yönetmeliği, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=19942&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Mevzuat (2020), Milli eğitim bakanlığı orta öğretim kurumları yönetmeliği, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=19942&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Memduhoğlu, H. B. (2007). Türk eğitim Sisteminde okulların Yönetimi ve okul Yöneticilerinin Yetiştirilmesi Sorunsalı. *Milli Eğitim Dergisi*, 176, 86-97. Erişim adresi: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=ir01942a&AN=hmh.siirtunivers..31d692b2cf490a02932604bd04204a8c&lang=tr&site=eds-live&scope=site>
- Mestry, R. ve Grobler, B. R. (2004). The training and development of principals to manage schools effectively using the competence approach. *International Studies in Educational Administration, ISEA*, 32(3), 2-19. Erişim adresi: <https://970e22ceb1309b85a3bb416ee262012c4031f684-ebscohost.vetisonline.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=f265b925-800c-4228-827e-aad46470adbc%40redis>
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. New York: Sage.
- Miller, E. D. (2020). The Covid-19 pandemic crisis: The loss and trauma event of our time. *Journal of Loss and Trauma*, 25(6-7), 560-572. Doi: [10.1080/15325024.2020.1759217](https://doi.org/10.1080/15325024.2020.1759217)
- Nar, M. Ş. (2020). Covid-19 Salgını ve Dönüşümün Etkisi: Şimdi ve Sonrası. *İmgelem*, 4(7), 363-382. Erişim Adresi <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1360228>

- Nedim Bal, P. (2020). COVID-19 pandemisinde pozitif psikoloji. *Üniversite Öğrencilerinin COVID-19 Pandemisinin Doğru Yönetimi Konusunda Eğitilmesi ve Normalleşme Sürecine Katkısının Sağlanması Proje Kitabı*, 8-19 Haziran 2020. İstanbul: İbn Haldun Üniversitesi Yayınları.
- OECD (2020). Organisation for Economic Co-operation and Development. 2020 COVID-19 Pandemisine Karşı Eğitimde Atılabilecek Adımlara Rehberlik Edecek Bir Çerçeve. https://globaled.gse.harvard.edu/files/geii/files/framework_guide_v4_tr.pdf
- Özdoğan, M. (2020). Covid-19 Salgınında okul müdürlerinin okul yönetiminde karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlarla başa çıkma stratejileri. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 1-14. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/mead/issue/63456/903476>
- Özer, M., & Suna, H. E. (2020). Covid-19 salgını ve eğitim. *Küresel Salgının Anatomisi: İnsan ve Toplumun Geleceği*. Eds. Şeker, Muzaffer, Özer, Ali and Korkut, Cem. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA), 171-192. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/profile/Cem-Korkut/publication/342877347_Kuresel_Salginin_Anatomisi_Insan_ve_Toplumun_Gelecegi/links/5f0ad61fa6fdcc4ca463603d/Kuresel-Salginin-Anatomisi-Insan-ve-Toplumun-Gelecegi.pdf#page=173
- Özyürek, A. ve Çetinkaya, A. (2021). Covid-19 salgın döneminde aile ve ebeveyn-çocuk ilişkilerinin incelenmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 96-106. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1851057>
- Özyürek, A., Begde, Z. Yavuz, N. F. ve Özkan, İ. (2020). Uzaktan eğitim uygulamasının öğrenci bakış açısına göre değerlendirilmesi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 592-605. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/318015>
- Qiu, W., Rutherford, S., Mao, A. ve Chu, C. (2017). The pandemic and its impacts. *Health, Culture And Society*, 9, 1-11. doi: [10.5195/hcs.2017.221](https://doi.org/10.5195/hcs.2017.221)
- Resmi Gazete (2020). Milli eğitim bakanlığına bağlı kurumlarına yönetici seçme ve görevlendirme yönetmeliği, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/02/20210205-1.htm>

- Rolfe, G. (2006). Validity, Trustworthiness And Rigour: Quality And The Idea Of Qualitative Research. *Journal of Advanced Nursing*, 53(3), 304-310. doi: [1365-2648.2006.03727.x](https://doi.org/10.1002/1365-2648.2006.03727.x)
- Rubin, G. J., Potts, H. W. W. ve Michie, S. (2010). The impact of communications about swine flu (influenza A H1N1v) on public responses to the outbreak: Results from 36 national telephone surveys in the UK. *Health Technology Assessment*, 14(34), 183-266. doi: [10.3310/hta14340-03](https://doi.org/10.3310/hta14340-03)
- Rumbley, L. E. (2020). Coping with COVID-19: International higher education in Europe. *The European Association for International Education (EAIE)*, 1, 1-26. Erişim adresi: <https://cbie.ca/wp-content/uploads/2020/04/EAIE-Coping-with-COVID-19-International-higher-education-in-Europe.pdf>
- Sağdıç, O., Kayacan, S., Dertli, E. ve Arıcı, M. (2020). Gıda güvenliği açısından covid-19 etmeni SARS-CoV-2'nin değerlendirilmesi ve korunma yöntemleri. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (18), 927-933. doi: [10.31590/ejosat.715223](https://doi.org/10.31590/ejosat.715223)
- Sandelowski, M. (2004). Using qualitative research. *Qualitative health research*, 14(10), 1366-1386. doi: [10.1177/1049732304269672](https://doi.org/10.1177/1049732304269672)
- Sargın, N. ve Kutluca, V. (2020). Covid-19 salgını sürecinde yetişkinlerin tepkileri. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 47-59. doi: [10.47257/busad.838408](https://doi.org/10.47257/busad.838408)
- Sarı, E. ve Sarı, B. (2020). Kriz zamanlarında eğitim yönetimi: Covid-19 örneği. *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama*, 3(2), 49-63. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijls/issue/56102/742188>
- Settersten Jr, R. A., Bernardi, L., Härkönen, J., Antonucci, T. C., Dykstra, P. A., Heckhausen, J., ... ve Thomson, E. (2020). Understanding the effects of Covid-19 through a life course lens. *Advances in Life Course Research*, 45, 100360. doi: [10.1016/j.alcr.2020.100360](https://doi.org/10.1016/j.alcr.2020.100360)
- Shanafelt, T., Ripp, J. ve Trockel, M. (2020). Understanding and addressing sources of anxiety among health care professionals during the covid-19 pandemic. *Journal of American Medical Association*, 323(21), 2133-2134. doi: [10.1001/jama.2020.5893](https://doi.org/10.1001/jama.2020.5893)
- Shek, D. T. (2021). COVID-19 and quality of life: Twelve reflections. *Applied Research in Quality of Life*, 16, 1-11. doi: [10.1007/s11482-020-09898-z](https://doi.org/10.1007/s11482-020-09898-z)

- Silver, R. C. (2020). Surviving the trauma of Covid-19. *Science*, 369(6499), 11
doi:10.1126/science.abd5396
- Singh, J., & Singh, J. (2020). COVID-19 and its impact on society. *Electronic Research Journal of Social Sciences and Humanities*, 2, 168-172. Erişim adresi:
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3567837
- Stone-Johnson, C. ve Weiner, J. (2020). Principal professionalism in the time of Covid-19. *Journal of Professional Capital and Community*. DOI 10.1108/JPCCC-05-2020-0020
- şışman, M., & Turan, S. (2004). Dünyada eğitim ve yöneticilerinin yetiştirilmesine ilişkin başlıca yönelimler ve Türkiye için çıkarılabilecek bazı sonuçlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 13-26. Erişim adresi:
<https://dergipark.org.tr/en/pub/tebd/issue/26129/275226>
- Taubenberger, J. K. ve Morens, D. M. (2009). Pandemic influenza - including a risk assessment of H5N1. *Revue Scientifique Et Technique-Office International Des Epizooties*, 28(1), 187-202. doi: [10.20506/rst.28.1.1879](https://doi.org/10.20506/rst.28.1.1879)
- Terkan, R. (2022). Pandemi sürecinin iletişime etkisi: İlişkilere yansıması. *Scientific Journal of Innovation and Social Sciences Research*, 2(1), 45-56. Erişim adresi:
<https://journals.academicianstudies.com/sjissr/article/view/86/67>
- Terzi, Ç. (2011). Türk eğitim sistemi'nde okulların örgüt ve yönetim yapısı ile yapılandırmacı eğitim yaklaşımı arasındaki ilişkinin çözümlemesi. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 1(1), 75-82. Erişim adresi:
<https://dergipark.org.tr/en/pub/ajes/issue/1525/18731>
- Thoits, P. A. (2011). Mechanisms linking social ties and support to physical and mental health. *Journal of health and social behavior*, 52(2), 145-161. doi: 10.1177/0022146510395592
- Turan, S. (2010). Eğitim yönetimi. *Ankara: Nobel*.
- Uçar, R. (2021). Koronavirüs (COVID-19) salgınında okul yöneticileri ve öğretmenlerin yaşam kalitelerine ilişkin görüşleri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 20 (40) , 463-486 . doi: 10.46928/iticusbe.797892
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) (2020b). National education responses to covid-19 summary report of unesco's online

survey, summer report. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373322>, Erişim tarihi: 28.06.2022.

- Üstün, Ç. ve Özçiftçi, S. (2020). Covid-19 pandemisinin sosyal yaşam ve etik durumu olumlu sonuçlanması: Bir değerlendirme çalışması. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 25 (Covid 19 Özel Sayısı), 142-153. doi: 10.21673/anadoluklin.721864
- Waters, L., Algoe, S. B., Dutton, J., Emmons, R., Fredrickson, B. L., Heaphy, E., ... ve Steger, M. (2021). Positive psychology in a pandemic: Buffering, bolstering, and building mental health. *The Journal of Positive Psychology*, 1-21. doi: [10.1080/17439760.2021.1871945](https://doi.org/10.1080/17439760.2021.1871945)
- World Health Organization. (2011). Comparative analysis of national pandemic influenza preparedness plans. *Geneva: WHO*.
- Yaman, B. (2021). Covid-19 pandemisi sürecinde Türkiye ve Çin’de uzaktan eğitim süreç ve uygulamalarının incelenmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 17(Pandemi Özel Sayısı), 3298-3308. doi: [10.26466/opus.857131](https://doi.org/10.26466/opus.857131)
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (6. baskı) Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (9. Baskı). Ankara:Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (10.baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, B. ve Sağlam, M. (2021). Covid-19 algılanan stres ve tehdidinin, çalışanların iş yaşam dengesi ve motivasyonu üzerindeki etkisi. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 13(25), 518-538. doi: [10.20990/kilisibfakademik.977745](https://doi.org/10.20990/kilisibfakademik.977745)
- Yılmaz, E. (2007). 1847-1848 kolera salgını ve osmanlı coğrafyasındaki etkileri. *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 6(1), 23–55. doi: [10.26650/jes371499](https://doi.org/10.26650/jes371499)
- Yılmaz, E., Mutlu, H. Güner, B. Doğanay, G. ve Yılmaz D. (2020). *Veli algısına göre pandemi dönemi, uzaktan eğitim sürecinin niteliği*. Konya: Palet Yayınları.

Yıldırım, S. (2020). Salgınların sosyal-psikolojik görünümü: Covid-19 (koronavirüs) pandemi örneği. *Electronic Turkish Studies*, 15(4), 1331-1351. doi: 10.7827/TurkishStudies.43585

Zeybek, Z., Bozkurt, Y. ve Aşkın, R. (2020). Covid-19 Pandemisi: Psikolojik etkileri ve terapötik müdahaleler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 304-318. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1166182>

EKLER

Ek 1. Bilgilendirilmiş Onam Formu

T.C. Sakarya Üniversitesi

Etik Kurulu

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Sizi Sümeyra CANAVAR, tarafından yürütülen “Covid-19 Pandemi Sürecinin Okul Yöneticileri Üzerindeki Sosyo-Psikolojik Etkileri” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu çalışma ile Covid-19 Sürecinin Okul Yöneticileri Üzerindeki Sosyo-Psikolojik Etkilerini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Araştırmada sizden tahminen 30 dk ayırmanız istenmektedir. Araştırmaya sizin dışınızda 20 kişi katılacaktır. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. İletişim bilgileriniz ise sadece izninize bağlı olarak ve farklı araştırmacıların sizinle iletişime geçebilmesi için “ortak katılımcı havuzuna” aktarılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya e-posta adresi ve numaralı telefondan ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının ?

Adı-Soyadı:.....

İmzası: İletişim Bilgileri: e-posta:

Telefon:

İletişim bilgilerimin diğer araştırmacıların benimle iletişime geçebilmesi için “ortak araştırma havuzuna” aktarılmasını; ☐ Kabul ediyorum ☐ Kabul etmiyorum (lütfen uygun seçeneği işaretleyiniz)

Araştırmacının

Adı-Soyadı: Sümeyra CANAVAR

İmzası :

Ek 2. Etik Kurul İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 12.11.2021-79499

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı : E-61923333-050.99-79499
Konu : 01/24 Sümeyra CANAVAR

12.11.2021

Sayın Sümeyra CANAVAR

İlgi : Sümeyra CANAVAR 27.10.2021 tarihli ve 0 sayılı yazı

Üniversitemiz Eğitim Araştırmaları ve Yayın Etik Kurulu'nun 10.11.2021 tarihli ve 01 sayılı toplantısında alınan "24" nolu karar ile Sümeyra CANAVAR'ın başvurusu **uygun** görülmüş ve karar örneği ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Canan LAÇIN ŞİMŞEK
Eğitim Araştırmaları ve Yayın Etik
Kurulu Başkanı V.

Ek: Karar Yazısı (1 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu: BSN5A0725B Pin Kodu: 59422
Adres: Esentepe Kampüsü 54187 Söğütözü SAKARYA / KEF Adresi:
sakaryauiversitesi@hu01.kep.tr
Telefon No: 0264 295 50 00 Faks No: 0264 295 50 31
e-Posta: iletisim@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ: www.sakarya.edu.tr

Belge Takip Adresi: <https://tck.gov.tr/abf/ok-57034a4d-BSN5A0725B&c5=79499>

Bilgi için: Hamit Babacan
Unvanı: Birim Evrak Sorumlusu

Ek 3. MEB Araştırma İzni

T.C.
BURSA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-86896125-605.01-39698999
Konu : Sümeyra CANAVAR'ın Araştırma İzni

23.12.2021

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü Yazı İşleri Biriminin
15.12.2021 tarih ve 87084 sayılı yazısı.

Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri EABD Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı yüksek lisans programı Y207045003 numaralı öğrencisi Sümeyra CANAVAR'ın yüksek lisans tez araştırması kapsamında; "Covid-19 Pandemi Sürecinin Okul Yöneticileri Üzerindeki Sosyo-Psikolojik Etkileri" konulu çalışmasını, ilimiz Osmangazi, Gemlik, Orhangazi, Mudanya, Yenisehir ve İzmit ilçelerine bağlı resmi okullarda görevli 40 yöneticiye uygulama yapma isteği, 23.12.2021 tarih ve 39647565 sayılı Makam Onayı ile uygun görülmektedir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Bülent ALTINTAŞ
Müdür a.
İl Millî Eğitim Şube Müdürü

Ek: 1-Makam Onayı (1 sayfa)
2-Anket (1 sayfa)

Gereği:
Osmangazi, Gemlik, Orhangazi, Mudanya,
Yenisehir ve İzmit İlçe Millî Eğitim Müdürlüğüne

Bilgi: Sakarya Üniversitesi Rektörlüğüne

Adres : Hacıhasan Mh. İlkahur Cad. No:38 (Yeni Hükümet)
Kocaeli A Blok) 16050 Osmangazi BURSA
Telefon No : (0224) 225 25 78
Faks : 445 18 10
İnternet Adresi : <http://bursa.meb.gov.tr>
E-Posta : argel6@meb.gov.tr
Kop Adresi : meb@hs01.kop.tr

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ehys>

Bilgi için: Fatih ALTIN
Uzman : Bilgiyayın İşletmeni

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evrakosmangazi.meb.gov.tr> adresinden 14d1-fc5b-36fb-bddb-b042 kodu ile kayıt edilebilir.